Ч. 1. САМБІР 1931. РІК І.

ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ

Записки присвячені дослідам історії, культури й побуту бойківського племени.

Адреса Редакції й Адміністрації: Самбір, вул. Львівська ч. 8. (Ріг вул. Тихої ч. 1).

ЗМІСТ:

ВИДАЄ: Т-во БОЙКІВЩИНА в САМБОРІ.

РЕДАҐУЄ КОЛЄҐІЯ.

ЗА РЕДАКЦІЮ ВІДПОВІДАЄ: Др. ВОЛОДИМИР ГУРКЕВИЧ.

З ДРУКАРНІ ЙОСИФА МЕЦҐЕРА В САМБОРІ.

Книгозбірка „Бойківщина“.

Ч. 1. Др. А. Княжинський: Межі Бойківщини.

Ч. 2. Др. В. Кобільник: З археольоґії Бойківщини.

Ч. 3. І. Филипчак: З історії шкільництва на-західній Бойківщині (від 1772—1930).

Ч. 4. Др. В. Гуркевич: Бойки за 100 літ у числах.

Ч. 5. В. Лукань ЧСВВ.: Василіянська друкарня в Заплатинських Угерцях пов. Самбір.

Ч. 6. Др. М. Кордуба: Як записувати топоґрафічні назви? (Квестіонар).

Ч. 1. САМБІР 1931. РІК І.

ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ

Записки присвячені дослідам історії, культури й побуту бойківського племени.

Адреса Редакції й Адміністрації: Самбір, вул. Львівська ч. 8.
(Ріг вул. Тихої ч. 1).

Передне слово.

По обох склонах Високого Бескиду й Вигорлята середніх Карпат розселилося від передісторичних часів бойківське племя, яке на схід межує з Гуцульщиною, а від заходу заслонене Лемківщиною. На Підкарпатській Бойківщині розміщене є бойківське племя кругом міст і місточок: Балигород—Ліська, Лютовиска—Устрики (долішні), Бориня—Турка, Стара Сіль—Старий Самбір, Самбір — Дрогобич, Підбуж — Борислав, Стрий—Сколе, Болехів—Долина, Калуш—Перегінсько а на Закарпатській Бойківщині кругом міст: Рахово—Сигіт, Густ—Берегово, Мукачево—Ужгород, Михайлівці—Гомонна. На сьому просторі є великі надземні й підземні мінеральні скарби, як углеводні в околицях: Дрогобич - Борислав - Мразниця - Тустановичі; солянки й морські соли: Стебник—Долина—Калуш; лічничі та купелеві місцевости як Трускавець, Моршин, Івашківці, Зелемянка, а цілі узбічча гір порослі ще недавно непроглядними (сьогодні на Підкарпатті винищеними) лісами булиб пригожі для мещканців усіх українських міст на літниська (Підлюте, Гребенів, Славсько, Розлуч, Зубриця тощо). А скільки наші забуті, занедбані Карпати криють в свойому нідрі безцінних скарбів, які ждуть розумних дослідників, про це й згадувати не треба. Ждуть вони кращих часів, а тоді станугь жерелом добробуту мешканців Бойківщини.

А покищо на селах попри сі міста і містечка живуть бідні (бо темні) виснажені бойки, які й своєї назви соромляться.

На вододілі Сяну й Дністра перерізують Карпати праісто-

ричні шляхи, як „Руський пут“ попри село Гусне, між Пікуєм а горою Галич, шлях через Козьову—Климець—Верецькі на захід попри гору Ґорґан. Сими давними шляхами, замкненими по обох боках Карпат „Воротами“ по прасловянській почві переваловалися від передісторичної доби найріжнороднііші мандрівні племена, по яких остали лише глухі спомини в топоґрафічних, до сьогодні ще нерозслідженних назвах деяких осель, гірських шпилів, потоків та яругів. Сюди пересунулися бесси, карпи і койстобоки, ґепіди й візиґоти, а в часі мандрівок народів гуни й авари - обри, кельти й мадяри.

За княжої доби в поході Олега на Візантію беруть участь також Хорвати, мешканці нинішньої Бойківщини, яких зединив Володимир В. в своїй могучій державі. Опісля бойківська земля звязалась з повною слави державою Ростиславичів та Романовичів, попадала в сферу впливів Пястів та Арпадів, увійшла як частина окремої руської держати в дідицтво Пястів (король Польщі й Руси Казимир Вел.), стала осібним дідицтвом Андеґавенів (Людвик мадярський), щоби потім увійти в склад держави Ягайлонів та польської держави.

В середніх віках перебула Бойківщина нераз наїзди татар та турків; козацькі загони запускалися аж сюди, скріплювані участю всіх тутешніх суспільних верств, які з над Дністра й на Дніпро ходили. (Сагайдачний, Гординський—Гордієнко і др.)

Прослінити сю зовнішню, а ще більше внутрішню історію й видати **попупярний її нарис** — буде завданням Т-ва Бойківщини.

На Бойківщині від яких 7000 літ слідні з неолітичної доби кремяні сокирки, топірці, камяне знаряддя оброблене людською рукою. Багато тут городищ (згадати тільки Уріч, Бубнище, Розгірче, Поляниця, Синевідсько, Собінь, Киевець Старий Бич, Ступниця); багато звалищ, старих замчищ, баштів та могил, (коло Сколього Святославова могила). Прослідити старі могили та зберегти память про свіжі могили й передати їх грядучим поколінням — отсе вдячне поле до роботи для прихильників нашого Т-ва.

Мешканці села повинні знати передусім історію своєї оселі від найдавніших часів. Тоді доперва протре свої очі бойко, спаде полуда з його очей, зрозуміє історію своєї блищої батьківщини, яким правним і монетарним системом бойко послугувався, пізнає, що чинилося з ним і його землею, скільки

земних і підземних скарбів вирвалося з його рук. Кожне село повинно вести „Літопис", збирати народню ношу, а де вона вже булаби затрачена, постаратися о її кольоровий малюнок, висвітлити положення оселі та характеристичні типи та ґрупи мешканців, збирати устну словесність по можности з нотами, збирати вишивки зі старого шмаття, витинанки й писанки та витвори з дерева, глини й металю місцевого виробу. Призбирані матеріяли відсилати до обласного бойківського музею, а самому постаратися о видачу хочби короткої історії свого села зі світлинами. З тою метою кожна громада, чи громадська рада повинна вставити в буджет постійну квоту (хочби вартости двох ам. долярів), з чого половина припадалаби на Обласний Музей і його утримання, а половина на осередні музеї у Львові. На основі зібраних матеріялів можна буде з часом приступити до оброблення історії повітів та видання **Бойківського Ґеоґрафічного Словника**, надто облегчити що до нашої области велику працю, яка жде Наукове Т-во ім. Шевченка, щоби воно змогло видати Ґеоґрафічний Словник. Також збирати належить характеристичні бойківські вислови, місцеві топоґрафічні назви нив, ручаїв. гір, горбків, ставищ; — записувати окремі слова докладно по народньому виговорі з наголосом, окремі складини кожного господарського предмету (воза, плуга тощо,) частиці вишивки ітд. щоби з часом можна видати **„Словарець бойківського говору"**.

Перед нами цілий ряд отвертих питань, які не вважаємо вирішеними. І так, чи лінґвістичні границі сходяться з антропо - і археольоґічними, чи жили на бойківській землі Хорвати, а опісля відділившись перемандрували в теперішні свої селища над Дравою та Савою; чи жили й переходили туди кельти, як се твердить проф. Шелухин, відношення бойків до гуцулів і лемків і т. д.

Бойківське племя видало цілий ряд визначних мужів, яких значіння та вплив слідно далеко поза межі Бойківщини. Про визначних і заслужених для Бойківщини громадян (нок) Товариство наше вести буде **„Бойківський Помяник"**, де побіч світлини на другій стороні поміщений буде короткий життепис і заслуги згадуваного. Знайдуть в помянику місце не лише такі імена, як Івана Вагилевича, Івана Снігурського, Миколи й Корнила Устіяновичів, Антона Петрушевича, Юліяна Романчука, Якова Головацького, Володимира Гнатюка, Воло-

димира Охримовича, Іляріона Грабовича, Стефана Пятки—Ковалева, Олександра Борковського, Сидора Пасічинського, великого бойка Івана Франка й інш., але також імена молодших. Зібрані вже дотепер спомини про Михайла Качковського представляють його в новім світлі. Згадати належить дрібну шляхту, яка відіграла визначну ролю в нашій історії; вона хвилево призабулася, одначе тепер знова відживає.

Вже з вище наведених кількох завдань випливає понад усякий сумнів потреба засновування таких товариств, як Т-во Бойківщина в Самборі та відосередкування музейництва. Поминаючи небезпеку зосередкування усіх здобутків матеріяльно — духової культури, наведемо лише кілька дрібних фактів, які мали місце на Бойківщині вже після заснування нашого Товариства. В двох селах перед Великодними святами роблено „ґенеральний" порядок, повиношувано на цвинтар старі ризи, ікони та книги й у прияві пароха їх спалено. Склепар з кооперативи передає до повітового Союза Кооператив замовлення на товари писане на пошматованім вже перґамені, імовірно старім шляхотськім дипльомі, в глубоких горах паламар для вигоди засвічує свічку папером видертим з рукописного евангелія, парохови подобалася рукописна евангелія і він забирає собі її з церкви до свойого приватного мешкання.

Таких випадків можнаби навести більше, а кілько цінних памяток минувшини в попередних десятках літ, чи століттях знищено. Майже усі експонати, які роздобуло Товариство Бойківщина в Самборі булиби безперечно пропали, бо лише заходами визначніших громадян по селах звернулося увагу на їх вартість і збереглося їх від загибелі.

Але замість виказувати потребу існування нашого Товариства, само життя й вимоги культури дали найліпшу відповідь. Музей (між іншим) має обєднуюче значіння, вчить думати катеґоріями століть, шанувати чужу думку та поглиблювати взаїмне вирозуміння. В його архіві спокійно спочивають твори давних православних і уніятських полємістів, виборчі відозви розбурханих політичних партій. Місцеве населення, що досі стидалося, а то й обиджувалося назвою „Бойко", починає поволі розуміти вагу своєї матеріяльно-духової культури, із зацікавленням слідить за своїм бойківським музеєм, чого найліпшим доказом є, що Товариство майже усі експонати одержало даром.

З огляду на велику територію праця на Бойківщині повинна бути поділена між обома окружними місцями, а то Самбором і Стриєм.

Відношення нашого Товариства до осередних інституцій повинно бути наче посередником між селами й повітами і призбирувати для наукових цілей матеріяли в першій мірі етно - і топоґрафічні, народну ношу, а з другої сторони популяризувати й поширювати здобутки науки та замилування до минувшини.

Література про Бойківщину багата. Згадатиби тільки праці Дениса Зубрицького, Шараневича, Партицького, Грушевського, Томашівського, Целевича, Франка, Ів. Ом. Левицького, Верхратського, Вовка й Раковського, Мих. Зубрицького, Кузелі й Кузіва, Кобринської, В. Охримовича, Лушпинського, В. Січинського, В. Залозецького, Свєнціцького, Драґана, Пачовського, Панькевича, Бирчака і др. Ст. Рудницького та молоду школу антропоґеоґрафічну Кубійовича. Покищо про велику літературу з поля Бойківщини, яка вийшла з під пера чужинців, — навіть не згадуємо. По змозі сил вести будемо бібліоґрафію, що відноситься до Бойківщини.

Від трьох літ існує Товариство Бойківщина в Самборі, якого завданням є піднесення культури, досліджування старини, пізнавання побуту, природи й світогляду бойківського племени, призбирування всяких виробів народнього мистецтва та устної словесности.

За сей час призбирало воно 2000 чисел (6000 предметів) і неодну цінну річ уратувало від загибелі.

Щойно тепер приступає Т-во Бойківщина до видавання свойого неперіодичного орґану п. н. „Літопис Бойківщини". Заповіджений перед двома роками Літопис припізнився з огляду на невідрадні місцеві відносини, особливо брак бібліотек і архівів. Найблищий випуск повинен чергуватися по стрийськім при співучасти вже й замісцевих сил. Поява дальших випусків залежати буде від підтримки бойкинь і бойків, які повинні не тільки занятися поширенням свойого Літопису, але й допомогти до приміщення та збереження дотепер зібраних памяток давноминулих літ і теперішнього побуту.

Др. ВОЛОДИМИР ГУРКЕВИЧ.

Самбір, в червні, 1931.

Др. МИХАЙЛО СКОРИК.

Про назву „Бойки“.

Назву „Бойки“ (Boici, Boiki) згадує перший раз цісар візантійський Константин Порфіроґенета в X ст. по Хр.

Цей то цісар, великий подорожник, що описав богато країв, між іншим Дніпро та його пороги, згадує, що в VII. ст. по Хр. переселилися Хорвати, а за ними Серби на Балканський Півострів, де й тепер живуть.

А переселилися вони з околиці, що її тамошні мешканці зовуть „Бойки“, котра лежить в горах, на північ від Мадярщини, недалеко Саксонії та ріки Висли, на трицять днів дороги від Чорного Моря, за горами, що їх зовуть „Баґібарея“, з краю, на котрий часто нападали Печеніги.[1])

Чеський учений Шафарик, ідучи за чехом Дубровським зацікавився сими замітками ц. Константина й він то пустив в курс думку, що оцей край бойків, се околиці, де живуть наші бойки, не вирішуючи питання, чи територія бойків, про котру каже ц. Константин покриваєся з територією нинішньої Бойківщини. Шафарик висказав думку, що „Bagibaria“ написано помилково, а треба читати „Babigaria“, то є Бабині Гори — Babia Góra.[2]).

---

[1]) Constant. Porphyr. De Admin. Imp. 13, 30, 31, 32, 33.

Sciendum est, Serbos oriundos esse a Serbis, non qui etiam Albi cognominantur, et ulteriora Turciae (т. є. Мадярщини) incolunt, in loco ab illis Boici (грецьк. Boiki) nuncupato, cui finitima Francia est (. . versus Franciam, quae est Saxonia. ... prope Franciam) uti etiam Magna Chrobatia, baptismi expers, quae etiam Alba cognominantur. Illic igitur initio Serbi hi habitabant . . . ultra Bagibariam, ek eiten tes Bagibareias . . .

---

[2]) Ċasopis ceskeho museum. R. 11. Praha 1837. O zemi gmenovane Bojky. Od P. J. Śafarjka.

. . nevahám se zemi tuto Boiki uznati za vlast nynégsjch

В 1841 р. написав І. Вагилевич окрему розвідку про бойків. Його зацікавило явище, що бойки самі назви тої цураються, а сусіди називають їх так в згірдливім значінню.

Якщо назва „Бойки", походилаб від слова „бойкий" = відважний, боєздатний, то не булоб чого цуратися, бо всі народи стараються вивести свою назву від добрих прикмет. Тому він шукає початків сеї назви деинде.

По думці Вагилевича назва „Бойко" походить від назви „Бої", народу, що так часто стрічаєся в давній історії. Повстала назва бойко анальоґічно до здрібнілих форм іменників: вуй—ко, бат(ь)—ко, тез—ко, котра то форма заступила первісні форми. В цей спосіб назва „Бой" (Boj), ужита в її українській формі, з додатком наростка „ко", дала слово „Бой—ко".

Під іменем боїв в старині знали нарід кельтійського походження, нарід лицарський і славний.

Непосидюще се племя дуже часто змінювало місце свойого осідку. Вагилевич ідучи за Шафариком (Slovanske Starožitnosti 1837) пише, що бої жили в IV ст. перед Хр. над горішним Дунаєм, в околиці озера Боденського, в нинішній Баварії, Чехії та Моравах, де полишили по собі памятки в топоґрафічних назвах.

Бували ті бої і в північній Італії (101 р.), воював з ними Ю. Цезар (58 р.), побували вони й у Панонії, над Тисою, згадують про них, як про боїсків, за часів Аттилі.

Кельти розгубилися по широких просторах, котрі вони занимали, а найдовше удержалися в землі белзькій, між Сяном а Бугом, забезпечені лісами та мочарами.

Як ґерманські маркомани витиснули боїв з Бойогемії (Богемії—Чехії), то вони перейшли до кельтів землі Белзької,

---

rusinských Bojkuv, (rusn. Bojci gd. p. Bojok t. Bojkove, Bojci, Bojek) sedjcjch ve vychodnj Haliči od pramenuv Dnéstra v horach i v poljch po nábreźj dotćene reky aż nad Prut, v obvodech Samborském Stryjském, v dolnjch ćastkach Stanislavskeho i Kolomyjskeho, zde onde i v Ćortkovskem a. t. d.

. . . Gmeno gegich prastare, narodnj (od adj. rus. bojek, bojky, fortis, audax) . . .

(Відомости про наших Бойків одержав Шафарик від І. Вагилевича).

де стали сусідами Хорватів і Сербів, а як ті в VII ст. переселилися на Балкан, то бої почали занимати їх давні посілости. Так треба поясняти замітку ц. Константина про край бойків.

Бої—бойки почали щораз більше асимілюватися до місцевого словянського населення, — довго ще однак задержуючи свої окремішности. З часом кельтійські бої—бойки попали в стрефу впливів староукраїнської та польської держави, переживаючи неспокої пограничних околиць.

Після кельтійських бойків остало много топоґрафічних назв в Галицько-Володимирській державі, а також слідні є впливи на мову, що Вагилевич наводить. (До побуту кельтів на згаданій території слід взяти під увагу викопалини, пр. найновіщі розкопки Др-а Пастернака й топоґрафію. Прим. авт.)

Додумуватися треба, що бої—бойки переселилися в гори в неспокійних часах татарських набігів. Вагилевич зазначує, що серед люду на Опіллі є переказ, що бойки перенеслися в теперішні свої оселі з белзької землі. Саміж бойки, твердять, що їх предків візвали в теперішні їх околиці. [3]) (Все це є думки Вагилевича).

---

[3]) Ćasopis ćeskeho Museum. XV R. Praha 1841. Bojkové, lid ruskoslovanský w Halićjch — od Dalibora J. Wahylewiće.

Narodni gmeno Bojko dava se lidu ruskemu, zvláśté na hornatine Přemyslo-Żudaćevské od zřjdel Sanu aż k řece Lomnici, w kragi Samborském a Stryjském osedlemu a odtamtud poněkud i trochu dale po Podhořj a na Podolj w jednotlivych osadach rozšjřeneḿu.

. . . Mimo všeobecného Bojko w pohlavj muźském, mluvj se také Bojok (Bojek) v pohl. źen. Bojka a Bojkinia (Bojkyné); ve mnożném p. Bojki, aneb Bojci, z toho se dale utvořilo Bojćic, Bójkun, a Bojcun, ve zdrobnéle formé Bojće, ve mnoż, p. Bojćata, kollektivné Bojćinia. Ze wśech téch proměn toho gmene vyzjvá kořen: bojkij, povstale z prvku boj z dodanim k, ze ktereho to názvisko skutećné zdá se pochazeti: a předce tento vyklad toho národnjho gmena nenj pravdivy a uhodný.

(В своїй розвідці згадує Вагилевич переказ з народньої хроніки про походження бойківської шляхти, котрий каже, що свого часу оден з українських лицарів убив підчас битви якогось знатного аварина з татарської орди, бо не стерпів

Німецький учений Бідерман звертає також увагу на згадку цісаря Константина [4]), а Юліян Целевич, ідучи за Бідерманом, покликуючись на оповідання ц. Константина пише, що той згадує про Бабині Гори, котрі він (цісар) „bagibareia“ (місто babigoreia — babia góra) називає. „На опіллях, звідки Хорвати вийшли були, мешкали за його часів (ціс. Константина) „boiki“ — наші бойки. З того видко, що ще тоді руське населення аж до Висли і Бабиної Гори сягало“.[5])

Про походження назви бойки завелася 1894 р. на сторінках „Дѣла“ полєміка між Іваном Верхратським та Омеляном Партицьким.

Думки Партицького такі: Ненависть, яка існує між бойками та гуцулами є се родова ненависть межи тими двома гірськими племенами, витворена в давних вже часах і спричинена історичними відношеннями.

Покликуючись на знані замітки ц. Константина та Шафарика, уважає назву „бойки“ кельтійського походження. По його думці предки наших бойків були народом неспокійним, грабіжливим, їх всі хотіли позбутися, ніхто не хотів їх мати в свойому сусідстві. Звідти пояснюєся ся ненависть, яку ще й нині оказує супроти бойків багато мещканців краю.

Покликуючись на Страбона (Ґеоґрафія кн. V. гл. I), Птольомея (кн. III. гл. 8. § 1.) та Плінія, доходить до переконання, що житла боїв були якийсь час в околицях горішньої Тиси, недалеко нинішніх гуцулів. Звідти, натиснені даками, посунулися в наші гори. Це мало статися коло 45 р. пер. Хр.

наруги над українськими військами. Наслідком того татарська орда була побита, а князь дарував тому лицареві посілости в нинішніх бойківських горах.

Лицар сей осів в дарованих добрах з цілим родом. А був він славний ловець та дуже моторний чоловік, так що з нього розмножилось численне потомство і від нього походить вся нинішня бойківська шляхта).

[4]) Herm. Ign. Bidermann. Die ungarischen Ruthenen. Innsbruck 1862. II B. S. 25. „Ein hier schwer ins Gesicht fallender Umstand ist auch die Bemerkung Konstantins, dass die slavischen Bewohner der Gegend, aus welcher die illyrischen Serben hergekommen worden, dieselbe in ihrer Sprache Boiki nennen“.

[5]) Правда 1868 р. ст. 419. прим. 1 до ст. 418.

З кельтійських племен одні лише бої оставили тревалий слід по собі в назві нинішніх бойків.

В народі переховалася ще память про це, що властива назва бойків є бої. Видно те з цього, що „в приложниковій формі замість „бойківскій“ говорять у нас часто „бойскій“— словар Желехівського“. (Верхратський твердить, що пр. „бойскій“ ніде не стрічав).

Думає Партицький, що бойки якийсь час мешкали на захід від теперішньої території, тимбільше, що „упорні завірювання нинішних бойків, що властиві бойки мешкають коло Львова, промовляють також за тим, що житла сього неспокійного народу в ріжних часах були в ріжних місцях“.[6])

В противенстві до вище згаданих істориків Михайло Грушевський уважає вісти ц. Константина непевними, а в краю „Boiki“ по його думці треба правдоподобніще бачити покручену назву „Boiohem'a“ — Чехії.[7])

На останок не можна не згадати найновіщої гіпотези Сергія Шелухина, котрий кельтам — то є ґаллям та їх племені Ruthen'ам приписує велику ролю в творенню української культури та держави.

По його думці назва Галичини походить від ґаллів, то є кельтів, що ту осіли. Кельтійське плем'я боїв осівши в Карпатах і на Підгірю дало назву нашим бойкам, — а сю думку автор радить ще докладно, науковими методами прослідити.[8])

Оце булиб, так сказатиб історичні проби пояснення назви бойків.

Перейдемо до інших способів пояснення цієї назви.

Фактом є, що бойки своєї назви не любили і не люблять,

---

[6]) Дѣло Львôвъ, 14. XI. 1894. ч. 255. Зъ — вôдки пôшла назва Бойки (Написавъ Ом. Партицкій).

Дѣло 23. XI (5. XII) 1894. Ом. Партицкій.

Омелян Партицкий. Старинна історія Галичини. Львів 1894. Том I. ст. 315, 361.

[7]) М. Грушевський. Історія України - Руси. Вид III. ст. 212—13.

[8]) Сергій Шелухин: Звідкіля походить Русь. Прага 1929. Листи С. Шелухина до Т-ва „Бойківщина“ в Самборі.

а сусіди їх уживають тої назви, хотячи їм та іншим до живочого допекти.

Завважав це І. Вагилевич[9]), Верхратському на питання де живуть бойки, вониж таки відповідали „Ми русини, бойки коло Львова“, а на питання чи вони бойки, заперечували[10]), обиджувалися[11]).

Що назва „бойки“ уважаєся згірдною потверджує Омелян Партицький[12]), І. Коперніцкі[13],) А. Петрушевич[14]), Наумович[15]),

---

[9]) Op. cit.

[10]) Стаття Верхратського: Дѣло, Львôвъ 22. IX. (4. X.) 1894 ч. 212. (Авторови сих рядків відповідали бойки також: „бойки там на долах, коло Львова“. „Бойки там в горах, далеко“.)

[11]) Иванъ Верхратскій „Звôдкиля взялася назва „Бойки“? „. . . бойки, так само як і лемки наленіють з гніву, коли їх назвати згаданим іменем“.

[12]) О. Партицкій Зъ—вôдки пôшла назва Бойки. Дѣло 14. XI. 1894 ч. 255.

„. . . За давнійших літ перебував я часто в сторонах недалеко Стрия і там лучалося мені замітити, з якою наругою відносилися селяне до захожих бойків.

. . . Звісна також річ, з якою ненавистю відносяться до бойків гуцули. Нема більшої зневаги для гуцула, як назвати його бойком — по гадці гуцула таке прозвище одвітне єдино для собак . . . Вказує то на родову ненависть межи тими двома племенами“.

Ом. Партицкий. Старинна історія Галичини, ст. 361. „До нині ще назва Бойко уважаєся погордливою — тай самі Бойки єї не уживають, безперечно тому, що колишні Боï становили лиш дуже малий процент людности, посеред котрої осіли.

[13]) Prof. Dr. J. Kopernicki. O góralach ruskich w Galicji. Kraków 1889 . . . Bojki, którzy tą nazwę mają za krzywdzącą, sami się zowią Werchowińcami.

[14]) А. С. Петрушевичъ: Археологическія находки близъ города Галича. Вѣстникъ Народного Дома, Львовъ 1 (13) XII. 1882. ч. 618.

(Бойки) . . . сами чуждаются того названія, о чемъ дальная Русь зная харошо, поетъ зражнительно:

В. Охримович[16]), зауважував се автор сих рядків в горах, на долах і як був при війську, інформує нас Др. А. Княжинський, що як сказати кому „ти бойку", то у відповідь можна сподіватися розбиття голови, а що найменше названий бойко плюне в долоню, затисне кулак і з відвиненою рукою погрозить: „кому бовташ?".

Ой Гоцулы, Гоцуленьки, где-сте Бойка дѣли? Чи зварили, чи спекли, чи сырого сѣли?

[15]) И. Наумовичъ: О Галицкой Руси. Слав. Сборникъ Т. III. 1875. С. Петерсбургъ.

„Бойки не пользуются расположеніємъ прочихъ галицкихъ жителей. Именно между Бойками и Гуцулами существуетъ племенная ненависть, которой причина очень загадочна. Такъ у Гуцула самая большая обида, если онъ кому скажетъ „ты Бойко печеный"!

---

[16]) Володимир Охримович: Звідки взялася назва Бойки? Життє і Слово Т. III. Львів, 1895 ст. 143—146.

„ . . . самі бойки ніколи не називають себе тою назвою і уважають єї зневагою для себе. Інтересна річ, що . . . насмішливо-сатиричні коломийки співаються самимиж бойками:

Ой гуцули, гуцулоньки, де-сьте бойка діли.
Ци-сьте его іспекли, ци сирого зйіли?
Ой ми бойка не пекли, ни сирого йіли
Пішов бойко в полонину, там го вовци зйіли.
(Записано в Сенечолі п. Долина)

Тікав бойко з Коломиї, тай впав у помиї
Мусіли го ратувати дівки чорнобриві —

котра то співанка характеризує неповоротність та нехарність бойків . . . самі бойки зовуть себе найрадше . . . „людьми", часто також „руською вірою" або русинами. Себе русинів уважають бойки за щось висшого і ліпшого від інших народностей, з котрих люблять насміватися:

Породила вівця німця, а жида кобила.
А русина молодого, дівка чорнобрива (Сенечіл).

Всеж таки „Після їх думки не вони самі, але мешканці долів суть „справедливими" русинами. (Николай Устіянович в примітках до повісти „Страстний Четвер" зазначує, що бойки назвою Русь означують околиці Галича). Тих справедливих „русинів"прозивають вони також насмішливо „борщівниками", себто

Звідки взялося таке упередження до назви „бойко“?

На се питання стараєся відповісти Іван Франко: „Гірняки у нас, як і де інде провадили життя більше скотарське ніж рільниче, заховали до наших днів багато таких архаїзмів в мові, одежі, способі життя, формах сімї, звичаях і віруваннях, приладах господарських і т. і., котрі на долах давно пережилися і попали в забуття. Наведу тут тільки деякі, більше звісні річи, як викручування живого огню, замилування до бронзових оздоб і прастарі форми металюрґії у гуцулів, свобідне пожиття родинне і низький ступінь полової моральности у нихже, що їм у покутян головно зєднало назву „погана гуцулія“. У бойків також є чимало таких культурних пережитків, котрі разять підгірянина як пр. курні, чорні та нехарні хати, чорні в маслі варені сорочки, життя великими сімями (задругами) в спільній хаті, відмінний від підгірського одяг, довге на плече спадаюче, іноді заплітане в коси або завязуване вузлами волося і т. і.

Дуже вірно замітив Тайлор (Anfänge der Cultur), що між племенами а навіть частинами одного племени, котрі ріжняться між собою ступнем культури, повстає звичайно така нелюбов, при чім племя, котре поступило в культурі, приписує запізненому, темнішому між іншим також таємну, маґічну та чародійську силу. Що Підгіряни приписують власне таку силу бойкам і гуцулам, опираючись врешті на тім, що в горах задержалося досі далеко більше віри в таку темну силу, ніж на долах — се діло досить відоме.

Виходилоби з того, що нелюбов підгірян до бойків може не мати нічого спільного з назвою „бойки“, що згірдний відтінок міг перейти з людей на назву, котра первісно могла не мати такого відтінка. А в такім разі гіпотеза Партицького про кельтське походження сеї назви (се ще не значить, що й самих мешканців наших гір) видаласьби мені більше правдоподібна, ніж вивід Верхратського. Коли справді є сліди, що кельти-бої були в наших горах, то їх назва могла лишитися в памяти люду, хоча самі бої й потонули в хвилях історії. Пізніші поселенці, що засіли сю землю, не називали себе боями, але підгіряни, давніші сусіди боїв, називали їх імям сво-

---

людьми, що живляться переважно борщем.

Того, щоби бойки відносилися з ненавистю до гуцулів, я не міг до тепер ніде зауважити“.

їх-же братів — русинів, що засіли в горах. Таким способом вияснилосяби те дивне явище, що підгіряни називають гірняків бойками, а ті й чути не хочуть про сю назву".

І. Франко вказує, що так як наші підгіряни не люблять бойків, так само польські долиняни не люблять „ґуралів", 17) а ту останню увагу потверджує Верхратський, коли каже, що „у перекупок в Кракові одною з найзгірдніщих прозивок є „ty góralu". Подібно в многих околицях східної Галичини всяких захожих хотьби й не з гір, називають „гірняками" й уважають їх за щось нищого. У всіх подібних випадках булоби безпідставним заключати, що ненависть витворилася наслідком глубших історичних причин.18)

Так Франко як Верхратський не завважили особливої ненависти гуцулів до бойків і навпаки та збивають таку думку Партицького, а також і співанка Підгірян:

„Ой піду я межи гори, там де наші бойки,
Де музика дрібно грає, скачуть полегойки

вказує зі симпатією на цей начеб веселий, танцюристий народ. (Устіянович).

В доповненню подаємо ще кілька пісень, котрі бойки самі про себе співають:

Умер бойко, умер бойко, а бойчиха плаче
А маленьке бойченятко на запічку скаче.

Умер бойко, умер бойко, бойкови дзвонили,
Як ся бойко зірвав з лави, ледви здогонили.

(подає також В. Охримович, op. cit. зі Сенечола)

А я собі бойка, бойка, то я си гладойка,
А ти собі гуцулянка, тай зателепанка.

Ой горіла Коломия, горіла, горіла,
То бо єї запалила дівчина Марія.

Ой упали сніги в горах, бойко ся не журит,
Вбує собі ходачата, люльку си закурит.

с. Жукотин пов. Турка.
записав М. Міхневич

Зібравши пояснення про відношення самих бойків та їх

17) І. Франко. Життя і Слово Т. III. Львів 1895 ст. 147.

18) Верх. op. cit. Дѣло 1894 ч. 263—5.

сусідів до сеї назви, перейдемо до другої спроби випровадити жерело назви „бойко".

І так І. Л. Червінські[19]) та Ґолембйовскі[20]) виходять зі заложення, що назва бойко походить від вола, то є „бояка".

Про подібну думку згадує Верхратський, зрештою не погоджуючися з нею: „Другі хотіли тото слово виводити з румунського „bou, plur. boi" (лат. bos, грецк. bous) і твердили, що бойки значить тілько, що годівники волів, воларі, пастухи волів . . . Той вивід пригадує подібне поясненє назви Boiotia (грецк.), котрою іменовано отту урожайну кітловину гірську елленського краю, задля еї буйних, для худоби рогової пригожих пасовищ . . . бойки загалом в краю сливуть, подібно як Boiotioi в старій Греції, котрих як відомо уважано глуповатими, а з любови для котрих сотворено вираз boiotiazein — негарно, глупо, бовдуровато поводитися."[21])

Перейдемо до третої проби пояснення назви „бойко".

В противенстві до Верхратського, котрий уважае бойків за „може найсмирніший і найпотульнійший щеп малоруського племени, при чім люд побожний і добрий", що „своею удачею рідко різниться від порских, поривистих, дійсно бойких а нераз навіть дуже зухвалих Гуцулів"[22]), богато дослідників годиться в тім, що бойки, то племя завзяте, туге, охоче до бою, „бойке".

Цитований І. Л. Червіньскі каже, що „chłopa tego cechuje nienawiść, zawziętość, nieufność, zazdrość" — схильність до вічних бунтів.[23])

---

[19]) Ignacy Lubicz Czerwiński. Okolica Za-Dniestrzańska między Stryjem i Łomnicą. Lwów 1811. st. 148. „Same nazwisko szyderskie Boyka zdaie się zatwierdzać ich gnuśność. Nazwisko zaś owe iest tem przyzwoitsze, że w tłómaczeniu swoim istotnem oznacza Wołu czyli Boiaka nieruchawego".

[20]) Łukasz Gołębiowski. Lud Polski, jego zwyczaje, zabobony. Warszawa 1830. st. 114. „Chłop zadniestrzańskiej okolicy od gnuśności swej bojkiem, czyli wołem nazywany, pracować nie lubi . . ."

[21]) Верхр. op. cit. Дѣло, 1894 ч. 212.

[22]) Верхр. op. cit. Дѣло, 1894 ч. 212.

[23]) Czerwiński, op. cit. ст. 140.

Загально відомо, як дуже було поширене розбійництво серед бойків в минулих віках, як прихильно ставилося населення до опришків, про що свідчать перекази та леґенди — що їх автор сих рядків сам по бойківських селах чув.

Бойко не любив панщини і тільки під сильним примусом до неї нагинався, на се, щоби кожної хвилі її позбутися.

Не даром Л. Ґолембйовскі 1830 р. пише про бойків: „Niecierpi chłop gospodarzy przychylnych dworowi, bez przymusu parobek, ani dziewczyna nie pójdzie do służby dworskiej, radom do najlepszego pożytku swego dążącym, nie zwykł dawać wiary. Lenistwo jego, oszukiwanie w robocie i kradzież często z zazdrości pochodzi.“[24])

Копернїцкі зауважує, що „charakter bojków żywy, a nawet ogniście namiętny . . . w gniewie zawzięci i srodze mściwi, za doznaną krzywdę, szczególnie jeśli pobudki do niej były podłe . . . w takich razach rzadko udaje się do sądów . . . wymierzają sobie sprawiedliwość (sami) . . . „szczoby hory znały, jakych majut chłopciw . . .“ [25]). Вагилевич пише, що їх „tvar okrouhla, plna vyrazu a živosti“ та що є гадки, що від слова „бойкій“—боєздатний походить назва „бойки“[26]). Наумович пише, що „бойко“ это человѣкъ пылкаго характера, отъ слова „бойкій“ (бить), любить драться, и на войнѣ мужественный салдатъ. Полки изъ бойковъ обыкновенно употреблялися австрійскими генералами въ первый огонь, и бывали часто совершенно истребляемы. (1848 г. изъ полка Гартмана осталось только нѣсколько человѣкъ[27].)

Наконець згадуючи знану пісню Могильницького Антона „Русин вояк“, наводимо думку Петрушевича: „ . . . Западные сусѣды Гоцуловъ въ карпатскихъ горахъ получили названіе Бойковъ для прежняго бранолюбія ихъ. Имя Бойко происходить от глагола быти, отсюди: бойкій, бойко, бойковатый. Впрочемъ названіе Гоцуловъ и Бойковъ по своему этимологическому значенію означаютъ одно и тоже, т. е. бойкихъ и бранливыхъ людей, получившихъ такое названіе, на румын-

---

[24]) Gołębiowski op. cit. ст. 114.

[25]) Kopernicki op. cit. ст. 15.

[26]) Wahylewić op. cit. ст. 31.

[27]) Наумович И. op. cit. ст. 38.

скомъ (Гоц-ул, рум. хоцу, хоцул, der Bandit, der Räuber . . . и словенскомъ языкахъ отъ жителей дальныхъ странъ, но самы чуждаются того названія.[28])

Перейдемо до четвертої проби пояснення назви „бойко".

Іван Верхратський виходить із заложення, що так як від уживання частиці „л е м" повстала назва лемки (на Закарпатті лемаки), від „лиш"—лишаки, від „б и в, бити (бути)" — булаки (буласи), від „ш т о" — штокавці (у сербів) від „к а й" — замість „што" — кекавці, від „чо=що" — чопаки (на Спижі), від „со=що, чеське „цо" — сотаки (Sotaci), від „t r p o u"=тепер, (чеське „nyni, ted'" — терпаки (Trpaci), — так від уживання прихвальних частиць (Bejahungspartikel) б ó й е = ja, jawohl=так, так є, а—я, та а б ó, б а, повстала назва „бойки". Допускає, що назва та могла повстати також від уживання „а б о — й", а також від того, що бойки по його думці лише ту і там уживають здрібнілих форм на о й к о, о й к а, о й к і й, о й к и, там де решта українців уживає „н" зглядно „нь", (головойка—головонька і т. д.)

Частицю (партикулу) б о й е виводить Верхратський з б о + е (пень містоіменний той сам, що лежить в основі е г е = е + е), анальоґічно до того, як з б о + а утворилося боя, а з б а + а повстало б а я.

Верхратський додає, що побіч б о й е, в значінню т а к, т а к є, чув також б о й е в значінню richtig, побіч б о й е чув також б о й є, але форму з одною йотою і з наголосом на о, (б ó й е) уважає одиноко правильною, котра тільки при помочі тзв. людової етимольоґії була приведена в звязок з б о - і - є, з котрим на ділі не має нічого спільного.

По думці отже Верхратського назва „бойки" повстала з передражнювання ціх їхньої мови, в першій мірі там, де Бойківщина граничить зі землями, що їх замешкують інші племена т. є. лемки, гуцули та підгіряни.[29])

---

[28]) Петрушевич op. cit. c. 224.

[29]) J. Werchratskij: „Woher stammt der Name „бойки" Archiv für slavische Philologie, herausgegeben von V. Jagić XVI Bd. III. u. IV. Heft (Переклад: Дѣло, Львôвъ 22. IX. (4. X.) 1994. Р. XV. ч. 212.

Иванъ Верхратскій: Звôдкиля взялася назва „Бойки"? Дѣло, Львôвъ 24. XI. 1894 ч. 263—5.

Володимир Охримович, чи не найкращий знавець Бой-

И. Верхратскій: Замѣтка на одвѣтъ п. Партицкого. Дѣло, Львôвъ 14 (26) XII 1894. ч. 278.

„. . . Лемки . . . задля частиці л е м (nur, tantum, лиш, лише, лишень, тілько, но, іно) у других русинів не уживаної одержали від одноплемінних своїх братей назву лемків“.

„. . . У Бойків є . . в прочім в рускім не уживані частиці прихвальні (Bejahungspartikeln) б о й е = ja! jawohl!, загальноруське т а к, так ест, так є́, а-я, — а б о і б а!, також в тім самім значеню“.

„В загальнорускім означає á б о чи а б ó то само що бойківське á л ь б о = o d e r; рідко уживане б а = ha! ja sogar! — б á — б á = ha — ha! wenn es so wäre! wohin wird es abgeziehlt“.

Оттак в загальноруськім „б о й е“ зовсім не уживаєся, „а б о“ і „б а“ має значенє цілком відмінне ніж у Бойків.

Бойко уживаючи свого „б о й е! б а! а б о! стягнув на себе насмішку сусідів і „напослідку одержав від них прирок „Бойко“, т. є говорячій б о й е“.

„Наросток к о (ц. сл. ъкъ) уживаєся в рускім в подібних случаях досить часто. Яко анальоґічні приміри приводим: Лемко, властиво в своїй бесіді „лемъ“ уживаючий; йойко, той, що йой! кричить. Найко, нехайко, що на все нехай, говорить; потурайко, властиво: що слухає поклику потурай; хȗдко, вȗдко, лȗпко, гȗпко — синоніми удуда (Upupa epops) . . . птах, що кричить худ! вуд! луп! гуп!; турко — (Columba turtur) — горлиця т. є птах, що видає голос: тур і пр.“

„За тим моїм припуском говорить також ся обставина, що декотрі жителі долів, з околиць Жовкви, Мостів великих, Річиці . . котрі також а б ó (абó-ж, абó-й) до прихваленя (нім. ja!) уживають, від сусідів іменуються „Бойками“ . . . “ з чого також цілком не є задоволені. (Проф. Филипчак Іван інформує нас, що в Сяніччині мешканців сіл Добра Шляхотська, Улюч, Гломча, Лішня (село тепер спольщене), називають сусіди насмішливо бойками, тому, що говорять б ó й - н і (перечення) (ци був-єсь там? йой, бóй-ні) та б о й - т а к (твердження) — прим. авт.)

. . . . До повстаня прозивки Бойко причинились може також в певній мірі і місцевостні нпр. коло Жовкви досить

ківщини до пояснення Верхратського подає уваги, котрі є

часто ту і там також в горах уживані форми уменчені на ойко, ойка, ойкій, ейкій, ойки; переважно бо в руских говорах у згаданих формах виступає „нь“ місто „й“ . . . пр. домойко, вінойко . . . дівойка . . . дівчатойко . . . легойкій . . . білейкій . . . (Др. Княжинський Антін, що у своїй дальшій статті подав лише фонетичні признаки бойківського діялєкту, з поля словотворення вважає, що наростки імен. — ойко, — ойка, — ийко, нар. прикм. — ойкий, ийкий та нар. присл. — ийко є типовими бойківськими, дарма що виходять місцями поза територію Бойківщини або спорадично на сій території заникають. Прим. авт.)

Верхратський завважує, що коли лемки уживають свого „лем“ сміло, не ховаючися, то бойки, котрі тільки побували в долах, дуже старанно вистерігаються свого „бойе, абó, бá“ щоби не стягнути на себе глуму.

„ . . . бойе, абой, або, ба, — . . . різко визначають ся в говорі бойківськім і тому скоро замічаються Русинами других не бойківських сторін“ . . . „Я сам (Верхр.) чув як передражнювано бесіду бойківську. Мені розказувано: там вже гори, сидять самі Бойки, говорять: бойе! або! ба! Також чув я як раз челядь сміялася: іде Бойко солодойкій, що мене спонукало до гадки: мабуть форми на ойкій, ойки . . . також по части причинило ся до утвореня прозивки Бойки“.

„В збірнику виданім мною 1877 р. під заг. „Знадоби до словаря южноруского“ на стор. 3, я помістив: бойє (Самб.) = ей же? на правду! Р. 1886 видав бл. п. О. Огоновскій цінне своє діло: Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache“, в котрім на стор. 94 помістив: bojje aus Богу jej (Sambir), russ. ей Богу = bei Gott, wahrlich! коли ще печаталась згадана книжка, я постив був покійника і побачив випечатаний вже лист, де містився уступ „Zusammenziehung und Abfall der Silben“. Случайно зирнув я власне на слово „bojje“ а прочитавши пояснене дане покійником виразив мій сумнів що до того виводу, так як „єй Богу“ в Галичині нігде не говорять, а заразом подав догадку, що мабуть то слово повстало з б о і є (=єсть) як я написав в „Знадобахъ“. Тую мою замітку узгляднив покійник . . . на кінци книжки . . . Однак збираючи дальше матеріяли язикові і діялєктольоґічні між людом я сам зякинув давний мій вивід, а то з причин

такі есенціональні, що наводимо їх в цілости. „Передовсім частиця, про котру іде річ виголошуеся трохи не так як би виходило з транскрипції Верхратського: проф. Верх. пише всюда „б о й е“ отже через одну йоту, коли між тим в усіх знаних мені бойківських селах (а знаю їх много, а між ними суть і такі, в котрих був і проф. Верхр. для студій діялектольоґічних) все і всюди в виголошуваню того словечка чути дуже виразно подвійну йоту, так що те слівце треба писати „б о й є“ а латиньским альфабетом „bojje“. І справді і у Желехівського (Словар І. ст. 37) і у Огоновського Ом. (Studien

---

слідуючих. В декотрих сторонах де говорять пшениця, теля, шапка, с я, єст (sic! = єсть) я стрів прихвальну частицю є! — а — є! — є! є! = ja! so ist es! Зрівнай старосл. єй = грец. ναί лат. nae. Тото „є“ належить віднести до пня містоіменного (Pronominalstamm) е, так само, як „еге“ (повстало з е + е = еге). Оттак слово „б о й е“ повстало з б о + е = бойе = боє (як звісно йе = є). Анальоґія: пень містоіменний а + б о = а б о; — б о + а = б о й а = боя; — б а + а = б а й а = бая. В „Знадобах“ писав я „б о й є“, отож виразив тим здвоєне й, як я і чув в виговорі. Опісля однакож чув я „б о й е“ (боє) з одним й, — а тая форма по моїй думці єсть правильнійша, тому і значеня того слова подекуди підлягає певним відтінкам; іменно уживають того слова яко частиці прихвальної в значеню: т а к, т а к є с т ь!

Раз чув я також слово „б о й е“ і в іншім значеню. Бойко ішов з ярмарку — пригадав собі, що не купив соли і так проказав до себе: „б о́ й е! маю ще купити соли“ = richtig ich muss noch Salz kaufen.

Що до акценту, то чув я понайбільше акцент на о, однакож „б о й е“ як і подібні слова зложені можуть мати двійний наголос: пр. а́ б о і а б о́, а́ л е і а л е́ (а́ле (а+ле) значитъ 1) aber sondern 2) ja, ja wohl — діялект. у Замішанців 3) а л е́, ei doch! vortrefflich! т о а л е́ = superbe! dass lasse ich mir gefallen!)

Оттак по належній розвазі приходжу до заключеня, що б о й е (боє) не має нічо спільного з „то бо і є“ або з „т о т о б о і є“, — бо в послідних вираженях „є“ одвітне формі „єсть“. Лишень тзв. людова етимольоґія може усмотрити тожсамість виразів „б о й е“ і „т о б о і є“.

auf dem Gebiete der ruthen. Sprache ст. 160) стоїть написано „б о й є“, „б о j j е“ а не „б о й е“. Стілько що до звукового (фонетичного) боку того слівця. Тепер перейдім до єго значіння. Верх. уважає те слівце за „Bejahungspartikel“ і переводить: бойе = ja, ja wohl. Огоновський знов а за ним Желехівський переводять: „б о й є“ = wirklich bei Gott! (loco cit.) і уважають те слівце за „interjectio“ (чувствительник). Після моїх спостережень оба ці толкованя не зовсім точні і вірні.

Слівце „б о й є“ уживають бойки в кількох споріднених між собою значіннях. В головнім значінню слівце „бойє“ = справді, поправді, направду, wirklich, wahrlich, in der That, отже щось більше, ніж проста Bejahungspartikel, як думає Верх., бо для простого потакуваня уживають бойки частиць: „а я, а й н о, а й н о я к“, однак з другого боку „б о й є“ значить щось менче як „бігме“, бойківське „бигме“ = bei Gott, ja so mir Gott! і не є зовсім формулкою присяги, як думав Огоновський, а тільки adverbium.

Приміри, взяті з уст народа: „Тото вже б о й є̑ злодій“! = се вже справді великий злодій. „Ци правда тото, що бив тя Максим? Ай бо́йє, мало мя життя не збавив“.

2) В другім значінню уживаєся у бойків слівце „бойє“ яко частиця питайна (adverbium interrogativum“: „б о й є ?“ = чи справді? чи на прабду? не вже? wirklich? in der That? Примір: „Б о й є̑ дав ти жуковину“? = Чи справді дав тобі перстінь?

3) Наконець слівце „б о й є“ уживаєся також яко частиця пригадочна (Errinerungspartikel) на означеннє, що бесідуючий щось собі пригадав: „б о́ й є !“ „а г а — б о й є̑“, а — б о́ й·є = ага правда! правда—правда! німецьке: ach ja! ach so! Примір: „А б о й̑ є, цись взяв сокиру?“. „Казала, б о й̑ є, Олена, бись купив йі за́плітки“=ага правда, казала ще Олена і т. д.

Хочу ще сказати два слова про етимольоґічну конструкцію того слівця. По моїй думці вона є дуже проста; слівце „б о й є“ є конґльомератом трйох слів: бойє = бо і є = бо+и+есть (цсл.) — отже „буквальний перевід“ того слівця значить: так бо і єсть, denn es ist wahrlich so. Конструкція Огоновського, після котрої слівце „б о й є“ утворило ся через стягнення і скорочення слів „Богу єй“! = єй Богу, є натягнена і фальшива і довела його до фальшивого заключення, що „б о й є“ значить „wirklich bei Gott“.[30])

В доповненню до уваг В. Охримовича до статей І. Верхратського, подав І. Франко, що частиці б о я ніде не чував, а б а я уживають в Нагуєвичах „але тілько як контракцію з уживаного також б а—я. Частиця а я уживаєся також сама без б а, але коли її поставимо в звязок з гуцульським а — j а k (а—як) і з підгірським а — я к — ж е, то хто знає, чи не блищою буде етимольоґія її з а — я к?“

Вивід Верхратського б о й е з б о + е видався Франкові „зарівно бистроумним як і вірним“.

Частицю бо́je, бо́jje, bojjé чув І. Франко „зарівно в горах (Лолин пов. Долина, Климець пов. Стрий, Урич пов. Самбір) як і на Підгірю“. „В Нагуєвичах (пов. Дрогобич) уживається форма б о́ j е (найчастійше в звороті: та б о й б о́ є = ganz richtig! ja freilich!). Цікаве те, що частиці сеї уживають в значній части Підгіря (пов. самбірського, дрогобицького, стрийського) а не уживають в значній части властивої Бойківщини. Нема єї в східно полудн. Бойківщині, сумежній з Гуцулами . . . Так само не чув я єго в пов. Турчанськім і на пограничу ліського т. є. власне там, де після думки Верх. (на пограничу лемків і бойків) мала первісно повстати назва бойків“.

І. Франко позваляє собі „ставити скромний знак запитання що до ґеоґрафічного розширення частиці б о є. Сей бік питання може бути рішаючий, бо колиб показалося, що частиця б о є уживаєся не у всіх бойків, а надто ще у значної части підгірян і долян, то правдоподібність гіпотези Верхр. значноб ослабило“.[31])

---

[30]) В. Охримових. op. cit. (Др. В. Охримович, в розмові з нами в серпні 1929 р. висказав думку, що пояснення назви бойків вимагає точної ревізії — уважав це питання отвертим).

[31]) І. Франко op. cit. (Др. Княжинський, котрий занимаєся дослідами говору бойківського стверджує: „Що торкаєся широко розгляненого прислівника, чи частиці б о й е, б о й є то, по моїй думці, замітки І. Франка про надто велике її форсування не можна легковажити. Прислівник, частиця „б о й е“ на території Бойківщини займає невелику й дуже неодноцілу полосу. Не можна його замітити у Старосамбірщині, Турчанщині й на перехідній бойківсько-лемківській полосі. Дуже рідка вона у Дрогобиччині й на бойківсько-гуцульськім погра-

Стільки удалося нам зібрати думок про походження назви „бойки“.

Не беручися від себе висказувати думки про походження назви бойків, тому що уважаємо себе замало приготованими до вирішування сього питання, додамо, що звідки не походилаб ся назва, треба її приняти самим бойкам, не цураючися її та в зрозумінню власної вартости гордо бойками зватися.

Бойки, се здорове первісне ще племя, так мало досліджене, таке загадочне, являєся чинником вельми важним у розвою української культури.

Всіх Вп. Читачів просимо присилати свої помічення, уваги, статті на повищу тему, котрі будуть друковані в дальших числах. Дуже цікаві булиб матеріяли, в яких селах не уживають частиці „б о й е“, де, в яких селах вимовляють бóє, боє̑, бóйє, бойє̑ — з наведенням примірів в реченнях.

ниччі. Як представляється діло на Загірї сього певно ствердити не можу. За те в гру могла увійти притаклива частиця б а (=так, авжеж), що замітна на всій сливе територіі Бойківщини, яку злучувано із пестливими наростками „о й к о, о й к и й ітд. і в сей спосіб утворено чи радше піддержано назву „бойко“, що корініться в історичній минувшині“.

Самбір, в березні, 1931 р.

Замітка: В недостачі чеських, грецьких, церковно словянських та деяких акцентованих черенок, уживалося знаків та букв найбільше відповідних.

Др АНТІН КНЯЖИНСЬКИЙ.

Межі Бойківщини.

Про межі Бойківщини досі писалося небагато й ніодна стаття на сю тему питання сього не розвязала. Автори сих статтей вибрали хибну дорогу розвязки сієї справи, опираючися на неясних поняттях про побут бойків. Вони обмежилися до вичислення сіл заселених бойками, при чому дуже обмежили територію Бойківщини[1]), або її надто поширили[2]).

Тимчасом визначити докладно межі даної діялєктичної, чи племінно-діялєктичної[3]) ґрупи, як і національної можна лише на основі мови, бо інші ріжниці (н. пр. антропольоґічного характеру) можна замітити лише в центрі територій і то виразніше в центрі територій народів, як племен.

Таке визначення меж доволі важке й вимагає довгої підготовної праці, якої одначе на полі бойківського діялєкту досі не зроблено[4]). Немалу трудність спричинює й те, що бойки вважають свою назву обидливим словом, через те не дозволяють дослідникові границь на скору руку зорієнтуватися у своїх межах.

Не маючи потрібного до сієї праці матеріялу, приневолений я обмежитися до сих небагатьох праць згаданих до-

---

[1]) Вінкентій Поль, Яків Головацький, Петро Полянський.

[2]) Шафажік та інші, гл. стаття Дра Скорика.

[3]) Бойківщина не лише діялєктично ріжна від сусідів область, бо бойки се в повному розумінні сього слова окреме плем'я, яке виказує свій питомий тип, яке має питомі собі признаки побуту, як будівництво, одяг, звичаї то що. Та, як говори Бойківщини, так і побут бойків ждуть свойого дослідника.

[4]) Ту згадати можна лише кілька праць: Верхратського, Гнатюка, Броха, Свєнціцького, Панькевича. Гл. бібліоґрафія студії Зілинського в т. CXVII/VIII Зап. Н. Т. і. Ш.

слідників та своїх записок, добутих в часі частих поїздок по Бойківщині.

В своїй статті попробую дати характеристику бойківського діялєкту, головно відмічу сі його прикмети, які відріжняють його від сусідів: на заході від лемків, на сході від гуцулів, а на півночі від наддністрянських говорів, — опісля опираючися на сих признаках попробую начеркнути межі нашої мовної території.

Межі сі з природи речі не будуть визначені докладно та може кого з дослідників спонукають забрати в сій справі голос, що в сумі зможе дати бажаний вислід.

I.

Бойківський діялєкт, один із архаїчних, і як усі архаїчні виказує кілька говорів і велику скількість говірок[5]), деколи позірно так ріжних, начеб вони належали до ріжних діялєктів. Та проте розглянувши їх основно, бачимо в них ті спільні риси, що характеризують бойківський діялєкт в цілості. Всі сі риси условлюються місцем артикуляції, спільним для всіх ідіомів бойківського діялєкту: звуки його належаґь до середнєзаднього ряду, верхнього положення. (Зберігаю послідовно терміни: діялєкт, говір і говірка на означення цілости, ґрупи й місцевого ідіому мови бойків). Виразно бачимо се в голосівках, але й шелестівки стоять під впливом сієї бази в її поземому напрямі.

Коли порівняти місце артикуляції сусідніх діялєктів з бойківським, то ніде воно не осягнуло так високого положення, як у бойків.

Обмежуючися до звучні пройдемо основні прикмети бойківського діялєкту. Деякі із них находяться в сусідніх діялєктах, зате інші будуть їх відріжняти[6]), деякі будуть питомі бойківські.

А. З голосівок:

1) **а** на Підгірї й Верховині[7]) має менший або більший нахил до **о** (ба̊ = авже, па̊ни, па̊ны;[8]) **а** після палатальних і шипячих зберігає повну свою звукову вартість (с'а, т'а, ш'андар'...) і ся риса відмежовує бойківський діялєкт від усіх сусідів.

---

[5]) Гл. Свєнціцький: Бойківський говір села Бітлі. З. Н. Т. Ш. т. CXIV.

[6]) Н. пр. подвійний звук на и (гл. нище) є в лемківському діялєкті, зате немає його в гуцульському. Палятальні шипячі є в гуцульському діялєкті, та не має їх в лемківському.

В одному випадку **а** перейшло до **и** (н'ий ‹ няй, най ‹ нехай); про **а** з **е** гляди нище.

2) **е** наблизилося так до **и**, що майже зовсім перейшло до його ряду не лише в ненаголошених, але й наголошених позиціях (лийбик, цирисхату, типир'; зазначимо його дальше як **е**).

Давне **ье** в називнику — знахіднику середньої мякої відміни дало **а** (уес'іл'а, ж'біж'а) без здвоєння визвукової шелестівки пня. Риса ся теж незвичайно важна, як питома бойківська.

е перейшло в **а** в займенниково-прислівникових приставках **де**— (дахто, дащо, дакуди, даґде). Чоловічі й середні закінчення іменників в орунику однини —**ем**, —**єм** (з давнього — ьмь) дали в бойківському діялєкті — **ом**, — **йом**, **палятал. шелест. + ом** (панич'ом, крайом, кон'ом, пол'о'м). В наростках — **тель** (‹- тьль) **е** перейшло в **і** (учит'іл', прият'іл').

Рідке в назвуку **е** перейшло в **є** (Єва) (Нахил до назвукової прейотації).

е зберігає свою звукову вартість:

а) у визвуку під наголосом (в окситонах) (Н'ністер, мине, з'йде; характеристичні верховинсько-загірські дієсловні форми: будеме ходиме.) Ту належать архаїчні закінчення родовика однини жіночого роду: кер'ве (давна шелестівкова відміна), а на зразок її: з'л'уте (надивник: лють).

б) в пароксситонах, головно двоскладових (бере, несе, до тебе, мел'ник, цареуич')

в) як вставне, наголошене (уік'ен, називн. уікно) [9])

---

[7]) Назви: Підгіря, Верховина й Загіря приймаю за проф. Ст. Рудницьким, вважаючи його за найбільше компетентного у вирішуванні, чи виборі ґеоґрафічних назв.

[8]) Не даю ту окремої таблиці звуків, бо вживані через мене знаки описані й зазначені у відповідних місцях. Відмічую лише апостроф, як знак мягчення (замість знаку **ь**,— який до речі — є давною буквою), наголос зазначено товстою буквою. Не хочу творити нової транскрипції, а свої знаки оправдую черенковими умовинами місцевої друкарні; може зрештою вони будуть блищі нефаховим дієлєктольоґам.

3) і на Підгірї й у Верховині дало консеквентно[10]) високий звук, що мягчить попередню шелестівку, чи вийшов він із давного **о, е** в замкнених складах, чи ѣ (н'іт, с'іл').

Згадати також треба про **і** з **о** в чужих словах н. пр. дохтір, що разом (гляди вище) з **і** з давного **ь** вказує на ширше, ніж загалом в укр. мові, поле ікавізму.

Загірська бойківська область виказує на місці давних **о, е** (в замкнених складах) монофтонґи, що не дійшли до ряду **і** (ѣ осягнуло вже сей ступінь свойого розвитку). На місці їх бачимо **у, ю.** Явище се виступає в давних комітатах: півд. частині мармароського та унгварського, переважній частині берегського, земплинськім, угочськім, сатмарськім і шабольчівськім.

Назвукове **і** переходить деколи в **є** (на Єла = Іллі). Замітний ще перехід давного **ѣ** в **и** в приставці **ні**— (нихто, ниґде, нияк).

4. **о** під наголосом[11]) та **у** назагал зберегли свою питому звукову вартість, але вимовляються глухо, як середнє— задні звуки, та при малому заокругленні губ. Голос **о** позатим надає закраску звукові **а** (гл. вище) та **ы** (гл. нище) так, що його можемо вважати осередним і доосередним звуком з поля вокалізації.

Назвукове **о** часто випереджує протетичне у (уоуес, уол'ін'), інколи дає **є** (єден—хоч се може бути давня форма).

5. Вимова звука **и** не переведена консеквентно на території Бойківщини (подібно як звука **і**) бо Підгіря й Загіря назагал[12]) виказує один рефлекс, що відповідавби типово українському характерові сього звука, зате Верховина пере-

---

[9]) Треба однак тямити, що вставне **о, е** в родовику множини на Бойківщині дуже рідке, бо майже постійно виступає ту чоловіче закінчення — **ів** (сос'ніу, сел'іу).

[10]) Відмічений проф. Свєнціцьким (Бойк. говір с. Бітлі) звук **і** з давного **и** на Бойківщині лише спорадичний (ліський повіт, частина сяніцького, деякі села Турчанщини), частіше трапляєся в загірському, бойківському говорі.

[11]) Ненаголошене **о**, як в більшості укр. говорів, так і в бойківському дало звук наближений до **у**. Зазначимо його **о̆**.

вела сливе консеквентно розмежування **и** з давного **и** і **ы** [13]) з давного **ы** (биу ⟨ сцс. билъ, быу ⟨ сцс. былъ, сын, синок = синя краска). **ы** після губних і велярних має нахил до **о** (вылы, быкы, мыло).

Західня полоса бойківської діялективчної території на Підгірї, Верховині й Загірї виказує часто на місці давного **и** звук **і** (з меншою або більшою паляталізаційною силою) і се переважно в слабих позиціях, після наголошеиих складів (ходиті, был'і). Се виразний вплив лемківського діялекту, як знову на сході **і** зам. **и** в приставці **ви**— (вінести), що проф. Янів[14]) хибно вважає признакою бойківського говору. Назвукове **и** дає інколи **е** (енч'ий, ендик).

6. Із прейотованих звуків:

а) **є** виступає лише в назвуку (як вище з **о, і, и**) зате у визвуку трапляється дуже рідко (тр'є. тр'ів). В закінченнях дієслів е—конюґації з голосівковим а—пнем **є** виступає рідко, бо дієслова сі перенесені до дієслів з закінченням теперішности — **м**[15]), —**ш**, —**т**. Про **є** ⟨ **ї** в середзвуку гляди нище. Зрештою **є**, як **е** остає лише під наголосом.

б) **я** остає в назвуку, середзвуку й визвуку після голосівок, (на Підгірї часто після **р** н. пр. бур'я), при чому звук сей зберігаючи свою чистоту, подібно як **а** після паляталь-них (гл. вище), є питомою рисою бойківського діялекту серед його сусідів.

в) **ї** виступає в сих позиціях, як правильно в українській мові. Перейшло воно в цілости в ряд звука **є** в серед-

---

[12]) Можемо ставити певні тези лише загально, бо, як вище сказано, бойківський діялект дуже ріжноманітний і дослідникові нераз трапиться на Верховині найти типово підгірський говір, н. пр. в Сянках, і навпаки на Підгірї верховинський, пр. в Горішному Головецку.

[13]) Так означимо звук заднього ряду, верхнього положення, дарма, чи в ньому є закраска **о**, чи її немає.

[14]) J. Janów: Małoruska gwara Moszkowiec i Siwki nad-dniestrzańskiej. Lwów 1926.

[15]) **м** виступає консеквентно лише в лемківському діялекті, в бойківському переважає правильна форма **ю**: питаю, але питаш', питат, хоч трапляється й форма 1 ос. одн. на—**м**.

звуку, після голосівок (Украена, боетс'а, поети).

г) ю в бойківському діялекті не підлягло поважнішим змінам в порівнанні з українською літературною мовою.

7). Остає одна дуже замітна риса бойківського діялекту у вокалізації, а се голосовий визвук у всіх словах, значить вимова давного визвукового ъ, як посереднього звука між о а ы (означимо його ы̱) н. пр.якы̱, піпы̱, паны̱, бібы̱; а давного визвукового ь як короткого і, або е н. пр. кін'і̱, с'іл'і̱. Явище се загальне після р, також у середзвуку. Риса ся дуже виразна на Верховині й на Загірї, але в емфазі.

Б). З шелестівок[16]):

1). в у всіх позиціях є губно-губним (білябіяльним) звуком, що стоїть близько у (зазначено його: у̑) н. пр. у̑оу̑ци (=вовки), боу̑у̑ан, ходиу̑).

Визвукове у̑ має більшу область, ніж у прочих українських говорах (с'ц'іу̑=стіл), виступає воно теж у середзвуку на кінці складу, замість л (поу̑ед'іу̑ка, родовик від поу̑ед'і'лок або поу̑ед'іл'ок).

2) Шипячі все є так мякі, як в ніякому із сусідних діялектів н. пр. ч'ор'ний, ч'асто[17]), ш'андар', щ'ис'ц'а, ж'ал', лош'а.

Се одна із найважніших рисів бойківського діялекту, як і

3) паляталізація сичних с, з перед голосівкою, або голосовою шелестівкою н. пр. без'єнного (= без одного), через'ліс, с'н'іх, с'н'іп.

Згадати ту треба іменникові наростки —ец', —иц'а, що відріжняють бойківський діялект від західного та східного сусіда (хлопец', коу̑биц'а) і ще важніші прикметникові —ец'кий, —ц'кий, с'кий, причому переважає —ц'кий (головец'кий, д'іу̑оц'кий, пан'ц'кий, ґаз'д'іс'кий, ґаз'дз'іс'кий).

4) В більшій частині бойківських говорів трапляється палятальне т, д (поза загально-українським т', д' (перед мякими голосівками, головно перед —уі— н. пр. т'уій, д'уір'.

---

[16]) Полишаю на боці ті шелестівки, що їх вимова згідна з їх звуковою вартістю в літературній українській мові.

[17]) Гуцульський діялект з покутським говором змінили а після шипячих на е, чого в бойківському діялекті (поза наведеним: щ'ис'ц'а) немає.

Паляталізаційний нахил викликав цікаве, хоч спорадичне явище переходу мяких т, д в ц', дз' там, де неможна їх пояснити впливом чужих сусідніх мов (Богородице Дз'іуо, пяц', десяц').[18])

5. Паляталізаційний нахил сих звуків посунений так далеко, що сполука **ст** дає майже консеквентно с'ц' (щис'ц'а, с'ц'іу), коли після сих шелестівок іде палятальна голосівка.

6. Консеквентно збережене мяке **р** у визвуку, а навіть середзвуку слів українського, чи загалом словянського походження, зате тверде воно в чужих словах, н. пр. писар', цар', тепер', ууич'ір', уер'хом, але: професор.

7. Рідше трапляється півпалятальне **л** (означимо його лат. буквою l) у всіх позиціях н. пр. lукі, lаны, lейбик; лінія сього цікавого звука біжить меншебільше серединою бойківської мовної території. Цікаве майже загальне l в таких словах, як: понед'іл'ок, на Міхайл'а. Звук l більше поширений на Загірї.

8. З поля паляталізації відмітити треба також доволі часту появу **к'** на місці **т'** (н'ийс'а к'іш'ит, к'ін' = тінь), рідше **ґ'** зам. **д'**; се останнє під впливом деяких наддністрянських говорів.

9. Згадати треба ту тверде закінчення дієсловних форм (3 особи одн. і множ. теперішности і 2 ос. мн. приказового способу) н. пр. ходит, ход'ат, ход'іт.

Ся риса не противорічит нахилові до паляталізації шелестівок, (про що була мова вище), є радше се признакою архаїчности бойківськото діялекту так, як старовинний його характер стверджує саме згадана паляталізація.

10. Бойківський діялект переводить теж доволі послідовно асиміляцію стрічних шелестівок. Загально асимілюється **д** до дальшого **н** н. пр. Н'н'істер' уін'н'ого, бінний. Рідше **бн** переходить в **мн** (потрімний), або **л'н** в **нн** (загально бойківське: пинно, пиннийко). **нб** переходить в **мб** (бамбони).

До асиміляції вчислимо уподібнення під оглядом голосовости, що в бойківському діелекті виступає консеквентно,

---

18) На сю тему дам окрему статтю.

н. пр. уелиґден', церес хату, та голосовість не так далеко посунена, як н. пр. у лемків. З сією рисою лучиться затрата голосовости у визвуку н. пр. біп, д'іт, пауу'с, яка однак виступає лише на Підгірї й Загірї, бо на Верховині шелестівкового визвуку сливе немає.[19])

11) В середзвуку безголосі шипячі мають нахил до голосовости, н. пр. передже (передше = раніше), дож'дж'у, називн. доц'. Характеристичною рисою бойківського діялекту, (яку викликує зусилля артикулювати звуки високо), є нахил заступати протиснені шипячі й сичні проривними (тадже, ч'кола, дзелений).

Згадати треба ще про дві риси бойківського діялекту з поля звучні, а се:

12) більший нахил до збереження милозвучности (через метатезу), як в сусідних говорах (н. пр. колопні);

13). Заник евфонічного л (off- glide) в дієсловах и—коню́ґації після б, в, м (л'уб'ю, моую, лемю).

14). Врешті з огляду на лемків, західного сусіда бойків треба зазначити, що наголос бойківського діялекту є нестійний і рухомий, хоч не все згідний із загально українським. (н. пр. уіуси, ялоуец'—хоч сих і других примірів не можна вважати загальними).

Оставляємо на боці дуже характеристичні риси бойківського діялекту у флексії, словництві та складні, які однак є меньше загальні від прикмет у звучні.

II.

Коли дослідники границь діялектичних територій на загал визначують доволі докладно межі Бойківщини в Галичині, (хоч її обмежують на сході й заході в користь лемків і гуцулів), то з т. зв. Підкарпатської України в найкращому випадку до Бойківщини схильні вчислити лише прикордонну смугу, а рішуче відривають від неї південну область т. зв. Підкарпаття.

---

[19]) Не можемо говорити про шелестівковий визвук у таких словах, як щойно наведений примір; церес хату, бо се не самостійні слова, а енклітики.

По моїй думці суґерують їх до певної міри голоси їхніх попередників, які старалися визначити межі карпатських діялектів кермуючися признаками мови, — та ще більше ріжниці у рефлексах давних о, е, ѣ.

Отсі попередники сучасних діялектольоґів се Василь Лукич і Омелян Огоновський. Перший (в творі „Угорська Русь єи розвôй і теперѣшній станъ". Львів 1887) причислив т. зв. „Угорських Русинôв" до „гірського піднаріччя", до якого належать теж гуцули, бойки й лемки, та вважав їх мову зовсім окремим ідіомом[20]), хоч наведені через нього зразки мови (пісні із збірника Головацького, виданого в Москві 1878 р.) виказують чистий бойківський діялект. Свої відомости про укр. мову та її поділ на діялекти брав Лукич із Огоновського „Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache". (Львів 1880). Огоновський [21]) начисливши бойків 90.384 душ, визначив їм місце поміж рікою Лімницею, а жерелами Дністра, в 132 селах, повітів: Турка, Стрий, Дрогобич, Долина, Калуш і Самбір. Спорадично розсіяних бойків бачив він в комітатах Сатмар і Берег; поза ними вважав мову згаданих і прочих комітатів (за винятком мармароського, який по його думці був гуцульський, і списького, як лемківського) мішаниною трьох діялектів: бойківського, лемківського й гуцульського. Помилково отже обмежив Огоновський північну бойківську територію забравши їй Скільщину, Старосамбірщину, Ліщину, частину Сянiччини та Станиславівщини, зате додав Самбірщину. Південну територію Бойківщини обмежив до кількох острівців відділених від суцільної бойківської території угочським і унгварським (ужгородським) комітатом. Питання простору бойківської мовної території порушив теж найповажніший дослідник українських діялектів проф. Зілинський („Проба упорядкування українських говорів"). В своїй статті говорить він про „галицьких бойків", бачить їх отже й поза Галичиною, в прикордонній смузі, у Верховині, зате південні говори згаданих через мене вгорі комітатів уважає зовсім окремим діялектом, зокрема мармароський комітат вчислив до гуцульської мовної території.

[20]) Він теж дав початок лянсованому згодом через Верхратського наївному подiлові закарпатських говорів на „лемаків" і „лишаків".

[21]) op. cit. стр. 19.

Знаючи безпосередно лише верховинську смугу т. зв. Підкарпаття, в розгляді приналежности згаданих вгорі комітатів до Бойківщини покличуся на Верхратського („Über die Mundart der Marmaroscher Ruthenen". Станиславів 1883), Броха („Угрорусское нарѣчіе села Убли, земплинскаго комитата". Петербург 1889), згадану статтю проф. Зілинського та інформації Дра І. Панькевича.

Тому, що приналежність прикордонної смуги півдня Верховини до бойківської діялектичної території не оспорюється, можна оставити її в супокою, зате треба основніше приглянутися говорові мармароського комітату (й других, що лежать на південь від бойківської Верховини).

Говір сей не довів розвитку давних **о**, **е** (в замкнених складах) до **і** [22]), на місці яких найчастіше являються два звуки: **у** та **ю** (Буг, панув, корув, буйся Бога, люд, пюк, вюв [23]). Та, як вгорі зазначено, **і** на Бойківщині не є однородним звуком та виказує більше, або меньше хитання.

Важно ту однак звернути увагу на чистий звук **а** після палятальних, яке із сусідних говорів зберігаєся лише в бойківському діялєкті, а в гуцульському має нахил до **и.**

Звук **е** часто переходить в **и**, чи він повстав із давнього **е**, чи **ь**.

Давні **и**, **ы** дають в мармароському говорі два звуки, при чому переважає задній, в горі описаний звук **ы** (быв, быти, бив, бити). Полишаючи на боці палятальні **л**, **р**, які часто (головно **л**) стрічаються в гуцульському діялєкті, відмічує Верхратський доволі консеквентне мягчення шипячих, що вже є типовою признакою бойківських говорів, дальше мякі **с**, **з**, **т**, **д** (сьяти, зьвізди, дьтина, тьло). Згадаймо врешті мякі наростки **ец'**, —**ец' ц'а**, —**иц'а** — а в сумі не найдемо надто сильного арґументу, що велівби нам мармароський говір, принайменьше західних повітів, відривати від Бойківщини [24]).

---

[22]) Хоч замість давного **ѣ** є вже **і**.

[23]) Зразки сі наводжу із згаданої вгорі праці І. Верхратського і в йогож транскрипції.

[24]) Оставляю на боці окремі вислови н. пр. **вовци, ня** (= мене), що являються тільки в бойківських говорах, а сих висловів найшовби немало і в самій статті Верхратського.

Розгляньмо основні риси говору південно-західної полоси т. зв. Підкарпаття по східному боці ріки Лаборця. Ту за джерело обсервації візьмім працю Броха („Угрорусское нарѣчіе села Убли...“) **о**, **е** в замкнених складах не дійшли до останнього ступня розвитку (до **і**) й найчастіше дали **у** і **ю** (куст’, кун’, муй, жун, називник: жона’). Давні **и**, **ы** дали два звуки, причім **ы** як задній звук виступає в наголошених складах з нахилом до **о**. В ненаголошених складах переходить воно вправді до **і’** та се не може промовляти в користь лемківського говору, бо се явище виступає на цілій бойківсько-лемківській переходовій полосі, й виразно виступає в Ліщині та східних повітах Сяніччини.

а виразно збереглося після шипячих, хоч після **l** набирає малу закраску звука **е**, так само **я**.

В **о** на цілому сливе т. зв. Підкарпатті замітна задня закраска.

е схиляєся до **и**, головно в ненаголошених позиціях та навіть і наголошених (двер’і).

в як губно-губний звук переважає, границі між таким а губно-зубним звуком не можна виразно перевести.

Шипячі шелестівки мають великий нахил до паляталізації, причому **ш’** частіше мяке від інших шипячих, а **щ’** постійно.

Палятальні бувають (як вище) **т**, **д** (д’уі, т’уі’й, над’їх), так само переважає мяке **р** (цар’). Додаймо до сього масу висловів чисто бойківських (н. пр. ус’агди, тадже, і цар’ові — з „ід... такі форми, як: по жебріх, плеч’ох, ягн’ат’ом), та рухомий і нестійний наголос, — а знову не найдемо арґументів, що промовлялиби за признанням сієї території лемкам, або якомусь окремому діялектові.

Врешті кілька слів про мову т. зв. Підкарпаття поза даними в працях Верхратського та Броха[25]).

Хоч **а** не має нахилу до **о**, то замітна в ньому чистота й повнота у високих позиціях (після палятальних і шипячих); з прейотованих звуків найповніше зберігаєся **я**.

е схиляєся до **и** навіть в наголошених позиціях.

---

[25]) Опираюся на інформаціях, які дав мені п. Др. І. Панькевич, за що йому глибоко я вдячний.

Територія **і** з давних **о**, **е** доволі велика, причому **і** з **о** так само паляталізує попередню шелестівку, як сей звук з **е**, **о** виказує задню артикуляцію.

На місці давних **и**, **ы** є два звуки, чим дальше на захід, тим більше **и** схиляється до **і**.[26])

в переважно є губно-губним звуком, шипячі та **р** переважно палятальні (так само перевага велярного **л**).

Врешті всі говори на схід від Лаборця мають рухомий і нестійний наголос.

Висунулосяби вкінці питання ширини переходової полоси між бойківським з одної, а гуцульським і лемківським діялєктом з другої сторони.[27])

Обсервація сієї полоси доволі важка й довга справа, бо ті самі особи з якими доведеться говорити вживають у тих самих позиціях ріжних відтінків того самого звука й часто промовляють в користь одного, чи другого діялєкту. Не довелося мені присвятити потрібної скількости часу дослідам на сих переходових полосах, тому й мої границі будуть, що так скажу, максимальні. Та помимо сього кермуюся й ту скількістю признак, що промовлялиби в користь даної діялєктичної ґрупи.

На західній полосі взяв я під увагу такі риси, як: характер звуків **а**, **и**, **е**, паляталізацію й наголос; на сході головно характер звука **а**, подвійний відтінок звука **и**, паляталізаційну силу звука **і** та деякі риси із паляталізації шелестівок.

Поставимо собі тепер питання: як вийти із трудного (на перший погляд) питання в зачисленні цілої, визначеної дальше, території до бойківського діялєкту, коли сю суцільність його позірно повалюють великі ріжниці. Ту важне буде застереження, що всеж таки спільних признак є далеко більше й вони — так сказати — увіходять в основу діялєкту. Є се: характер звука **а** (головно після шипячих і палятальних), **я**, **е**, **о**, **в** (радше у̮), шипячих, зубних і сичних, які старався я вище описати.

---

26) Студія Панькевича про говір села Валашкова.

27) У визначенні межі між Бойківщиною а Наддністрянщиною немає труднощів, бо перехід від одного діялєкту до другого дуже різкий.

Згадані труднощі переборемо принявши поділ бойківського діялєкту на 3 говори: 1) підгірський, що обіймає північне (галицьке) Підкарпаття, 2) верховинський, що обіймає смугу по оба боки південної границі й 3) загірський, на південь від другого, що тягнеся аж до мадярської мовної території.

Перший говір замітнийблищою від другого артикуляційною базою, одним звуком на місці давних **и, ы**; другий ріжниться від першого подвійним звуком на їх місці й меньшою, або більшою голосовістю давних визвукових **ъ, ь**; третій перехідними рефлєксами давних **о, е** (в замкнених складах) в їх розвитку до переднього, високого **і** та меньшою від попередніх говорів консеквенцією в зберіганні основної вартости звука **а**. — Мимоходом згадаю цікаву згідність назв сіл на Бойківщині по сей і той бік теперішнього кордону. Згадаю їх кілька: Вовче, Волосянка, Завадка, Задільське (-о) Поляна, Потік, Присліп, Туря (-є), Тиха, Яблінка нижня й вижня, Яблонів.

III.

З черги перейдемо до самого означення меж Бойківщини. Воно, як згадав я вище, не буде точне та може дасть товчок до спеціяльних праць (на тему говорів, чи говірок окремих околиць [28]), і в недалекій майбутності завершить се питання неспірними даними.

Західна межа біжить лінією ріки Лаборця на Загіррі, Ослави по галицькім боці до Волоської й Сільної Тирави. Північна біжить лінією між Тиравою, Коросном (радше Коростенком), Старою Сіллю, Коблом, Урожем, Уличном, Болеховом, Долиною, Перегінськом і Солотвиною. Східна межа тягнеся між Солотвинською, а Надвірнянською Бистрицею, в сій полосі переходить границю та йде приблизно прямою лінією на Мармароський Сигіт. Південна межа йде лінією української мовної території між Сиготом, а рікою Лаборцем і Бодроґ (правою притокою Тиси), від якої на північ лежать міста Густ, Берегів, Мукачево й Ужгород.

Безперечно, що із сеї великої території відпаде неодно село, та неодно треба буде до неї вчислити. Сі прямими лініями зазначені границі Бойківщини мають отже становити—

[28]) У мене кілька початих праць на теми звязані з діялєктом Бойківщини.

так сказатиб — схематичний начерк, якому треба буде надати докладно визначені форми й риси.

Моїм гарячим бажанням булоби, щоби найшлося багато дослідників, з якими довелося би мені спільно потрудитися для занедбаного досі та важного діла: бойківського діялекту.

Самбір, в грудні 1930 р.

Др. ВОЛОДИМИР КОБІЛЬНИК.

З археольоґії Бойківщини.

Буду старатися подати короткий начерк дотеперішніх археольоґічних знахідок на Бойківщині від найдавніших часів до вчасно-історичної доби. Вчасноісторичні памятки, а головно ґородища й болди (т. є печери й кімнати ковані в скалі, як в Поляні, Розтірчі, Уричі й Бубниці) на разі оставляю на боці, а опишу їх в найблищім числі нашого журналу. Також буду доповняти отсю працю описами нових знахідок і археольоґічних експонатів, що находяться в ріжних музеях і відносяться до Бойківщини, а в сій статті не згадуються.

Очевидно, що так як не можуть бути точні етноґрафічні границі Бойківщини, так і не можна одним начерком означити археольоґічних границь. Тому може декуди переходжу межі Бойківщини.

Археольоґічних знахідок з палеолітичної і мезолітичної доби на Бойківщині до сього часу не відкрито. На основі дотеперішніх зрештою дуже недокладних дослідів, доходимо до заключення, що в цих часах ще може й не замешкував чоловік Бойківщини.

Щойно в II неолітичній добі находимо на Бойківщині сліди первісного чоловіка. Людина з досить вже високою культурою займалася хліборобством, плеканням худоби і ловецтвом, та мешкала на стрімких узбіччах берегів рік. Будовано землянки покриті шатроватим дахом: в середині було огнище, дим виходив отвором в даху. Люде ті замандрували на Бойківщину з заходу, посувалися здовж Карпат на схід. Сліди чоловіка сеї доби відкрито на Бойківщині в Клодниці (повіт Стрий) — де найдено питому кераміку цієї доби; се ґлиняне начиння ліплене руками у виді стятої кулі, або півкулі зі сплощеним дном. Орнаментика її лентова, прямолінійна, кутова. Гробів цього чоловіка на Бойківщині не відкрито. Епоха ця припадає на 4000 літ перед Христом.

Вже без порівнання більше знахідок маємо на Бойківщині з IV молодшої неолітичної доби, котра припадає на 2500—2000 літ перед Хр. Всі ті знахідки на Бойківщині не

походять із гробів, лиш припадково їх найдено, чи викопано. Ніяких систематичних наукових дослідів на сій полосі нашої землі не переведено. І так в 1923 р. виорано на парохіяльному ґрунті в Ляшках мурованих (пов. Старий Самбір) сокирку з пасистого кременя; вона досить добре й докладно гладжена, вістря вироблене, без отвору.

Дуже добре захований боєвий топір жертвував до нашого музею проф. М. Лашкевич, ~~який~~ Найшов його в Ступниці (пов. Самбір) о. Яворський Осип теперішній парох с. Лучинець в 1872 р. будучи ще малим хлопцем. Він дуже гарно вироблений з ґраніту, його вістря луковато вигнуте. Оба кінці вистають визначно понад береги. Обух ґузовато згрубілий. Отвір в промірі $1^1/_2$ цм. гарно вироблений. Топір цей похожий на човенкуваті ютляндські топори. Творцем таких топорів було племя, котре плекало шнурову кераміку і примандрувало на нашу землю з заходу, а сліди його подибуємо під Перемишлем (Селиска) і під Львовом (Добростани). Знахідка топора в Ступниці є доказом, що й на Бойківщині це племя пробувало.

Наш музей має покадто два топори, цілком подібні до себе, лише оден з них є менший, а другий більший. Перший з них найдений в Сільці (пов. Самбір) в 1912 році, господарем Кишакевичем, якого син Олекса жертвував його в 1928 р. до нашого музею. Найдений він у шутрі над берегом Бистриці. Через тертя дрібним камінням і атмосферичні зміни поверхня його стала нерівна, хропава. Цей топір є широкий, грубий, обух досить великий. Отвір добре вироблений лежить по середині обуха й вістря.

Другий такий самий топір з ґраніту, тільки дещо більший, знаменито захований, найдений в 1930 р., в Ґалівці (повіт Старий Самбір).

З 2-гої епохи, доби бронзу, що припадає на 1700—1400 рр. перед Хр. маємо знахідку зі Стефкової (пов. Лісько). Викопано бронзовий скарб, а саме гарно вироблене оружжа і прикраси з бронзу. Ті предмети належали до трацького племени, про яке маємо дуже скупі відомости.

Одною із найцікавіших знахідок на Бойківщині є бронзовий скарб (з IV бронзової доби) 1200—1000рр. пер. Хр.) викопаний в Комарниках (пов. Турка). На парохіяльному ґрунті викопано 12 мечів, котрі уложені були в той спосіб,

що 10 з них лежало рівнобіжно до себе, а 2 напоперек. Селяни розібрали їх між себе й поперероблями на знаряддя до щоденного вжитку так, що ледви кілька з них зберіг тодішній парох о. Саламон. Два з тих мечів находиться в посіданні сина о. Саламона замешкалого в Комарниках. Се бронзові мечі у формі листя, ручка гарно вироблена та прикрашена симетричним рисунком. Комарники лежать близько чесько-словацької границі й туди йшов торговельний шлях з країв закарпатських на північ. Зусилля видобути там більше знахідок не дали ніякого успіху. Мабуть закопано їх там в ритуальних цілях.

З IV, або V бронзової доби походить знахідка з під Самбора. В осені 1929 р. довідалися ми, що робітники заняті при земних роботах в т. зв. другій цегольні, віддаленій о 2 км. від Самбора, при дорозі, що веде до Старого Самбора, викопали якесь глиняне начиння та бронзові предмети. Негайно вдалися на се місце члени нашого товариства, але на жаль вспіли тільки зібрати черепи з розбитих глиняних начинь, а предметами металевими поділились робітники і запропастили їх. Частину тих бронзових предметів забрав оден абсоль. ґім. і подарував їх пані Б., яка передала ті предмети для нашого музею.

Місце, на котрім викопано ті предмети, лежить на найвищім горбку, від стін котрого начинаєся широка кітловина Дністра. На границі між гумусом а лєсом, в глибині около 1 метра викопано велике й менше начиння. В більшім з них крім землі були бронзові предмети. Тому що місце се робітники цілковито розкопали, не можливе нам було блище означити, як це начиння лежало, чи мало яке обрамування.

Зібрані через нас черепи, які находяться в нашім музею свідчать, що було це велике начиння викопане з жовтої глини, недобре випаленої. Посуда гладжена руками; стіни його грубі, беріг дещо вивинений тонкий. На однім з черепів видно слід ґуза, витисненого пальцем від нутра посуди. Кромі цього найдено ще останки невеликої посуди, що мала широке дно й була на широкій порожній підставці.

Важнішою знахідкою від черепів є безумовно бронзові предмети, що є тепер в нашім музею. Вони є знаменито збережені, покриті гарною патиною, не видно на них слідів ділання огня — були отже в як найліпшім стані уміщені в начинню. Опишу їх по порядку.

ТАБЛИЦЯ І.

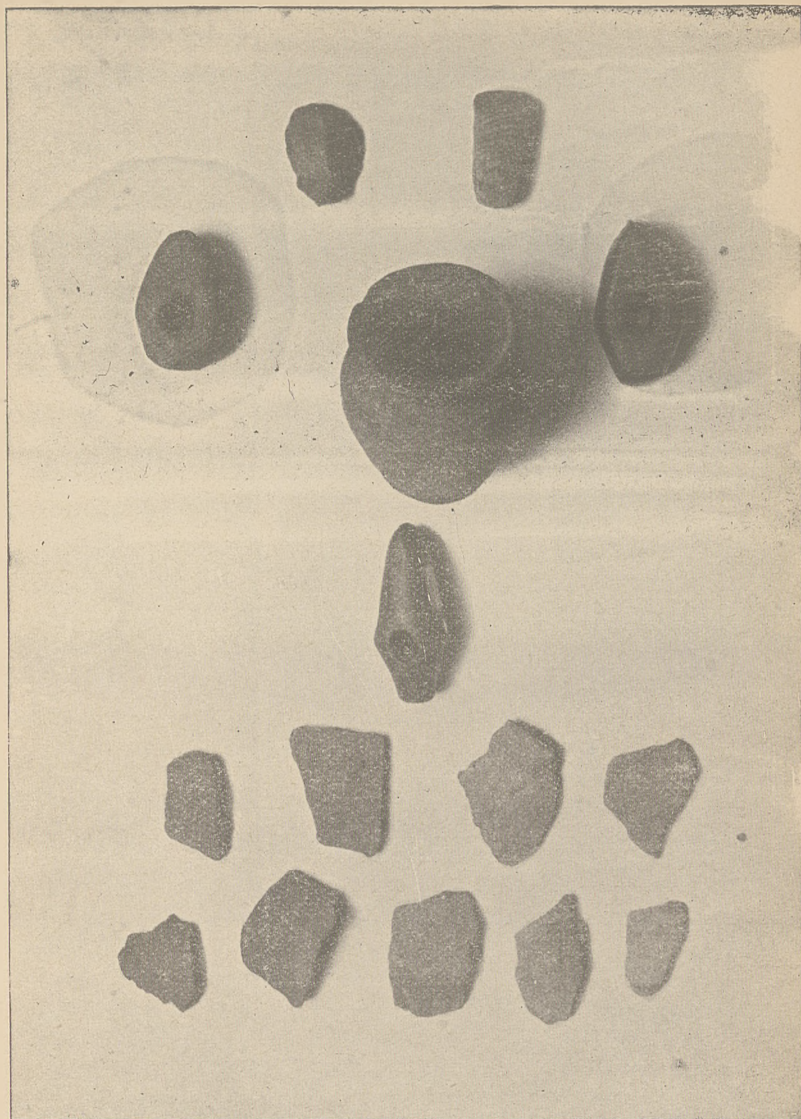

І ряд з гори: Камяна сокирка (Сілець, пов. Самбір)
Скробач (Підбуж, пов. Самбір)
Кремяна сокирка (Ляшки Муровані, пов. Самбір)
Камяна сокирка (Плоске, пов. Старий Самбір)
ІІ ряд ,, Начиння княжої доби (Ступниця, пов. Самбір)
ІІІ ,, ,, Камяний топірець (Ступниця, пов. Самбір)
IV і V ряд Черепки начиння в якім перехований був бронзовий скарб (Самбір)

До статті: З археольоґії і Бойківщини Дра Кобільника

ТАБЛИЦЯ II.

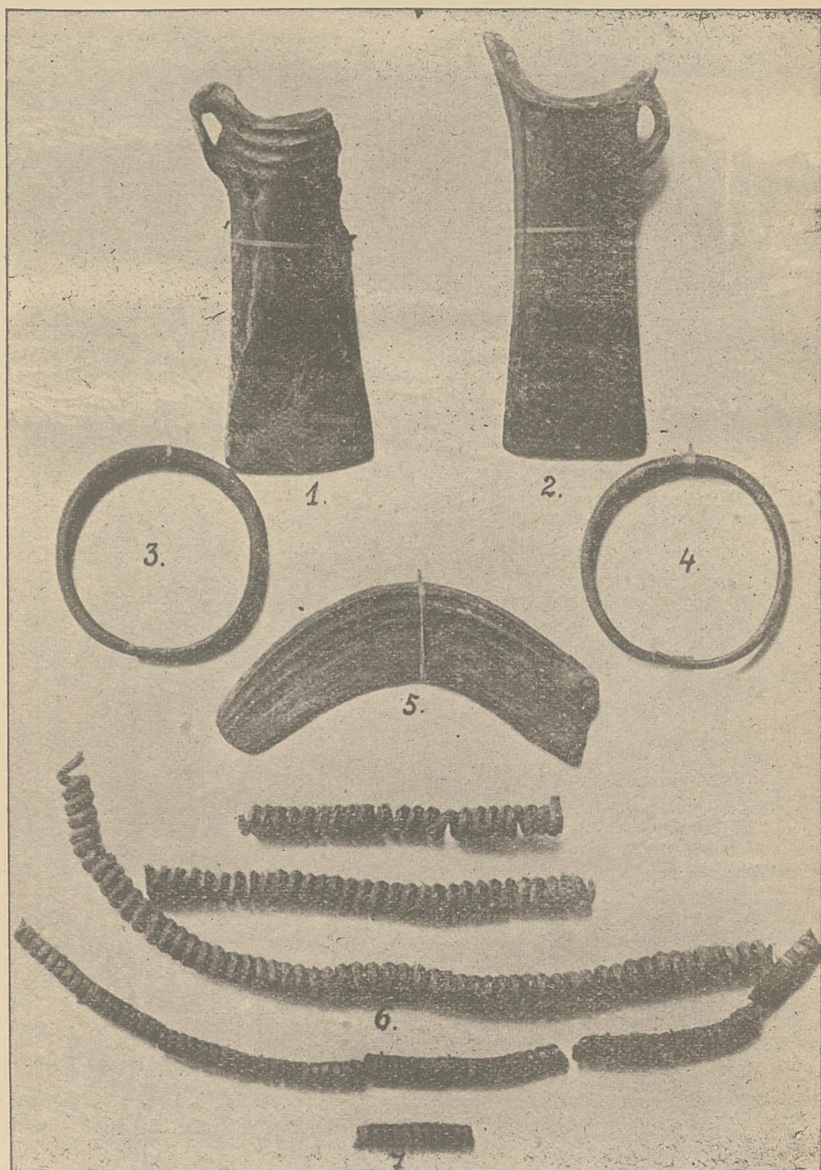

Бронзовий скарб (Самбір)
1, 2 Бронзові сокирки. 3, 4 Бранзолєти
5 Бронзовий серп. 6, 7 Части нашийника

До статті: З археольоґії і Бойківщини Дра Кобільника

1.) Сокирка з бронзу ваги 241.65 ґр. лита з тулійкою й ушком. В своїй хребтовій части від сторони тулійки дещо надмулена. Довга 10.5 цм., широкість вістря 4.5 цм., широкість обухової части 3.5 цм. Вістря дуже докладно вироблене, дещо луковато вигнуте, кінці вистають понад беріг. Рівнобіжно до берега тулійки перебігають 4 лінійні згрубіння для прикраси. Хребтові части сокирки лучаться під гострим кутом.

2) Бронзова сокирка знаменито захована, ваги 292.40 ґр. з тулійкою й ушком. довга, вузка, дуже зручна. Довгість 17 цм., широкість вістря 4.3 цм., широкість обухової части 5.5 цм., грубість обухової части 3.5 цм. Вістря докладно вироблене, хребти лучаться під розхиленим кутом. Тулійка кінчиться дводзьобами, одним більшим, другим меншим, до котрого притверджене ушко.

3) Луковато вигнутий серп ваги 63.50 ґр. з бронзу. Довґий на 13.5 цм. закінчений луковато, тупо. Широкість в середині виносить 2.5 цм., при насаді 2.75 цм. Одна його сторона плоска, друга має при хребті 3 рівнобіжні лінійні згрубіння. Вістря докладно вироблене, при насаді стіжковате згрубіння на 1 цм. високе.

4) Бронзова бранзолєта, ваги 34.90 ґр. виконана зі штабки зігненої в коло. В середині груба на $^1/_2$ цм., звужується при кінцях, котрі заходять на себе. Обі зовнішні поверхні орнаментовані рівнобіжними до себе поперечними лінійками.

5) Бранзолєта ваги 38.90 ґр. така сама як попередна, лишень гладка, без жадної орнаментації.

6) Бронзовий нашийник, поломаний на 3 шматки, разом ваги 90.40 ґр.

а) довгий на 24 цм. о промірі 0.5 цм. Вироблений з бронзового спірально навиненого дрота. На перекрої має дріт сей форму півколеса.

б) Такий як попередній, 13 цм. довгий.

в) Такий як попередній, 9.5 цм. довгий.

7). Часть поломаного на 6 куснів нашийника, що разом має ваги 17.60 ґр. Вироблений він з бронзового спірально навиненого дрота в перекрою простокутника. Довжина поодиноких куснів від 6—2.5 цм.

Мушу зазначити, що згадані нашийники належать до рідкостей, і такі відкопано лише в небогатьох місцях.

Все промовляє за тим, що маємо тут до діла з бронзовим скарбом, а не з гробом. Пригадую, що лише невелика часть викопаних предметів дісталася до нашого музею. Значно більше розібрали між себе й розтратили робітники. Гробові додатки цеї доби є взагалі дуже скупі — коли знова тут найдено їх дуже багато, в надзвичайно добрім стані. Можливо отже, що бронзовий скарб був перехований в глинянім начинню.

Важним здобутком чоловіка бронзової доби є кінь, як домашнє звіря. Сліди його стрічаємо на Бойківщині в V бронзовій добі (1000—800 пер. Хр.) саме в Медині (пов. Калуш) відкопано бронзові части кінської упряжі).

Згадати ще треба про 2 гончарські печі на Бойківщині, з III. римського періоду (250—370 літ по Хр.). Відкрито їх в Голині (пов. Калуш) і Струтині (пов. Долина). Місцевости ці віддалені від себе около 8 км. Печі ці мають банясте склепіння з дірковатим руштом.

В 1890 році відкопано оден з найбільших скарбів на Бойківщині в Дубовиці (пов. Калуш). Робітники заняті при земних роботах на двірському полі викопали 2 посуди повні срібних римських монет (в числі 1600 штук). Гроші ці розділили вони поміж себе і більшу їх часть запропастили так, що лише 400 штук вдалося ще вратувати. Багато з них закупив львівський нумізматик Висоцкі. Були це римські денарі, монети нерідкі від 54—211 р. після Христа. Опершися на останній даті усталено, що були вони закопані в першій половині III. в. після Хр. З глиняних посуд, що містили їх в собі остали тільки черепи.

Самбір, в травні 1931 р.

ЛІТЕРАТУРА:

Грушевський, Історія України.
Antoniewicz, Archeologja Polski.
Antoniewicz, Miecze bronzowe znalezione w b. Galicji.
Janusz, Przedhistoryczne pracownie garncarskie w Hołyniu pod Kałuszem.
Kopernicki, Mogiła w Strutyniu niż., Wiad. Arch. VIII.
Teka konserwatorska 1892.
T. Sulimirski: Skarby bronzowe z Kamionki Wielkiej w pow. kołomyjskim i z Potoczysk w pow. horodeńskim. Księga pamiątkowa ku czci Demetrykiewicza.

ІВАН ФИЛИПЧАК.

З історії шкільництва
на західній Бойківщині.
(від 1772—1930).

I.

Після першого поділу Польщі (1772) Галичина перейшла під володіння Австрії. Як цілий край, так і щкільництво було в страшнім занедбанні. Були то часи, перед французькою революцією. В цілій Европі панував становий улад. Кличі французьких фізіократів [1]) лунали сильним відгомоном по цілій Европі, однак кличі ті були довгий час лише теоретичними міркуваннями правлячих верхів. Здійснилися вони наперед у пруській державі. Там відразу примінив їх король Фридрих II за намовою талановитого орґанізатора народнього шкільництва Івана Гната Фельбіґера опата в Саґані, котрий за кільканацять літ своєї праці викликав на Шлеську незвичайний розцвіт народнього шкільництва. Побачивши це цісарева Марія Тереса, просила пруського короля відпустити його до Австрії, для реформи шкіл. В 1774 році був вже Фельбіґер у Відні, де застав зорґанізовану Studienhofkomission, котрої став членом, опісля ґенеральним директором народніх шкіл і в тім самім році видав друком: Allgemeine Schulordnung. У цім творі висказав гадку, що держава повинна виховання молоді взяти у свої руки, і тоді горожани будуть такими, якими держава хоче їх бачити. Цю гадку зрозуміла Studienhofkomission і зараз потворила краєві шкільні комісії, даючи їм право нагляду і орґанізації шкіл. В Галичині зорґанізовано цю комісію в році 1776 а діяльність свою розпочала вона у вересні. До комісії цієї належали два радники краєвої політичної влади, директор нормальної школи (зразкової) і секретар —

[1]) Фізіократи, політично-економічна партія у Франції в XVIII ст. Вони голосили думку, що жерелом правдивого богатства, то праця на ріллі. В своїх письмах і промовах ширили погляд, що освічений мужик принесе більше доходу державі як темний і пяний.

а також відпоручники гр. кат. і рим.-кат. консисторії. Львівська шкільна комісія підлягала ґенеральній дирекції шкіл у Відні, а ця двірській освітній комісії (Studienhofkomission).

На основі припису Фельбіґера, заложено у Львові зразкову нормальну школу, з шести клясами, в котрій обєм науки, як на ті часи, був досить високий. Там учили по трохи таких предметів, яких вчать сьогодні по ґімназіях. Вчили початків латини, науки гарного поведення, народнього хозяйства, технольоґії, а також педаґоґічних наук, бо ця школа мала за завдання приспособляти учителів до головних шкіл.

В кожнім окружнім місті, заложено головну (Kreishauptschule) чотироклясову школу з трьома учителями і директором.

Обєм науки був менший, виклад німецький. Обовязково вчили 4-х рахункових ділань, трохи граматики, рисунків, научали писати без ошибок і подавали деякі відомости з ґеоґрафії, природи, фізики, історії, на підставі читанок. Метода була памятева.

По малих місточках і більших селах закладала краєва шкільна Комісія тривіяльні школи, дво-, або триклясові. Тут учили читати і писати через силабізування, по німецьки, початків релігії, доброго поведення, церковного співу. Верховний надзір над тими школами мала шкільна Комісія через своїх делеґатів, званих Schulrath-ами — в кожнім шкільнім окрузі були по повітах наглядачами шкіл (Districktsschulaufseher) декани а в кожній тривіяльній школі був місцевий наглядач школи (Ortsschulaufseher).

Фельбіґер висловив думку, що ніхто не може бути учителем, хто не зложить відповідного іспиту після відбутої практики при нормальній школі у Львові, або при головних школах.

Як на свій час був Фельбіґер поступовою людиною. Ідучи за приміром Коменського хотів Фельбіґер у словянських краях задержати лише народну мову, як природний спосіб виховання, однак це йому не вдалося. Більшість членів двірської комісії, противилося цьому і всюди уведено німецьку мову як державну й обовязкову і як мову навчання. Учителів на цей час образовано в той спосіб, що коли кандидат скінчив нормальну школу у Львові, відбув піврічну практику при цій школі і здав відповідний іспит, — мав право заняти

місце учителя головної школи (Kreis-hauptschullehrer), а ученик головну школу покінчивши і відбувши тримісячну практику при ній, ставав учителем тривіяльноі школи. Однак, таких кандидатів в тих часах було дуже мало, це були білі круки.

II.

Так гарно початa реформа шкіл в австрійських дідичних краях, не увінчалась повним успіхом.

Настали тяжкі часи для Австрії; вона мусіла вести довголітні боротьби з Францією, Наполеоном. Кличі, кинені французькою революцією відбились сильним гомоном по цілій Европі. Знесення станів, декларація прав людини, вільність, рівність, братерство, відбилися сильно між народами Австрії.

Вона налякавшися цих кличів, завела в році 1805 новий шкільний закон: Politische Schulverfassung, котрий крім безоглядної ґерманізації, не дозволяв розвивати дітей через самостійне думання, а накинув памятеву методу. На основі цього закона, держава задержала дальше загальний нагляд над школою, а спеціяльний віддала духовенству. Задержала поділ шкіл переведений Фельбіґером на нормальні, головні і тривіяльні, однак обнижено в них значно уровень навчання. Самостійність учителя ще більше ограничено. Не вільно було відступати від Metodenbuch-у. Metodenbuch казав дітям всього вчитися на память, без усякого самостійного мудрування. Цей дух памятевого навчання панував по наших школах до року 1868. як довго трівала ґерманізація.

В два роки після віденського конґресу, коли настав в Европі мир, австрійські шкільні власти розпочали дальшу свою роботу на полі народного шкільництва, але щораз більше в дусі Метерніха.

В 1817 р. видала віденська шкільна комісія нові шкільні приписи п. з. Politische Verfassung der deutschen Schule in den k. k. Erbstaaten.

Книжка ця на 300 ст. друку містила в собі в 23 розділах всілякі інструкції для вчителів, директорів, інспекторів багато формулярів на свідоцтва, виказів і катальоґів, крім того велику силу приписів для: Mädchenschulen für gebildetere Stände, дальше методичні приписи (між якими на стор. 16. читаємо):

§. 2. Die Methode muss also bey Kindern überhaupt das

Gedächtniss zu bilden trachten.

§. 3. Nur nach den Bedürfnissen der Kinder muss man ihnen auch richtige Begriffe beybringen, und ihre Empfindungen erwecken, jedoch nur solche, welche für Menschen ihres Standes und Berufes nothwendig und nützlich sind, deren vorzüglicher Zweck Moralität ist.

§. 5. Da sich aber bei den meisten Schullehrern der Trivialschulen die auszeichnenden Fähigkeiten nicht erwarten lassen, welche zu einem vernünftig geführten, entwickelnden Gespräche nothwendig sind; so werden sie sich aller weiteren Entwickelungen als die in den Schul- und Methodenbuche genau vorgezeichnet werden, strenge zu enthalten haben, und alle Mahl nur dahin trachten, dass das auswendig zu Lernende fest behalten, und auf einzelne Beyspiele angewendet werden könne.

Львівська шкільна Комісія, працювала як могла в так занедбанім як Галичина в краю, над піднесенням народного шкільництва. Кромі польських шести єзуїтських ґімназій, котрі стояли на середньовічному уровені, не застала комісія ту ні одної нашої школи ні середньої ні народньої. Треба було на ново все будувати від фундаменту, і слава Богу, що від фундаменту почато. Подивляти треба тих німецьких бюрократів, овіяних духом фізіократів, з якою любовю вони віднеслися до нашого мужика, щоби йому дати бодай ту крихітку освіти, яку головні і тривіяльні школи могли дати.

Признати треба що віденська шкільна комісія, в котрій засідали деякі фізіократи, йшла на зустріч розвоєві шкільництва в Галишчині, вона в своїх багатьох обіжниках, до Львівської шкільної Комісії, давала ради, яким способом боротися з темними елєментами, які виступали проти освіти народа.

Львівська шкільна Комісія засипувала центральне правління зібраними доказами в краю, як тодішні доміниї перешкаджали розвиватись школам.

„Die meisten Dominien sind auch gegen die Volksschulen, damit sie ihren Einfluss über den Bauern nicht verlieren, desshalb tragen sie zur Dotirung der Volksschulen nicht bei, erlauben sie ihren Unterthanskindern nicht in den Kreisschulen zu lehrnen і т. д. [2]). Дальше в тих справозданнях читаємо:

---

[2]) M. Harasiewicz: Annales Ecclesiae Ruthenae стор. 987.

Die Dominien wollen keine Schule haben, damit die ruth. Geistlichkeit gegen ihre politische Ansichten die Volksmeinung nicht beeinflüsse.[3])

Львівська Комісія боролася також з недостачею шкільних підручників, як рівнож з недостачею учителів, і писала до Відня таке:

Es fehlen ordentliche Volksbücher, welche den Nutzen der Volksschulen zeigen würden, auch fehlen ordentliche Lehrer.[4])

Відень взявся зараз до фабрикації наших перших шкільних підручників.

В звідомленні львівської шкільної Комісії з дня 26. січня 1810 читаємо:

„Das Consistorium äussert sich, dass die Schulorte war sind, dass die Dominien die Errichtung der Pfarrschulen verhindern, dass keine Lehrer vorkommen sind, dass die Lehrer zum Militär abgeliefert werden und bittet um Behebung dieser Hindernisse.

Львівська Комісія через часті візітації шкіл переконалася, що карами й арештами за непосилання дітей до шкіл нічого не вдіє, що тут лише може помочи лагідний вплив духовенства та вищих урядників, які є в звязку з населенням, длятого писала до Відня, що: Geldstrafen und Areste sind in Galizien als Mittel zur Beförderung des Schulbesuches ausgeschlossen, wo mehr Roheit als schlechter Wille dagegen ist.[5]) In Galizien schreckten die Dominien das Landvolk auch damit, und bekräftigen es in diesem Wahne dadurch, dass sie die Schulbesuchenden vor allen zum Militär ablieferten.[6])

Щоби впровадити українську мову до народних шкіл, мусіла львівська і перемиська Консисторія цілі стирти найнищих прохань слати до Відня, до ґенеральної дирекції народних шкіл, до двірської шкільної Комісії, і до стіп цісарського трону, що без науки церковного письма і народної мови не вдержить народа в моральности і обичаях, а народ наш іншого письма й мови не любить і не розуміє, бо він ду-

[3]) ibidem. 988.

[4]) M. Harasiewicz: Annales Ecclesiae Ruthenae стор. 987.

[5]) M. Harasiewicz: Annales Eccl. Ruthenae стор. 990.

[6]) ibidem 992.

же консервативний, привязаний до віри своїх предків і до своєї мови.

На ці всі письма Митрополит Михайло Левицький дістав відповідь дня 13. вересня 1816 р. ч: 38957 такого змісту: gegen die Einführung der ruth. Sprache in den Volksschulen dieses geltend gemacht wurde, dass sie eine Mundart sei, in welcher gar nichts oder doch nur sehr weniges geschrieben wird, die mithin noch ganz ungebildet ist, und deshalb nicht zum Gegenstande des Schulunterrichtes gemacht werden kann...

Dass das galizisch-ruthenisch, Landsvolk das Polnische grösstentheils(?) versteht, so wird der Metropolit aufgefordert in Überlegung zu nehmen, ob es nicht heilsam wäre, den Unterricht im Lesen und Schreiben nach der Polnischen Sprache zu ertheilen, und den Geist des Separatismus unter den Bewohnern einer und derselben Prowinz, ja einer und derselben Ortschaft nicht noch mehr zu nähren. Sollte der Metropolit für dieses nicht stimmen können, so wird das Gutachten ob die ruth. Volksprache nicht mit lateinischen Buchstaben geschrieben, und so beim Volksunterrichte gebraucht werden könnte, weil die cyrillische Schrift hierlands in gemeinem Gebrauche ganz unbekannt ist, deren Kenntniss dem Volke schlechterdings keinen anderen Nutzen verschaffen würde, als einige Gebetbücher zu verstehen.[7])

З наведеного бачимо, що впливи домінії були тоді великі й сильні, але таки вони богато не вдіяли, бо рішуча постава наших консисторій спричинила що дня 22. травня 1818 року ч. 24852 прийшло з Відня письня що Se k. k. Majestät haben in Beziehung auf die Volksschulen und den Unterricht in der ruthenischen Sprache folgendes zu entschliessen geruhet:

1. Der Religionsunterricht muss der gr.—kath. Jugend in allen Volksschulen Galiziens und der Bukowina durch Geistlichkeit dieses Ritus in der ruthenischen Sprache ertheilt werden.

2. In den Volksschulen, welche von gemischter Jugend besucht werden, ist mit Ausnahme der Religion Aller Unterricht in der polnischen Sprache zu erteilen, dabei aber die Kinder der gr. kath. Ritus ebenfals im ruth. Lesen und Schreiben unterrichtet werden.

3. In Volksschulen, welche nur von Kindern des letzt

---

[7]) M. Harasiewicz: Annales Ecclesiae Ruthenae стор. 995.

genannten Ritus besucht werden, ist aller Unterricht in der ruth. Sprache zu erteilen, jedoch so, dass die Kinder auch in poln. Lesen und Schreiben unterrichtet werden.[8])

З повищого бачимо, що вплив доміній був на цісарськім дворі досить великий.

III.

У нас принявся погляд, що Бойківщина це найтемнійший куток нашої землі, що там нема шкіл, що там просвіта цілком не доходить, що Бойко до книжки не цікавий.

Це лишень по части правда, але не зовсім. Що там шкіл нема, це чиста правда, що доріг нема, також правда, що освіта тяжко доходить у гори, також правда. Але чи Бойки тому винні?

Що Бойко тому винен, що в Ліськім повіті сьогодні 67 сіл не має шкіл[9]), що в декотрих селах будинки шкільні є, а учителя нема, підчас коли ще перед світовою війною, майже цілий ліський повіт покритий був школами.

Не краще річи маються і в других гірських повітах, як в турчанськім, де перед сто роками село Багновате[10]) мало школу, а тепер доперва цього року дістало вчительку, котра під навалом праці мліє, так народ горнеся до школи, переважно старші анальфабети. Подібний примір маємо в селі старосамбірського повіту Ґалівці, де підчас війни не було вчителя... Люде зажурились, що діти без науки здичіють. Коли довідалися, що на третьому селі є ученик, який скінчив чотири ґімназийні кляси, запросили до себе цего ученика, котрий не мав можности дальше тоді кінчити шкіл „за професора". Цей ученик перебув там два роки і вчив дуже добре з правдивим замилуванням діти. Кромі цего розбудив у старших любов до театральних вистав, так що нині село Ґалівка дуже любується у театральних виставах.[11])

З цього бачимо, що Бойко до книжки цікавий, але треба до нього вміти з освітою підійти.

---

[8]) M. Harasiewicz: Annales Eccl. Ruthenae стор. 998.

[9]) Твердження шкільного інспектора Венґржиняка. Ліський повіт, це популярно „Strafkolonie" для шкільних інспекторів.

[10]) Status Scholarum Nationalium in dioec. Prem. gr. cath. 1836.

[11]) Оповідання учительки з Ґалівки п. Вислоцької.

Є між Бойками місцеві традиції, переважно у священичих родинах, що від непамятних часів священики на Бойківщині учили людей у своїх хатах читати церковні книги. Найбільшим щастям для Бойка було це, як його син прочитав у церкві Апостола на очах цілого народу. Цей примір впливав незвичайно добре на поширення освіти. Опісля один молодець вчив другого, і так освіта поволі, віками ширилася між Бойками.[12])

Бойко любить ходити по всіляких відпустах. В давних часах Бойки цілими ватагами ходили на відпусти до Марія—Повч на Закарпаття, були такі, що ходили до Почаєва, а на Кальварію і нині Бойки дуже радо ходять. З такого відпусту бувало, Бойко принесе нераз якусь церковну книжку, якісь співанники, нераз сонник, чарівник, якісь пророцтва королеви Михальди, або листи з неба, і ця ярмаркова література довгі віки була духовою поживою наших Бойків. Книжки ці бережуть Бойки за своїми почарнілими стріхами як великий скарб, великі святощі. Головним жерелом ширення освіти на західній Бойківщині був Лаврів. Лаврівський Монастир заложений по традиції ще в княжих часах, сповнив свою місію. Він для західньої Бойківщини був тим самим жерелом духової поживи, як Манявський Скит для східної Бойківщини і для Гуцульщини, Почаїв для Волині і Поділля. Лаврів краще зрозумів свою місію від Манявського Скита, бо в скрутних часах заложив школу і тим способом уйшов загибелі, як Скит, котрий закостенів у східнім аскетизмі і на жаль, його знесено.

Школу в Лаврові заложено в вісімдесятих роках вісімнацятого століття.[13]) Вона відограла, як головна школа (Kreishauptschule) визначну ролю, положила великі заслуги коло розширення освіти на західній Бойківщині й Лемківщині. З її стін виходили рікрічно кадри освічених Бойків і Лемків, з котрих одні вертали на батьківський загін і поширювали освіту у своїм селі, другі добували ріжні становища на широкому світі[14]). Тому то декуди Бойко радісно стрінув школу, яку по

---

[12]) Оповідання старенького священика ювилята о. Генрика Полянського родовитого Бойка, котрого діди і прадіди були все на Бойківщині священниками.

[13]) Schematismus Premiscensis gr. cat. 1867.

[14]) Про школу в Лаврові вийде окрема моноґрафія (прим. авт.)

віденськім конґресі заложила йому Австрія скрізь по своїх доменах. Австрія, одідичивши по польських королях великі посілости, зачала в них господарити на німецький спосіб. Відомо, що самбірська королівська економія, була одною з найбогатших. Мала кількадесять сіл, і занимала великий шмат землі від Дністра до угорської границі, майже цілий самбірський округ. В тих то своїх домініях положених на Бойківщині, зачала Австрія закладати школи, в чім найбільше її помагала перемиська консисторія.

Відновлена на початку XIX ст. львівська метрополія а також переорґанізована перемиська епископія обсаджені були новими людьми, котрі виховались на широкому світі, у Відні, на тамошному університеті. Люди ці переняті були новими кличами, культуральними стремліннями західно-европейських народів, як митрополит Ангеллович і епископ Снігурський і його помічники крилошане Гарасевич, Могильницький та другі. Вони бачили добре, серед якого обскурантизму жив досі наш народ в Галичині, а до чого стремять західно-европейські народи... Вони радо ішли на зустріч всякому поступови, про який думав Відень, і який хотів конечно ввести в Галичині, щоби нашого мужика піднести на образ і подобіє боже, щоби навчити його мислити, навчити його читати і писати. Вони всіми силами помагали цій освіті, яка під впливом Відня зачала прозябати в Галичині. Вони звернули бачну увагу на підчинене собі духовенство, котре в перших трех десятках XIX ст. складалося єще переважно з людей antiquae educationis.... Вони дивились чи духовенство це радо сповняє наслані йому нові розпорядки щодо закладання шкіл, чи змушує селян до освіти, і чи само занимаєсь наукою реліґії в цих школах, чи сповняє обовязки катехитів, та шкільних дозорців, місцевих шкіл. Обі наші консисторії змушували підчинене собі духовенство до точного предкладання собі звітів про стан науки в тодішних школах, що парохи зі старосвітськими привичками, не все сповняти хотіли і уміли. Не мило діткнуло обі консисторії цісарське розпоряджіння видане дня 26 червня 1813 року до числа 41199, що наука реліґії в галицьких школах рідко уділяється, що священники мало коли в школах показуються, длятого цісар поручив консисторіям, щоби приневолили деканів і парохів до щирого заниманяся наукою реліґії по школах.

Письмо це розіслав старосамбірський декан о. Ревакович яко повітовий наглядач шкіл, до всіх підчинених собі душпастирів. Цей самий о. Ревакович жалується консисторові в Перемишлі в 1819 році, що о. о. парохи не розібрали присланих до силябізовання табель і катехізмів і не розпродали дітям, не розібрали також книжечок „Повинности ку Монарсѣ“.[15])

Письмом з дня 8. липня 1818 року зверненим до о. о. парохів старосамбірського деканату, звертає о. декан Ревакович духовенству увагу, що деякі парохи не виповнюють в присланих собі табелях відповідних рубрик про стан шкільництва, а натомість повидумували нові рубрики і пописали в них як би на глум вимислені і непотрібні аднотації. Що з цих табель не можна ніяк вирозуміти, чи дітей до шкіл прибуло чи убуло. Найбільше жалується о. декан Ревакович на це, що о. о. парохи не присилають на означений час звітів кілько збірних до школи дітей находиться в громаді, а кілько з них записалось до школи, і кілько дійсно користає зі школи. Дальше о. декан звертає увагу тих о. о. парохів, котрі присилають звіти в німецькій мові, щоби вистерігалися невідповідних термінів: russische Sprache, russisch, бо наша мова називається: ruthenische Sprache, ruthenisch, інакше виповнена табеля зістане відкинена.[16])

IV.

Становище львівської шкільної комісії, в закладанню шкіл, було незвичайно важке. Найбільшою перепоною були домінії, котрі ніяк не хотіли допустити хлопа до освіти, навіть до тої ограниченої освіти, на яку в мінімальній скількости дозволяв закон з 1817 року п. з. Politische Verfassung der deutschen Schulen in Erbstaaten...

Домінії лякали уряд, лякали селян, голосили urbi et orbi, що хлопові перевернеся у голові, що не схоче робити, відбувати панщини „подасться на пана“, зледащіє. Хлопів лякали тим, що як стануть письменними заберуть їх на 25 літ до війська, вони самі будуть тинятися по світі, позбутися батьківської землі, підуть війнами, убють їх, або вернуть каліками до хати, і марно пропадуть.[17])

[15]) Лаврівський Архів Том I. Gest. Prot.

[16]) Архів Лаврівського Монастиря. Gest. Prot. I.

[17]) Annales Eccl. Ruth. стор. 991—1046.

У виду таких кличів, шкільна комісія, бралася на хитрощі. Вона хотіла повеличатися перед віденським правительством, що щось дійсно робиться, що бодай які такі школи закладаєся, і з року на рік число їх росте. Вона зачала закладати школи вперед у камеральних добрах, в тій надії, що по шкільним приписам у книжці: Politische Verfassung, вивчена дитина не може бути зла, не може зледащіти, не може її перевернутися у голові, навпаки стане тверезим і побожним християнином, і буде корисніше на ґрунті працювати.

Щоби школи найскорше оснувати, розіслала шкільна комісія до всіх громадських і парохіяльних урядів, і до установлених Districktsschulaufseher-ів книжку: Politische Schulverfassung der Schulen in k. k. Erbstaaten, з відповідним обіжником, щоби зараз приступили до закладання школи в кожнім селі, котре належало до цісарських дібр. Крім того прислано також: „Інструкцію для місцевих шкільних дозорців по селах і місточках“. Інструкція ця була екстрактом з книжки „Politische Schulverfassung“ і заключала отсі розпорядки завваги і постанови, котрі подаємо в скороченні: [18])

1. Найвищий уряд бажає і хоче, щоби школи закладані були не лише по більших містах, але також по містечках і селах. Однак наміром його не є, щоби діти селян заохочувано до вищих наук, і щоби через це вони ухилялися від робочого стану своїх батьків, і через це, щоби не дали їм помочи в старости літ. В свойому заложенні уряд хоче, щоби молоде покоління, через науку набуту у школі, виросло на добрих горожан і добрих християн, щоби молодь після покінчення школи була проворними господарями, добрими мужами, мудрими батьками, згідливими сусідами, чесними людьми, що вдоволяються малим заробітком, вірними підданими для свойого Монарха й дідича та ревними виконниками всякого закона.

Діти шкільні повинні вчитися тільки читати, писати й рахувати, а рахунків більше з памяти, на скільки потрібно до інтересів, як на письмі.

Головним предметом їх відомостей це катехизм, себто релігія, котра кождій людині повинна бути свята.

2. Пароха з бурмістром по містах і місточках, а по селах офіціяліста, назначуєся дозорцями шкіл.

[18]) Оригінал в Архіві тов. Бойківщина в Самборі т. III. 380/I.

До них належить: Щоби учитель після означеного часу шкільну науку чесно проводив. По селах всі діти діляться на дві кляси. Більші і вже трохи вправлені йдуть до школи в зимі на 3 години, менші на 2. В літі, старші діти учаться тільки 2 години, молодші 3 години.

3. Учитель добрим поведенням, повинен давати примір ученикам і мешканцям. Вимагати від нього чогось надзвичайного не потреба, крім християнської моралі. Учитель, котрий веде роспусне життя, не варт свойого уряду; про такого донести треба до Дирекції шкільної циркулярної. або просто до циркулу.

4. Всюди де лише буде можливо повинно ввестися до школи деякі галузи промислу: шиття, прядення, щіплення овочевих дерев і т. п.

5. Що належиться учителеві, для його особи, або для школи, віддаване має бути совісно і в належнім часі.

6. Як що скривдилиб учителя, тоді місцевий шкільний надзір має йому помагати при вищій інстанції. При контролі школи циркулярним директором шкіл, або візитатором, повинносья дати докладний і ясний звіт. Протоколи учителя і його звіти про прилюдний іспит повинні місцеві шкільні дозорці читати, свої уваги робити і тоді відсилати до циркулярної влади.

7. Де громада оплачує вчителя, там талановитого і доброго кандидата повинен дозорець школи презентувати.

8. Шкільні дозорці, після закінчення наук в школі, повинні в містах дітей сейчас віддавати до ремесел, а по селах відсилати до управи ріллі. До жадного ремесла без доброго шкільного свідоцтва нікого приняти не можна.

9. Дозір має предкладати своїй громаді, що діти бідних селян до вищих шкіл піти не можуть, бо задля недостачі поживи не робилиби поступу в науках і сталисяби гордими волоцюгами, до нічого не придатними. Лише талановитим дітям, або таким, котрим родичі через всі кляси забезпечать поживу, не борониться ходити до вищих шкіл.

10. Школа по селах і місточках не має на меті продукувати вчених, тимбільше півучених дармоїдів, але повинна так образувати молодь, щоби були добрими християнами і в заняттях, якими занимаються родичі, набрала більшої вправи. Наміром уряду було це, щоби молоді піддані знали також мову високого Уряду т. є. німецьку — і длятого всюди поста-

новлені будуть учителі, що знають цю мову, але високий уряд позваляє в нищих клясах також учити в краєвих мовах.

Порозсилавши ці приписи до деканів, як шкільних інспекторів, приказала шкільна Комісія, закладати всюди школи по селах, де були камеральні добра. Циркулярним і повітовим Урядам наказано, щоби школи заведити по скасованих монастирях, а як що таких нема, щоби з недостачі шкільних будинків, бодай по захристіях учили дітей, або в домах парохів винайти одну комнату, яка булаби придатна на школу, або у хаті Kirchensänger-а, це є дяка. Як учителів ужити з початку священиків, або монахів, як такі є, або тямущих дяків.[19])

В самбірськім циркулі заложено ще при кінці XVIII в. три головні школи, а то: В Лаврові і Дрогобичі при монастирях в р. 1784, а в Самборі в р. 1792.

До року 1817 всі три головні школи, Самбірська, Лаврівська і дрогобицька, через яких 25—30 літ видали поважне число молодців, з котрих деякі зачали занимати посади вчителів, на тривіяльних школах, креованих в скоршім темпі після 1815 року.

Помимо цього недостаток у вчителях відчувався великий. Тому то правління назначило для вчителів тривіяльних шкіл дуже гарну, як на ті часи пенсію тому, шоби притягнути до цього звання як найбільше талановитих і охочих до праці людей. Учитель тривіяльної школи мав тоді 250 фльоренів W. W. річно [20]) (таку саму пенсію мав комісар староства; а повітовий староста мав 300 фльоренів у рік). Крім того мав учитель безплатне мешкання в шкільному будинку, палино, обслугу. Учитель міг достатно жити, виховувати свої діти, дружина його також мала забезпечення, бо по закону діставала третину пенсії чоловіка. [21])

Однак таку гарну пенсію в тих часах мали лише учителі в тих тривіяльних школах, котрі закладала камера у своїх домініях. За приміром камери йшли тут і там також деякі домінії, і денеде закладали у своїх селах тривіяльні школи,

---

[19]) Оригінал в Архіві тов. Бойківщина т. III. 380—1.

[20]) Status scholarum Nationalum Prem. 1836. W. W. значить Wiener Währung.

[21]) Школа в Стрільбичах історичний нарис. і Politische Schulverfassung.

чи то під натиском Львівської шкільної Комісії, чи на домагання консисторії, однак пенсія учителя в школах закладаних доменіями, була далеко менша, нераз виносила половину, третину, а бувало що й четверту часть того, що мав учитель в камеральній школі. [22])

Признати належить, що наша перемиська консисторія всі розпорядження ґубернії як найточніше виповняла і заохочувала підвладне собі духовенство до закладання шкіл, посилаючи до них багато обіжників в тодішній польській і німецькій мові як: Wielebnym Ich Mościom X. X. Parochom, Kapelanom, Kooperatorom Dekanatu.

Na podaną relacyę o stanie szkół za 1820 i 1821 roku Wysokie Gubernium pod 16. VI. br. Nr. 18060 raczyło swym Intymatem Jaśnie Wielmożnemu Konsystorzowi naszemu uwiadomić, że Urzędom Cyrkularnym zarządziło, i sposoby przypisało względem pewnego bezpieczeństwa uposarzenia Szkół i uporządzenia Budowli dla Szkół Trywialnych i Parochialnych. Chociaż nigdzie nałożone zabiegi zamierzonego Skutku nie zyskują spodziewa się jednak Wysokie Gubernium, że za wkroczeniem pożądańszych przedsięwzięć zbawienne dzieło Szkół skuteczniey Skutek swój odbierze jeżeli tylko iuż przeciwnym krokom zapobierzono będzie i wszelkie sposobności rozmnażania Szkół Parochialnych, ile można przedsięwzięte będą. Wysoka Gubernia Jaśnie Wielmożnego Konsystorza usiłowania podźwigać jest gotowa, ile będzie szło, o przystosowanie najwyższych przepisów co do wystawienia i kształcenia budowli szkolnych uczyni, co Posag szkolny lub Pobudzenie Gromad iżby młodzieży od nauki nieodrywała. Ta łaskawa i do wdzięczności obowiązująca Wysokiej Guberni rerozulcya na mocy rozporządzenia Jaśnie Wielmożnego Konsystorza dtto 25 July br. Nr. 108 podaje się do wiadomości z tym dodatkiem iż ieżeliby gdzie Dominia lub Gromady co do ustanowienia domu na szkołę, wystawienia Nowey i ukształcenia tak dla Szkoły Trywialney iak y Parochyalney były trudne, lub przeszkadzały, tutay niezwłocznie donosili.

Це розпорядження, як бачимо, звернене було проти непослушних доміній і лінивих громад. В якійсь час пізніше подібна куренда звернена була проти відłому цього духовенства, котре тримало разом з домініями й неохотно дивилося

---

[22]) Status Scholarum National. 1836.

на освіту селян [23]) а саме: Nr. 27. Podług rozporządzenia § XVII Politycznej Ustawy Szkolnej w każdym miejscu gdzie się porządny paroch znaydzie powinna bydź należycie zaprowadzona szkola parafialna. Czcze uniewinniania się niedbałych o szkole Duszstarowników iako to niedostatek zabudowania szkolnego, diaka, ubostwa rodziców, upór parafian w posyłaniu dzieci do szkoły słuchane nie będą, lecz podług zasad zarządzenia Jaśnie Wielmożnego Konsystorza z roku 1821 N. 222 a przez Urząd tuteiszy w roku przeszłym do L. 35 ogłoszonego, każdy niedbały o szkole Duszstarownik winie własnej przepisze, iż surowej odpowiedzialności podpadnie, co w moc zarządzenia Jaśnie Wielmożnego Konsystorza z dnia 3/4. br. l. 68 wypadłego, każdemu Duszstarownikowi z tem dodatkiem zaleca się, aby przy podawaniu Tabel o stanie szkół w Rubrykach przyczyna powiększenia lub umniejszenia młodzieży do szkoły chodzącey wyraźnie oznaczona była. [24])

З цього бачимо, що нашій консисторії залежало дійсно на піднесенню освіти. Зазначити належить, що обіжники ці підписував епископ Снігурський і канонік Іван Могильницький, котрий оснував в р. 1816. Товариство Священиків для видавання популярних книжечок для поширення освіти народа.

Згадати тут випадає, що й латинська консисторія в Перемишлі старалася рівнож про долю нашого мужика, їй рівнож на тім залежало, щоби мужика нашого просвітити, навчити його читати й писати, але по польськи.

Було це, як раз після 1848 року, коли то знана австрійська конституція заповіла всім народам Австрії свободу, рівноправність і право до свобідного національного розвою, право до плекання своеї рівної мови.

Ми, що тільки збудились з 500 літнього сну, в 1848 році, що тільки почули себе окремим самостійним народом, і що тільки почали учитися в нашій рідній мові, латинська перемиська консисторія віднеслась письмом з дня 6 червня в 1848 році до високої львівської Ґубернії з проханням, щоби та висока Ґубернія вплинула через Крейсамти на наших українських деканів, як шкільних інспекторів, щоби ті наказали по наших школах вчити дальше по польськи.

---

[23]) Архів Лаврова Том I. Gest. Prot.

[24]) Архів Лаврова Том I. Gest. Prot.

Таке письмо дістав з Самбірського Крейсамту старосамбірський декан о. Турчманович, приятель о. Івана Могильницького.

V.

Хоч тривіяльні школи мали вульґарну назву, однак були вони в тих часах великим кроком наперед. Це були перші школи на Бойківщині від княжих часів. Через кількасот літ не було ні одної школи, а тих кілька ставропіґійських і братських шкіл, на які в XVI в. наше міщанство здобулось були у XVIII ст. замкнені так, що ми прийшли до Австрії з порожними руками, не маючи ніодної школи в руках, ніодного талановитого вчителя.

Учителям тривіяльних шкіл, австрійська держава, кромі гарної платні, дала титул „Magistra" і признала їм XI і IX. ранґу австрійських урядників, учителі ходили умундуровані, підчас цісарських і двірських свят припинали шпаду. Австрійська держава признала слушним це, щоби кожне українське село мале вчителя українця. Тими першими щасливими українськими селами на Бойківщині, котрим Австрійська Держава заложила в році 1817 школу були: **Бабина** у самбірському повіті, **Пруси** і **Дорожів** у мокрянському, **Стрільбичі** у старосамбірському, **Лімна** у турчанському. [25]) Тих пять сіл в 1817 році, скинуло окови темноти, тут засвітило перший раз сонце просвіти, з відси зачало воно запускати своє благородне проміння на інші села.

Учитель в Бабині мав кромі 250 fl. w. w. (Wiener Währung) річної платні, вільне мешкання, 4 кірці жита, 4 кірці ячменю, 4 кірці картофель, огород на 600 квад. сяжнів. Тут довгі роки був учителем Федір Федорович, котрого бачимо ще в шістьдесятих роках на тій посаді. Учителя презентувала громада. [26])

В Дорожові і Прусах презенту надавали поміщики, видно що вони мусіли причинятись в більшости до вивінування школи. В Лімній і Стрільбичах назначала вчителя камера,

---

[25]) Начертаніе народнъхъ училищъ пôдъ управленьемъ руской перемышльской консисторіи на годъ 1863.

[26]) Schematismus gr. cath. Cleri Premisliae 1867.

чи ц. к. Фінансова Краєва Дирекція у Львові тому, що вона зі своїх домініяльних приходів разом з громадою оплачувала учителя.

Хто були ті перші наші вчителі іменовані для тих шкіл (за винятком Стрільбич [27]), не знаємо. Не знаємо на жаль імен тих перших сівачів знання на Бойківщині. Доперва в першім учительськім шематизмі, який видала перемиська укр. консисторія в році 1836 п. з. Status Scholarum Nationalium учителями в тих пяти тривіяльних школах були: в Бабині згаданий Федорович Федір, в Дорожові Іван Нестерович, в Прусах в тім році не було учителя, в Лімній був Данило Лабовський, а в Стрільбичах Федір Кульчицький, котрий з початку відкриття цеї школи зачав у ній служити. Чи ці самі вчителі були в тамтих прочих школах сказати не можемо ізза браку документів.

По році проби Львівська Шкільна Комісія налягала на підчинені собі уряди, щоби поширювати дальше сітку шкіл саме в тих селах, де камера мала голос. Протягом 1818 р. заложено 22 нових тривіяльних шкіл, а то у двох гірських деканатах 8 шкіл, а в підгірських 14 переважно там, де за школами побивалися місцеві зарядники державних дібр переважно Чехи та Німці.

Найприємніщим явищем було заложення шкіл у високих турчанських горах у селі Бітлі й Либохорі, в селах положених над тодішною угорською границею там, де як то кажуть, світ забитий дошками; опісля в Яблінці вижній і Яблінці нижній того самого височанського деканату. Ці чотирі школи основано в полудневій части турчанського повіту. В північній стороні повіту основано тогож 1818 року також в добрах камеральних дві школи а то: в селі Вовчім і Хащові жукотинського деканату. В Вовчім майже від самого заложення школи до року 1867 подибуємо вчителем Григорія Скрипуха. [28]) З початку як „Adjutor“ (помічник) опісля як тимчасовий учитель, працював до року 1867. Чому цей довголітний учитель

---

[27]) Шкільні акти Стрільбицької школи зберіг бл. п. о. посол Іван Яворський. Сьогодні школа в Стрільбичах діждалась своєї власної моноґрафії. Це перша праця в нашій історії народнього шкільництва.

[28]) Schematismus Premislensis рік 1836. 1867.

не зістав сталим учителем, годі догадатись, для недостачі актів, хотяй його свідоцтво на вчителя, яке після нього в парохіяльнім архіві у Вовчім позістало виглядає дуже похвально.

Zeugniss. Vorzeiger dessen Gregor Skrypuch 20 Jahre alt gr. kath. Religion von Drohobycz gebürtig, hat vom Jahre 1820 bis 21-ten May 1821 dem Präparanden Kurse an der k. k. Drohobyczer Hauptschule fleissig beigewohnt, und während dieser Zeit alle seine Schulgeschäfte mit solcher Pünktlichkeit Einsicht und Rechtschaffenheit geführt, dass man mit ihm in der Zeit vollkommen zufrieden seyn konnte. Da er aber entschlossen ist, einen geschärften Auftrag seiner Amtsobrikeit nicht ausser Acht lassen, so hielt ich mich verpflichtet ihm dieses wohlverdiente Zeugniss zu ertheilen. Drohobycz den 22 May 1821.

P. Josaphat Kaczanowski Hauptschuldirektor [29]) L. S.

У старосамбірському повіті заложено в 1818 році дві тривіяльні школи в сусідстві Стрільбич, в Біличі, де довгі роки учителював Петро Левицький [30]), і в Лінині Великій, де вчителем був в тих часах Василь Матковський і Михайло Завалкевич [31]), котрий в між часі був (1836) помічником учителя (Adjutor) в монастирській головній школі в Лаврові.

Закладання шкіл видно нашому народові подобалося, що бачимо в мокрянськім і дрогобицькім деканаті, бо в році 1818 заложено у мокрянському деканаті 4 нові школи а у дрогобицькому 9 нових тривіяльних шкіл. У мокрянському деканаті прибули школи тривіяльні в Татарах, Нагуєвичах, Якубовій Волі, Ясеници Сільній — а у дрогобицькому в Болехівцях, Доброгостові, Кавську, Лішні, Модричі, Оровім, Сільці, Стебнику й Уличнім.

Разом західна Бойківщина в році 1818 збогатилась о нові 22 тривіяльні школи.

Рік 1819 не був вже так „намолотним“ як попередній. Прибуло всього на Бойківщині чотирі школи, дві в мокрянськім деканаті іменно в Опаці і Підбужі, одна в Тиряві Сільній в ліськім деканаті, всі три в добрах камеральних, а одна в Страшевичах в Старосамбірськім деканаті в добрах гр. кат. перемиського епископа.

---

[29]) Архів Бойківщини в Самборі Том III — 486.

[30]) Його бачимо у шематизмах від року 1836 до 1867.

[31]) Його бачимо у шематизмах від року 1851—1867.

VI.

Протягом двох років праці зискала західня Бойківщина 31 тривіяльних себто вселюдних шкіл. Були це школи зорґанізовані, оперті на законі, мали мінімальну програму науки, влада їх „люстровала“, наука відбувалася в приписаних годинах, відбувалися прилюдні іспити, на котрих учитель пописувався своєю працею. Після сих іспитів часто нагороджувано його, морально й матеріяльно. Деякі школи розвинулись дуже гарно, мали добрих учителів: н. пр. Стрільбичі Бущаковського,[32]) і видали гарних людей для нашої суспільности, як школа в Хащові [33]). Однак на жаль, розгін до закладання нових тривіяльних шкіл на Бойківщині устав цілком. [34])

В дальших роках від 1820 аж до 1828 не бачимо не лише на Бойківщині, але в цілім нашім краю, ані одної новозаснованої тривіяльної школи. Доперва в році 1828 основано таку школу в Тернаві. [35]) В дальших роках, літах революційних рухів в цілій Европі, також ні одної тривіяльної школи не основано на Бойківщині, [36]) доперва в 1835 році основано таку школу в Квашенині у добромильському повіті. [37]) Тоді деякі парохи звертали увагу консисторії, чому міродайні чинники перестали закладати школи. На ці закиди консисторія в Перемишли відповіла в 1828 році слідуючим письмом: Wielu duszpasterzy w mylnem mniemaniu zostając, iakoby c. k. Rządy Szkółek Parafialnych wzrastanie popierać zaprzestały, zupełnie we względzie Szkoły oboiętnemi zostawia i pomimo tyle odezw uczynionych obowiązkowi zadość nie czynią, gdy zaś wzrost oświaty Narodowej osobliwie ludu po Wsiach pospolitego tylko na Duszstarownikach polega, o ile to szczególnie c. k. Rządy oświadczaią, a za tym w moc zarządzenia Jaśnie Wielmożnego Najprzewielebniejszego Konsystorza z dnia 24 kwietnia 1828

---

[32]) Школа в Стрільбичах історичний нарис.

[33]) Про значіння тих шкіл буде мова в пізнійших розвідках. З Хащова вийшов ґенерал Павлюх і много інших інтеліґентних людей.

[34]) Schemat. Prem. gr. cath. Cleri 1867.

[35]) диви Шематизми перемиської архії з р. 1860, 1863, 1867.

[36]) ibidem.

[37]) ibidem.

N. 48. wypadłego, niniejszem najmocniej zaleca się, ażeby każdy Duszstarownik per indirecta Media naukę szkolną zaprowadzić i zaprowadzoną utrzymywać starał się. [38])

Слідуючого 1829 року новий шкільний наглядач шкіл у старосамбірському деканаті о. Вітушинський дістав друге подібне з перемиської консисторії письмо, котре у свойому деканаті опублікував. Письмом цим загрозив консистор вже суворими карами тим, коли не будуть основувати шкіл.

N. 34. Najprzewielebniejszy Konsystorz z dnia 15 marca 1829 N. 307. oświadczył nieprzyjemność swoją z powodu złego stanu szkół parafialnych, który się z aktów szkolnych z roku 1828 okazał, nauka bowiem szkolna, wyjąwszy niektóry miejsca po największej części w tem powiecie nie istnieje, i przepisy szkolne przez opieszałość i niepowodowanie się duszstarowników zaniedbane są, dotychczas używał Jaśnie Wielmożny Najprzewielebniejszy Konsystorz łagodnych środków, aby przez te duszstarowników do ich obowiązków zaprowadzenia i utrzymania nauki szkólnej w języku ruskim (a przytem do nauki dobrowolnej w j. polskim z nadzieją osiągnięcia remuneracyi) pociągać, gdy tedy Duszstarownicy nie powoduiąc się oycowskiem Jaśnie Wielmożnego Najprzewielebniejszego Konsystorza napomnieniem, na tyle uczynionych odezw niedbałymi w obowiązku szkoły się okazali, a za tem od tego czasu postanowił Jaśnie Wielmożny Najprzewielebniejszy Konsystorz surowych używać środków, aby nieodzownie przez szkółki parafialne zamian oświaty religijnej w języku ruskim był utrzymany, z urzędu tedy tutejszego przypomina się odezwy pod dniem 22. VIII. 1826 N. 69 i z dnia 20. IX. 1828 N. 66. uczynione i oraz Wielebnym J. X. X. Duszstarownicy z tem zaleceniem przestrzegaią się, aby stosownie do przepisów w wymienionych odezwach istniejących wszelkie obowiązki szkolne punktualnie wypełniać, akta i protokoła szkolne oddzielnie w dobrym porządku utrzymywać, ekstrakta egzaminów i inne relacye periodyczne w przepisanych czasach do Powiatowego Szkół Urzędu odsyłać, kurend nie przetrzymywać starali się, y tym sposobem zadość czyniąc zarządzeniom Jaśnie Wielmożnego Najprzewielebniejszego Konsystorza nie tylko nagannych dekretów ale i ostrych środków opieszałości i nie powodowania się unikali.

---

[38]) Архів Лаврівського Монастиря Том I. Gest. Prot.

Nahujowice, dnia 26 czerwca 1829.

M. Wituszyński Powiatowy Szkół Nadzorca. [39])

Це письмо віднесло бажаний успіх. Духовенство занялось ревнійше школами, а в два роки пізнійше, за свою працю, діждалось цісарської нагороди і найвищого признання, яке виразив йому цей самий повітовий наглядач шкіл слідуючою курендою.

Nr. 35. Jaśnie Wielmożny Najprzewielebniejszy Konsystorz z dnia 21. VII. 1831. oświadcza najłaskawsze zadowolenie Jego Cesarskiej Królewskiej i Apostolskiej Mości najwyższem ręcznobiletem pod 30 Juni Duszstarownikom w Galicyi, którzy gorliwością w nauczaniu młodzieży Religji i wznoszeniu wszelkich przeszkód i niedostatków w erigowaniu Szkół Narodowych o pomnożeniu dobra starają się oświadczone tem zamiarem, aby Duszstarownicy nadal dobro religji i Szkoły wszelkiemi siłami nadal pomnażać starali się.—Wituszyński Pow. doz. szkół. [40])

Цей обіжник був виданий в часі, як рухи революційні в цілій Европі притихали, а польське повстання зістало рівнож зліквідоване.

Настав тепер всюди спокій. Метерніхівська реакція взяла верх. В шкільництві настала рівнож тишиня. Через десяток літ не отворено нігде ні одної школи, а навіть видано заострений обіжник слідуючого змісту:

N. 92. Kurenda w Dekanat Starosamborski. Z powodu zaszłych wypadków (польське повстання) [41]) te uczące się indywidua, Imiona i Nazwiska, iakoteż charakter Stanu, czyli godności do katalogu niesprawiedliwie padaią — Wysokie c. k. Rządy Krajowe pod 25. 9-bris N. 63729 przez Jaśnie Wielmożny Konsystorz pod 29. VII. N. 314 dla zatamowania podobnych wypadków zalecać raczyli, aby każdy uczący się Metryką urodzenia imiennemi Dokumentami swoje imię i przezwisko iako też godność i charakter czyli stan dowodził w czyn z niżej pod 7. wypisaney kopii przekonać się zechce.

Przemyśl 29. XII. 1831. [42])

Освіта двигалась дуже поволи.

---

[39]) Лаврівський Архів Т. I. Gest. Prot.

[40]) Лаврівський Архів Т. I. Gest. Prot.

[41]) в котрім українці брали верховну участь, читай: Proces studentów samborskich 1837.

[42]) Лаврівський Архів. Том I. Gest. Protokoll.

Доперва в році 1842 основано одну однісінку тривіяльну школу в Гаях у Дрогобиччині, а в три роки пізніше в році 1845 у Городиці в Самбірському повіті.

І знову справа розбудови шкільництва затихла цілком. Високі власти не знали, що властиво робити. Вчити народ чи дати всему спокій, . . . Наука хотяй яка-б вона мізерна не була, таки доводить людину до думання . . . . а тут як раз у повстаннях брали участь самі просвічені люде, темних селян там не було . . . Так, в нерішенню зійшов час до 1848 року. Настала весна народів . . . але й вона не може повеличатись прибутком ні одної народньої школи на Бойківщині навіть у камеральних добрах!... В 1849 році основано на Бойківщині одну однісінку школу в Воютичах старосільського деканату. Доперва пятьдесяті роки XIX ст. дають слабкі признаки основання шкіл, переважно на бойківському підгірї. І так, в 1851 році основано однісінку тривіяльну школу в Радловичах під Самбором, в році 1852 основано на тімже підгірї дві школи: в Угерцях і Чайковичах — в рік пізніше на тімже підгірї в Білині Великій і Тинові, обі у мокрянському деканаті. В слідуючім, майже в цілім десятку літ не заложено на Бойківщині ніде ні одної тривіяльної школи. [43])

Тишина й мертвеччина запанувала неподільно. Здавалося, що все засне вічним сном. При кінці сорокових років і на початку пятьдесятих перевалютовано пенсію учителям шкіл тривіяльних з 250 fl. W. W. (Wiener Währung) на 100 ринських C. M. (Conventions-Münze) річно. Притім учителів тривіяльних шкіл трохи покривджено. Іншим урядникам підвисшено при тій спосібности пенсію, а учителям задержано таку саму в 50 роках XIX в., яку мали вони ще в 1817 році.

Доперва історичні події, воєнні невдачі на полях битви, збудили з летарґу сонні державні елєменти, в руках котрих спочивало закладання шкіл. Кустоца і Лісса, Верона і Віллafранка заговорили. В наслідок цих подій появився жовтневий дипльом і лютовий патент, на початку 60-их років.

В тих то часах розпочато на Бойківщині знову орґанізувати школи, і трохи підносити їх на виций уровень. В 1861 році заложено на бойківському підгірї три тривіяльні школи в Устриках долішних, в Раковій і Берестянах; в 1862 році

[43]) Шематисмъ народнихъ школъ Перем. Епар. 1867.

прибуло 6 новооснованих шкіл, а то в Балигороді, Терці, Чорній в ліському повіті в Монастирці і Вільшанику в Самбірському повіті і в Брониці у дрогобицькому.

Рік 1863 приніс Бойківщині всего три школи. В Пинянах і Біличу на самбірському підгірї, і в Сушиці Великій у Старосамбірщині. В році 1864 прибуло для Бойківщини всього чотирі школи тривіяльні, всі в Самбірщині у Зарайську, Торгановичах, Волощі і Чукві. За це щедрим оказався рік 1865. Він приніс бойківському підгірю аж 8 тривіяльних шкіл Білинці Малій, Берегам, Гордині, Кільчицям, Лужкови Долішному, Містковичам, Літині, Рихтичам, а бойківським горам одну в Грозьовій, а другу в Явірнику руськім.

Рік 1866 приніс Бойкам всього дві нові школи, а саме в Добрій шляхсцькій в Сяніччині і в Черхаві в Самбірщині.

На тім кінець. Більше тривіяльних шкіл ані Консисторія, ані Шкільна Комісія не закладала, бо обі перечували, що це діло перейде в руки нової інституції, котра вже була в пеленках, іменно в руки Шкільної Краєвої Ради, котрої статут ухвалив галицький сойм в 1866 році ще перед новим уладом Австрії.

Чого вчили в тривіяльних школах, і що вони нашому народові дали?

Уровень навчання в тривіяльних школах не був високий, навіть далеко нищий від програми теперішньої вселюдної школи. Їхня програма на основі обовязуючого закона: Politische Verfassung der Schulen in den k. k. Erbstaaten виглядала так:

В першій клясі вчили таких предметів; 1) Anfangsgründe der Religion 2) Buchstabenkennen und Buchstabieren mit Anwendung der Regeln 3) Lesen mit Anwendung der Regeln 4) Das Schönschreiben 5) Das Kopfrechnen 6) Das Rechtsprechen 7) Sitten.

В другій клясі: 1) Religionslehre, Erklärung des Evangeliums 2) Zweiter Theil des Lesebuches 3) Lesen mit Anwendung der Regeln, das Gedruckte deutsch, lateinisch, ruthenisch, das Geschriebene deutsch, lateinisch, ruthenisch 4) Schönschreiben. Current, Kanzelley 5) Das Rechtsprechen 6) Dictando-schreiben 7) Rechnen 8) Anleitung zu schriftlichen Aufsätzen 9) Sitten.

Як бачимо з розкладу цих предметів, було це механічне навчання, без всякого самостійного думання, котрого так страшно боявся Меттерніх а яке припоручав ще в XVIII віці Коменський, а на початку XIX віку Пестальоці і Гербарт.

VII.

Крім наведених предметів заведено зараз з самого початку в тривіяльних школах ще оден додатковий предмет: „Повинности пôдданыхъ ку ихъ Монарсѣ во оупотребленіе оучилищъ парафіяльныхъ. Во Львовѣ-изд Їосифа Пиллера ґув. типоґрафа 1817 Года". Невелика ця книжечка писана кирилицею на 46 сторінок друку малої 8° розділена була на 12 розділів.

Первый раздѣлъ: О зверхностехъ, другий: О правительствующей власти, третий: О повинностехъ подданыхъ вообще, четвертий: О чести, юже подданїи Монарсѣ винни сутъ, пятий: О Обовязку вѣрности, шестий: О повинности послушенства, семий: О повинностехъ одданія податковъ, осьмий: О повинностехъ въ часѣ войны, девятий: О повинностехъ жолнѣрей, десятий: О кривоприсяствѣ жолнѣрей, одинайцятий: о карѣ на дезертирей, дванацятий: О повинностяхъ дезертирей.

Книжечка ця уложена в формі питань і відповідей, цікава своїм змістом і тодішною мовою, длятого наводимо дещо з тих мудрощів, які втолочувано на память без усякого самостійного думання нашим „вірним підданим". Наведу частину, як зразок:

Вопросъ: Что разумѣемъ чрезъ зверхность?
Отвѣтъ: Чрезъ зверхность разумѣемъ особы, надъ инними поставлены Богомъ, власть и право имѣющія законы и оуставы творити о тыхъ захованїи бдѣти, правити и карати.

В: Яковая имена маютъ высокія Зверхности
О: Высокія Зверхности маютъ розмаитыя имена: Кесарь, Царїе, Архикнязи, великіи князи

В: Якъ називаемъ найвысшу зверхность въ нашемъ Отечествѣ
О: Найвишша зверхность въ нашемъ отечествѣ називается: Кесарь, купно Царь Венгерской, Ческой и нашой землѣ.

В: Яковый пожитокъ приносятъ зверхности:
О: Содержаютъ добрый порядокъ въ мѣстахъ и селахъ. Неприятели и розбойники не имѣюще жадной перешкоды билиби насъ калѣчили, мордували и домыбы нашыя палили выдералибы намъ квалтомъ гроши, одѣжъ, худобу, збѣжа и пр.

В: От кого имутъ Зверхности власть свою?

О: От Бога, сїє знаємъ изъ писма святого, доводы изъ посланїя св. Апостола Павла къ Римляномъ и съ Причтей Соломона.

В: Каковыя повинности маютъ подданїи вобще?

О: Подданїи въ обще повинни подлуґъ можности до благосостоянїя цѣлой сполечности прикладати ся селяне чрез земледѣлїє, доставляюще прочимъ убывателємъ краю хлѣбъ, и инныя живности.

В: Како подобаєтъ чтити Монарху?

О: Яко чтемъ отца и матер.

В: Чи повинни подданїи за Монарху Бога молити?

О: Повинни, понеже тоє Богъ приказалъ так: Молю оубо прежде всѣхъ творити молитвы, моленїя, прошенїя, благодаренїя, за вся человѣки, за царя, и за всѣхъ иже во властехъ суть.

В: Що повинни подданїи чинити, когда небезпечныя ряды противо Монарсѣ или Отечеству кнуються.

О: Єгда небезпечныя ряды противу Монарсѣ или Отечеству кнуються, должни суть подданїи о нихъ знающїи ся Монарсѣ донести. Вѣроломнїи подданїи, имѣютъ отъ Бога дочесныхъ и вѣчныхъ каръ боятися.

В: Длячого сутъ подданїи обовязаны податки, цла и мыта платити?

О: Їисусъ Христосъ за себе и за Петра Апостола мыто въ Капернаумъ заплатилъ и сказалъ: Воздадите оубо Кесарева Кесареви и Божїя Богови.

В: Чи єсть грѣхъ мыто ошукати

О: Грѣхъ єсть мыто ошукати, ошукующїи бовємъ стаються непослушнїи Монарсѣ

В: Що маютъ селяне въ часѣ войны чинити, дабыся подозрительними не стали?

О: Маютъ въ домахъ спокойне сидѣти, роботы пилновати и молитися о побѣду Монарсѣ и Отечеству

В: Чого имѣють сподѣватися вѣрнїи и отважнїи жолнѣре

О: Надгороды отъ Бога и Монархи, а терпящїи

недостаток терпеливе зносити и мѣзерною
стравою довольними быти.

В: Якъ повиненъ заховатися жолнѣръ не получающій абшита

О: Повиненъ спокойнымъ быти и далѣй вѣрне служити

В: Суть ли подданїи обовязанїи дизертерей лапати?

О: Подданїи суть обовязанїи дизертерей лапати и силою притримовати, бо чрезъ дизерцію Монарха и Отечество шкоду поносять, єйже вѣрнїи подданїи запобѣгати повинны

В: Яковыя кары спущаєтъ Богъ на дизертирей

О: На том свѣтѣ караетъ Богъ дизертирей оубожествомъ, ганбою, встидомъ!

В: Что повинни дизертири чинити?

О: Подъ хоруговъ Монарха вернути і т. д.

Ця анонімно видана книжечка служила через 50 літ підручником по наших тривіяльних школах до науки австрійського патріотизму. В старих катальоґах шкільних бачимо окрему рубрику між предметами науки: „Повинности підданих“, котру то книжечку цілими годинами діти вчилися на память і з часом видали „Тирольців Сходу“.

VIII.

О. О. Декани звізитувавши школи в своїм деканаті так тривіяльні, як й парохіяльні [44]) предкладали висліди своєї праці консисторії в Перемишлі, а консисторія Ґубернії.

Від одної і другої влади о. о. декани, як Distrikts-Schulaufseher-и діставали на основі своїх звітів директиви на майбутя.

І так: В році 1840 старосамбірський надзір шкільний, котрого влада розтягалася також майже на половину турчанського повіту і обіймала деякі села добромильського повіту, дістав з консисторії дуже острі прикази:

1) Щоби учителеві Федочові Кульчицькому у Стрільбичах наказав піднести уровень навчання у своїй школі.

2) Щоби шкільний нагляд приневолив при помочі світської влади громаду Волошинову до заложенна школи, а навіть винайму приміщення для неї.

---

[44]) Парохіяльні школи візитували дуже рідко, бо за це уряд не платив, а предкладали звідомлення на основі звітів від парохів.

3) Щоби пригадав парохові в Нанчілці, вести науку у школі так довго, доки не буде іменований учитель.

4) Щоби Лаврівська головна школа недала вирішення в справі заіменування двох світських людей учителями при тій школі.

5) Що село Лінина Велика внесла прохання що до реституції тривіяльної школи. — Що буде позитивно полагоджене.

6) Щоби пригадати парохові в Зворі, чи вже поробив заходи, що до звезення дерева на будову школи з камеральних лісів.

7) Щоби припильнувати пароха в Сторонній і його помічника учителя, і пригадати їм обом, щоби не занедбували своїх шкільних обовязків і щоби замінили старе приходство на школу.

8) Щоби нагляд доніс, чи Громада Залокоть дістала потрібні матеріяли до будови школи, до котрої обіцяла приступати.

9) Щоби бистрицького адміністратора парохії потягнули до гострої відвічальности, чему не відбуває катехизації з дітьми у шкільному віці.

10) Що консисторія принимає до милої відомости добровільну заяву громади Смільна до зложення по 10 кр. к. м. від 150 нумерів на будову школи.

11) Щоби пригадати парохові в Ісаях, що трупарня не може бути обернена на школу, але о. парох повинен вишукати інший ліпший будинок.

В два роки пізніше консисторія знову прислала старосамбірському шкільному наглядові письмом з дня 15. жовтня 1892 до числа 418 гострі накази в таких справах:

1) Чому шкільні нагляди тримають довгими роками учителів, як провізоричних і не взивають їх до складання іспитів, щоб їх усталити, і не доносять, в якім стані находяться шкільні будинки.

2) Письмом з дня 5. марта, 1844 ч: 112 консисторія взиває учителя М. Завалкевича з Лінинн Великої, до письменного і устного іспиту, в противному разі втратить посаду.

В 1846 році прислав старосамбірський парох о. Желехівський дня 15 вересня, наглядові шкільному: Wiadomości o stanie szkoły parochyalney Starego Miasta za 1846 rok.

1º Szkoła parochyalna w Starem Mieście iest obok try-

wialney pod nadzorem Zwierzchności szkolney obrząd. łaciń. zostayącey, do którey także dzieci obrząd. gr. kat. chodzą.

2° Do szkoły parochyalney chodziło chłopców 18 w tem roku, ci uczyli się po rusku i po polsku czytać i pisać tudzież katechyzmu, a to w domu pomocnika szkoły oraz diaka.

3° Tenże pomocnik zapłaty stałey roczney żadney nie ma, i to co ma pojedynczo od dzieci, które uczył obiecano, płacić nie chcą.

4° Dzieci do szkoły zdolnych w Starem Mieście yest chłopców 63, dziewcząt 50, razem 113. W przyległej lokalności Posadzie, chłopców 64, dziewcząt 40, razem 103, dtto w Smolnicy chłopców 7, dziewcząt 5, razem 12. Ogólnie dzieci do szkoły zdolnych w całey Parochyi iest chłopców 134, dziewcząt 95, razem 229.

5° Pomocnikiem szkoły oraz diakiem iest Bazyli Segerycz, w obowiązkach swoich pilny, zdolny, obyczayny, i w sposobie postępowania z dziećmi dobry.

Inne daty WWX. Dziekanowi są wiadome, i czegoby ieszcze do wypełnienia rubryk Tabeli nie stawało, to później doniosę.

Stare Miasto, dnia 15/9 1846.

ŻELECHOWSKI
Paroch miescowy.

В рік пізніше консисторія жалується, що учителі по селах нічого не роблять і деякі з них не предложили ще так званих: Probeschriften до контролі.

Письмом з 16. X. 1847 ч. 436, консисторія повідомляє шкільний нагляд у Старім Самборі, щоби дав знати настоятелеві Монастиря у Лаврові, а заразом директорові школи, що на днях явиться у Лаврівській головній школі пан Appert член товариства для поправи вязниць у Франції, щоби о. директор показав йому свою головну школу і щоби супроти цього п. Appert-а дуже вічливо найшовся.

Тим самим письмом упоминає консисторія учителя Петра Левицького у Біличі, щоби ся в рускôмъ упражнявъ, бо видно же навѣтъ напису на пробныхъ тетрадяхъ по руски не знає начертати, а однакоже до наставленія має дѣти рускіи а не польскіи.

Григорій, Єппъ.

За візитацію тривіяльиих шкіл плачено о. о. деканам,

як на ті часи, добрє. За кожну звізитовану школу давано 4 злр. С. М. осе примір:

Ч. 172. Честному Клименту Турчмановичу, старосамборскому повѣтовому Надзирателеви школъ народныхъ, пароxови въ Стрѣльбичахъ:

Посредствомъ розпоряженія зъ дня 16 лютого с. г. ч. 6584 благоволила высокая Губернія вызначити Вамъ за осмотръ Головной школи въ Лавровѣ, та шкôлъ тривіяльныхъ: въ Биличу, Страшевичахъ и Ленинѣ Великой принадлежащую нагороду въ суммѣ дванайцятъ злр. серебромъ, якую Вамъ квоту сбиригательна ц. к. Касса въ Самборѣ за вôльнымъ отъ клейма квитомъ выплатити має. О чемъ ся Васъ увѣдомляє. Перемишль 16/28 лютого 1856. Григорій Єппъ. На виплачення цієї квоти треба було не раз довший час чекати, а нераз треба було по кілька разів пригадувати консисторії а консисторія Ґубернії.

Як з наведеного виказу бачимо, фреквенція у школах тривіяльних представлялась ріжно. Много залежало від особи вчителя, його охоти до науки, до сповнювання обовязків, від виказування народові користи зі школи. Були вчителі, котрі тішилися постійно великою фреквенцією у своїй школі, але були й такі, де вона була дуже слаба, як в Либохорі 5, Яблінці нижній 8, Пятковій 8; Бітля і Лімна не прислали виказів. Пересічно прочі школи виказували по 40 учеників.

Загалом в 31 школах було 1117 учеників. На одного вчителя випалоби пересічно по 39 учеників. Платня всіх учителів в 31 тривіяльних школах виносила річно 7555 фр. 27 кр. W. W. (Wiener Währung) в 1836 році.

Фреквенція в тривіяльних школах в р. 1836.

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Самбірський	Бабина Теодор Федорович Mag.	54	W. W. 250
Мокрянський	Брониця Варф. Чистогорський Mag.	56	„
„	Дорожів Іван Нестерович Mag.	41	„
„	Нагуєвичі Тим. Петрика Mag. prov.	53	„

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛА	Число дітей	Річна плата учителя
Мокрянський	Підбуж Ів. Карпінський Adjut.	22	W. W. 250
„	Опака Ант. Ступницький Mag.	50	„
„	Якубова Воля Стеф. Віханський Mag.	45	„
„	Ясениця Сільна Март. Дидик. Suppl.	45	„
„	Татари Сім. Мусаковський Mag.	42	„
Дрогобицький	Лішня Онуф. Константкевич Mag.	80	„
„	Кавсько Яков Мітуржинський Mg. pr.	32	„
„	Болохівці Олекс. Блуй Mag.	39	„
„	Модрич Ів. Миссновський Mag.	46	„
„	Солець Пав. Левицький Adjutor	35	„
„	Стебник Ів. Літинський Mag.	64	„
„	Доброгостів Іван Васьків Adjutor	54	„
„	Улично Теод. Лепкий Mag. pror.	45	„
„	Орове Ів. Кравців	33	„
Височанський	Либохора Андр. Мінкович Adjutor	5	„
„	Бітля Мих. Ільницький Adj.	2	„
„	Яблінка нижна Петр. Фединський Mag.	8	„

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Височанський	Яблінка вижна Филип Квичола Adjutor	19	W. W. 250
Жукотинський	Лімна Данил. Лабовський Mag.	73	„
„	Волче Гр. Скрипух Adjutor	51	„
„	Хащів Дан. Карпінський Adj.	86	„
Старо самбірсьбкий	Страшевичі Мих. Ґут Adjutor	47	227
„	Линина Велика Вас. Матковський Mag.	?	250
„	Билич Петро Левицький Mag.	43	„
„	Стрільбичі Теод. Кульчицький Mag.	85	„
Бірчанський	Пяткова Ів. Юрош	8	50
Добромиль-ський	Тарнава Том. Селенкевич Mag. prov.	76	282.27
Затварницький	—	—	—

IX.

Після знесення панщини (1848) здавалося, що народне шкільництво при помочі уряду, та других чинників прихильних освіті народа піднесеся відразу високо.

Однак, на жаль, так не сталося.

Неохота більшости доміній, учити в школі хлопа, причинятися до ставлення шкільних будинків, до видатности платні вчителя, проявлялася на кожному кроці. Вони все трималися консервативних поглядів, що мужикові перевернеся в голові, перестане працювати і як недовчений чоловік буде шкідливо впливати на загал. Помимо цієї неохоти доміній до ширення освіти серед наших бойків, найстрашніший для домінікальної посілости 1846 рік на цілій Бойківщині минув безслідно. Бойки

оказались льояльними для своїх панів дідичів тоді, як у західній Галичині мазурі різали панів дідичів! В цілій східній Галичині ані один дідич не потерпів. Навпаки, між бойками а домініями і по знесінню панщини була приязнь.

Домінії потребували освободженого від панщини мужика як робучої сили за гроші, а вільний мужик потребував зарібків, потребував грошей, котрі давали йому заробляти ті самі домінії. Обопільна матеріяльна зависимість була причиною, що відносини між домініями, а селянами уложились приязно. Якова Шелі, наш народ не видав. [44]) Власники доміній мали рішаючий вплив на темного селянина, котрому підшіптувяно, як хтось там хотів закладати школу: „Ксьондзами всі не можуть бути, а тягар на громаду буде великий!"... Цей арґумент був рішаючий для темного селянина і закладання школи відкладалось з року на рік. Як на чолі уряду в Галичині станув як цісарський намістник ґраф Аґенор Ґолуховський один з найбогатших власників домінікальної посілости, тоді розбудова шкіл (тривіяльних) пішла в забуття. Протягом 40-х і 50-х років XIX ст. західня Бойківщина дістала всього шість тривіяльних шкіл!... Жадної тривіяльної школи не заложили тоді деканати: ліський, устрицький, старосільський, балигородський і затварницький... [45])

Школи Парохіяльні.

За це ущасливлено нашого бойка ще нищим суроґатом школи. Замість тривіяльних шкіл закладано тут і там по західній Бойківщині парохіяльні школи, як пережиток середньовічної церковної школи, котра мала служити виключно потребам церкви.

Хотяй тривіяльна школа давала селянинові дуже скупий обсяг відомостей, і не впливала на розвій самостійного думання людини, а вправляла лише память, всетаки держава основувала її на своїм законі, і школа ця сповняла функцію державної інституції по думці проголошеній в другій половині XVIII ст. французькими фізіократами. Була вона суроґатом державно-народньої інституції для потреб держави як такої, а не виключно для потреб церкви, хотяй церква мала над

---

[44]) Яків Шеля провідник Мазурів, котрі в 1846 р. різали польських панів дідичів.

[45]) Schematismus Prem. 1836.

нею нагляд і контролю, але з рамени держави. Парохіяльна школа була закладана виключно для потреб церкви, і за її средства. Державні власти, в відкриттю таких шкіл не брали ніякої участи, творено її денеде на приказ церковної влади. Сільський священик поручав науку в парохіяльній школі свому дякові, найчастійше у його хаті. Рада громадська з війтом на чолі згодила за невеличку суму грошей цього дяка, і він вчив звичайно кілька або кільканайцять „цікавих" до книжок хлопців читати церковні книги, а часом писати, коли сам умів скоропись. Учив лише тоді, як був вільний від сповнювання обовязків дяка в церкві. Однак і тут бували виїмки. Між дяками бувала нераз людина інтеліґентніша, більше талановита і охоча до праці, до освіти. Бувало, що такий дяк, господар на ґрунті, скінчивши деякі нищі школи в місті, вертав до дому, обнявши становище дяка, вів школу і деяких хлопців з під своєї руки виучував на дячків, або посилав до вищих щкіл, як в Тиряві Сільній, Добрій, Улючі.

Платня такого дяко-вчителя в парохіяльній школі бувала ріжна. Село багатше складало такому дяко-вчителеві нераз 200 зр. річної платні, але це були рідкости. В одній Луці в Самбірщині мав дяковчитель в 1836 році 250 фр. W. W. ріжної платні, в Бикові 150 фр., Дублянах 125, в Ільнику 108 фр., Комарниках 110 фр., Прислопі 80 фр,, Сушиці Великій 60 фр., Хреввi 122 фр., Висоцьку нижнім 80 фр., Висоцьку вижнім 76 фр. річно. Це все були ще знамениті посади. По інших місцевостях брав дяковчитель переважно по 50 фр. річної платні, як в Головецьку, Мніхнівці, Гуменці, а було много таких сіл що дяковчителі побирали по 35 фр., 25 фр., по 15 фр., 12 фр. річно, як у Свиднику, Смільній, Лялині, Раковій, Чаплях, Грозьовій, в Ясениці Замковій мав дяковчитель 10 фр. річної платні, а в Дубрівці 5 фр. на рік за науку дітей.[46])

Найгіршим злом в такій парохіяльній школі, було стягання з громади грошей на платню дяковчителя. Платили лишень ті члени громади, котрих діти вчилися в школі. Хто дітей не посилав на науку, цей не платив на школу. Збіркою грошей занимався звичайно війт. Дяко-вчитель дбав про його ласку, як що війт ревно зібрав гроші, мусів дяко-вчитель на тім порозумітися — і війтові зі зібраного „всунути дещо в руку", так само поліцаєві, від котрого енерґії залежав успіх

[46]) Status Scholarum Nationalum Prem. 1836.

в придбанні готівки. Бувало, що люде грошей не мали, просилися, шо дадуть пізніше, а вчитель длятого часто примирав голодом. [47])

Як тяжко бідували тодішні деякі вчителі парохіяльних шкіл, бачимо з письма, котре посилає дяковчитель в Нанчілці свому зверхникови, через заряд головної школи в Лаврові:

Wykaz Chodzących Dzieci do Szkoły w Nanczułce Klasztorney w roku 1843. są nastempniące Którze Chodzili.

Тут наступає вичислення одинацятеро дітей котрі до школи ходили. На першому місці число порядкове, опісля число дому, відтак імя і назвиско вітця, дальше дитини, рік уродження і увага. Назвиска дітей слідуючі. Fedio Kaperyz, Matey Łucyk, Matey Koniów, Andrey Łucak, Iwan Szwed, Łuć Suchodolski, Petro Matiykowicz, Pawło Baran, Ołeksa Joykus.

Дальше списано 129 дітей, котрі не ходили до школи задля крайної бідности, можи котрими ті самі назвиська, а з нових, Kapryz, Kurczycki, Sendak, Polański, Halkowicz, Naiałowicz, Strutyński, Marwszczak, Tarcziy, Sawuła, Struk, Jedynak, Goryk, Stangryt, Krywenko, Łopuszański, Strak.

Найцікавша зі всего увага, котру вчитель в цілости записав в слідуючий спосіб:

1-sze. Te Dzieci przez te ciepła od 16-go Februari 1843 do 22 t. M. do Szkoły chodzili. Teraz przez zimno a nie maiąc żadnego Obuwia ani Odzienia całkiem Nage iak tylko w iednej Koszuli Przezto ustali chodzić przez Ubustwa swoie.

2-gie. Ja zas z moiey Strony ustaie od tey Szkoły (vert.) gdyż niemaiąc żadnego takiego Funduszu do utrzymania i żywienia się przy tey szkole iak do zywienia tak do Odzienia wienc na dali uczyć nie mogę i od tego unikam.

Jestem powinny i chcem chentnie przyść do Wielmożnego Pana Superiora takowe obiasnić ustnie alle nie maiąc w czym zostaie bez Obuwia Wienc meldujem pisemnie. Nanczułka die 6-go Marca 1843. Grzegor Kurczycki. [48]).

---

[47]) Записки Н. Т. Ш. Львів Том 149. стор. 85—116.

[48]) Арх. Лав. Мон. Шк. ак. Т. IX-X.

Фреквенція в парохіяльних школах в. р. 1836.

ДЕКАНАТ	НАЗВА СЕЛА І УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Самбірський	Ваневичі Іван Попіль дяк	12	60
„	Кобло Старе Олекса Пласкач дяк	19	100
„	Блажів Семен Сушицький дяк	—	95.30
„	Черхава Іван Піхота дяк	19	90
„	Ольшаник Андр. Новальчик дяк	24	?
„	Кульчиці Ант. Баранецький дяк	45	55
„	Гординя Тома Лехнуш дяк	42	50
„	Пяновичі Дим. Касталович дяк	19	30
„	Баранчиці Кос. Захорецький	24	80
„	Містковичі Ник. Склярчик дяк	17	50
„	Береги Данило Купчиня дяк	23	55
Мокрянський	Манастирець Мих. Нановський дяк	6	8
„	Волоща Онуф. Чайка	17	64
„	Билина Андр Пукач	21	100
„	Лука Василь Степан	27	250
„	Дубляни Теод. Ковальчик	6	125
„	Городице Ів. Ільницькнй дяк	11	150

ДЕКАНАТ	НАЗВА СЕЛА І УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Мокрянський	Грушів Яків Чаповський дяк	77	45
„	Биків Мат. Кульчицький дяк	19	150
„	Лужок долішний Анд. Леховин дяк	16	130
„	Сілець Ів. Яворський дяк	—	100
„	Мокряни Ів. Винницький дяк	18	116
„	Урож Вас. Огар дяк	5	40
Дрогобицький	Долге Ав. Вітошинський дяк	3	—
„	Добрівляни Ігн. Терлецький дяк	7	75.15
„	Ролів Ів. Цісельський	3	35.43
„	Вороблевичі Вас. Іаєвський дяк	8	54.12
„	Медвежа Як. Бережницький дяк	8	74
„	Губичі Ант. Чалевич дяк	49	101.30
„	Тустановичі Ник. Триль дяк	22	46 24
Височанський	Ільник Он. Ільницький дяк	8	50
„	Росохач Ів. Пахович дяк	2	35
„	Красне Ів. Ільницький	8	50
„	Гусне Ст. Созанський дяк	—	68

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛА	Число дітей	Річна плата учителя
Височанський	Шумяч опорожнене	42	—
„	Туречки Ст. Пелехович дяк	—	—
„	Присліп Як. Лопушанський дяк	—	90
Жукотинський	Жукотин Пет. Ліхновський дяк	3	24
„	Ґалівка Ник. Лубінський дяк	12	—
Старо-самбірський	Топільниця Ст. Лопушанський дяк	20	76
„	Ясениця замкова Онуф. Борисевич дяк	35	10
„	Ясенка Масьова Мих. Лович	44	50
„	Головсько Вас. Головський дяк	—	—
„	Ісаї Онуф. Левицький	26	25
„	Турє Ів. Лужецький	14	58
„	Смільна Ів. Грабівник	5	12.30
„	Залокоть Андр. Кропивницький	32	28.45
„	Сторонна Максим Горин	22	70.47
„	Звір Гр. Кузьняк дяк	10	55
„	Сприння Теод. Огар дяк	10	35
„	Старемісто (Самбір) Мих. Пацлавський дяк	12	37

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Старо-самбірський	Потік Великий Петро Макар дяк	9	—
Старо-сільський	Старасіль Прок. Шавала дяк	35	50
"	Сушиця Велика Ів. Корончевський дяк	22	60
"	Букова Ів. Буківський дяк	25	28
"	Биличі Йос. Потоцький дяк	20	96
"	Ракова Он Самоґальський дяк	13	12
"	Воютичі Як. Корлятович дяк	7	12
"	Викоти Ол. Назарко дяк	4	12.30
"	Гуменець Гр. Огоновський дяк	23	49.30
"	Чаплі Ів. Скалецький дяк	13	15
Бали-городський	Балогород Вас. Пицик дяк	38	—
"	Мхава Тим. Хурч дяк	60	—
"	Лопінка Вас. Терлецький дяк	28	—
"	Тисна Сем. Калимович дяк	38	—
"	Жерниця Теод. Костик дяк	5	—
"	Смерек Пет. Мицяк дяк	43	—
Затварницький	Устрики горішні Ів. Штрук дяк	7	22

ДЕКАНАТ	НАЗВА СЕЛА І УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учтеля
Затварницький	Звинач горішний Павло Рідош дяк	10	—
„	Лютовиська Гр. Лужецький дяк	35	23.30
„	Тернова Ст. Гаталевич дяк	10	47.15
„	Шандровець Н Молязевський дяк	—	33
„	Боберка Пет. Лужецький дяк	—	68
„	Поляна Вас. Юркевич дяк	25	89.55
Бірчанський	—	—	—
Ліський	Тирява Сільна Андр. Дуда дяк	38	72
„	Тирява Волоська Лука Герман дяк	44	41.45
„	Ванькова Дм Лазука	11	25.45
„	Середниця Андр. Пасикевич	3	21.57
„	Стефкова Ів. Словіковський дяк	38	83.30
Доброміль-ський	Тростянець Он. Іванець дяк	12	—
„	Квашенина Ів. Марущак дяк	10	60
„	Мигова Вас. Качмар дяк	5	60
Устрицький	—	—	—

Як бачимо з повищого виказу, в році 1836 на західній Бойківщині в тринацятох деканатьах було 230 парохіяльних

шкіл. З того, діяльних шкіл обсаджених дяко-вчителями було 81 а не чинних 149, було лише на папері! . . . . По деканатах представляются на підставі: Status Scholarum Nationalium за 1836 рік ось як:

Ч.	ДЕКАНАТ	Число шкіл	Чинні	Нечинні
1.	Балигородський	16	6	10
2.	Бірчанський	13	—	13
3.	Височанський	21	6	15
4.	Добромильський	16	3	13
5.	Дрогобицький	26	7	19
6.	Затварницький	23	7	16
7.	Жукотинський	13	2	11
8.	Ліський	15	5	10
9.	Мокрянський	16	12	4
10.	Самбірський	16	11	5
11.	Старосамбірський	27	13	14
12.	Старосільський	15	9	6
13.	Устрицький	13	—	13
	Разом на зах. Бойк.	230	81	149

Найцікавіше виглядають о. о. декани Бірчанський Тома Семечка і устрицький Іван Дністрянський, котрі не розвинули ніякої діяльности навіть в тім напрямі, щоби приказати дякам

в тих парохіях, де засновані були ті нещасні школи, щоби бодай з псалтирі вчили по кількох хлопців читати, хотяй в тім часі були вже свої букварі віденського накладу. Тимбільше дивним це нам видається, що школи обняті виказом о. декана устрицького в Лісковатім, Лопушниці, Коростенку, Берегах долішних і Старяві деклярували платню дяковчителеві по 100 фр. річно, що на ті давні часи (перед 100 роками) було дуже добре заплачено, як у школах тривіяльних заснованих Камерою. Інші школи не виказали нищої платні, як 35—50 зр. а Яблониця Руська в бірчанському деканаті деклярувала дяковчителеві 115 фр. Чому ті два о. о. декани не виказали ні одної діяльної школи у своїх деканатах — не знаємо. [49])

З повищого зіставлення бачимо, що на західній Бойківщині перед сто роками було діяльних тривіяльних шкіл 31, діяльних парохіяльних шкіл 81, разом 112 діяльних народних шкіл, а недіяльних 149, що дає сумне свідоцтво нашій акції на ниві нашої освіти в тих часах якми мали школу в своїх руках!

Через дальших 30 літ діяльности тих самих чинників на полі освіти нашого народа до року 1868, то значить до часу, як ми мали школу у наших руках, справа парохіяльних шкіл представляється ще сумніще... Деякі парохіяльні школи зникли з лиця землі цілком, на їх місце не повстали жадні школи! в деяких число їх змаліло до половини і до третини, а в деяких лише деканатах, кілька парохіяльних шкіл переорґанізовано на тривіяльні школи. До таких деканатів, можна сказати, щасливих, наложив деканат мокрянський, дрогобицький і самбірський. В тих деканатах прибуло по кілька зорґанізованих тривіяльних шкіл, а парохіяльні всі обсаджено. Натомість у височанськім і жукотинськім деканаті всі парохіяльні школи впали, а трималися лише давніші тривіяльні школи, зорґанізовані ше в 1818 році (у височанськім 4, а в жукотинськім 3).

В інших деканатах, як балигородськім, бірчанськім, затварницькім, добромильськім, ліськім, і устрицькім, прибуло, якби на глум, по 2, 3, тривіяльні школи, і по 2, 3, парохіяльні, а решта, цілком впала!...

---

[49]) В селі Затварниці, котра дала назву деканатові, не було навіть дяківки а о. декан затварницький був шкільним інспектором, а в Затварниці школи не заснував.

Не було, видно, в тім темнім куті, кому кріпити і розвивати народню душу, не було кому журитись цими школами, а тема кромішна лягла на західню Бойківщину, знову на довгі роки.

В 82-х парохіяльних школах в 1836 р. вчилося всього 1554 дітей.

Парохіяльні школи були далеко дешевші від тривіяльних шкіл. Коли 31 тривіялок в 1836 році коштувало 7555 фр. W. W. то 82 парохіялки коштували всього 3947 фр. Коли наука одної дитини в тривіялці коштувала річно 6 фр. 78 кр. то наука дитинн в парохіялці виносила 2 фр. 54 кр. при найгірших умовах стягання цієї мізерії з родичів дітей, як це бачили ми в місті (!) Старім Самборі, а щож доперва по селах!

X.

Успіх з парохіяльних шкіл був мінімальний. Дяк вчив лише тоді, як мав час, як вільний був від своїх церковних і господарських обовязків. Над ним ніхто, кромі місцевого священика, жадного надзору не виконував. Коли священик був прихильний освіті народа, тоді доглядав нераз такої школи, і давав дякові вказівки в який спосіб належалоби науку вести, нераз сам вчив науки релігії а навіть світських предметів тоді зі школи був хосен. Часами родичам залежало на тім, як бачили, що дитина рвеся до книжки, тоді просили дяковчителя, щоби занявся щиро дитиною, бо пішлють її дальше до міських шкіл на науку.

Коли такої заохоти зі сторони священика, або батьків не було, тоді школа сходила на ніщо. Наука й так відбувалася від осені до весни, через зимову пору року, коли менше було роботи при господарстві. — Успіх в тих школах залежав також від платні вчителя, коли громада охотно складала гроші на платню вчителя, тоді він ревніше вчив, але таких громад, як знаємо, у нас було не богато, а коли священик школою не інтересувався, а родичам на тім не дуже залежало, тоді така школа з часом занепадала. Вона була школою більше на папері, щоби Distrikts-Schul-Aufseher-ові від часу до часу відослати „виказ" до урядового шематизму, що школа існує, а навіть розвивається.

Таку парохіяльну школу рідко візитував Distrikts-Schul-

Aufseher, йому предкладав звіт звичайно парох до урядового шематизму.

Тривіяльні школи не стояли рівнож всі на однакій висоті. Деякі з них були дійсно зразковими, як н. пр. школа у Стрільбичах, де майже 40 літ учив П. Бущаковський, педаґоґ з Божої ласки, людина більше образована з великими громадянськими і педаґоґічними прикметами. [50])

Інишим школам візитаторські звідомлення закидають великі недостачі:

Школі в Лінині Великій закидує Ґубернія, що не відбуває вчитель дотепер з дітьми доповняльної науки (Wiederholungs Unterricht). [51])

В Біличі дістає вчитель догану за брак пильности в виконуванню обовязків [52]) — за що робиться відповідальним місцевого пароха, як Ortsschulaufseher-a.

В деяких селах, люде самі не дбали про школу, не посилали дітей на науку, що бачимо зі слідуючого розпорядку намістництва у Львові:

„Aus dem im Wege des Przemysler gr. kath. Konsistorium anher gelangten Protokollen, über die vom Altsamborer S. D. Aufseher Klemens Turczmanowicz im Jahre 1857 vorgenommenen Visitierung der Hauptschule in Ławrów, dann der Trivialschulen in Bilicz, Lenina Wielka, Straszewice hat man entnommen, dass bei allen diesen Schulen der bereits mit dem Erlasse vom 6 Dezember 1856 Z. 49472 der Kreisbehörde zur Abhilfe empfohlene Übelstand noch immer vorherscht, dass die Kinder die Schule versäumen und dass besonders in der Gemeinde Lenina und Straszewice die Kinder aus Stützigkeit der Eltern in die Schule nicht geschickt werden. Auch soll die Gemeinde Straszewice das Brennholz für den Lehrer nicht ganz und nicht zur gehörigen Zeit zuführen, ferner soll das Schulhaus in Lenina Wielka im schlechten Zustande sich befinden, und der Ortsschulaufseher in Bilicz Basil Wolanski sich die Förderung des Schulwesens gar nicht angelegen sein lassen.

Die k. k. Kreisbehörde wird aufgefordert wegen Beseitigung dieser Uibelstände unverweilt das Erforderliche zu veranlassen und gegen jene Gemeinden welche aus Stützigkeit ihre Kinder

---

[50]) І. Филипчак: Школа у Стрільбичах істор. нарис.

[51]) Архів тов. Бойківщина в Самборі том III. 453/4.

[52]) ibidem III 453/13.

in die Schule nicht schicken wollen nach dem mit dem Erlasse vom 8 März 1856 Z. 9340 mitgetheilten Ministerialbestimmungen zwangsweise vorzugehen, so wie auch für die Bestellung eines anderen Ortsschulaufsehers in Bilicz Sorge zu tragen.

Von der k. k. Statthalterei.

Lemberg den 20. November 1857. [53])

З наведеного розпорядку намісництва бачимо, що деякі громади навіть в добрах камеральних не радо посилали в тих давних темних часах дітей до тривіяльної школи, а щож допервa говорити про другі громади, котрі не були зависимі від камери, н. пр. громади в добрах приватних домінїй. Однак на наш погляд, много лежало також від особи вчителя, від його способу ведення науки, та відношення до громади й до громадян. Учитель в Стрільбичах Бущаковський (1848—1882) був батьком села, був його опікунчим духом. Крім того був в селі громадським писарем, дяком, і суддею до сервітутових судів в Спасі. За свою працю дістав він все похвали, а часом грошеві допомоги і то, як на той час, дуже поважні. [54]) Він ніколи не дістав жадної нагони, ні упімнення у нього все було повно дітей у школі, і батьки не були ніколи карані за „Stützigkeit“ в посиланні дітей до школи.

В тих часах до ідеї шкільництва відносилися неохотно часом инші чинники, котрі мали вплив на громаду, як громадські писарі, і деякі людці, котрі не хотіли повнити почесного горожанського обовязку, місцевого шкільного наглядача, а казали собі за це платити. Перед нами документ з року 1850 з дня 2 липня де громадський писар Ян Рожик пише до „Przewielebnego Dekanatu Starosamborskiego dozorcy szkół trywialnych“, в імени громади і на супліці підписує цілу неграмотну громадську старшину, що: dozorca szkolny obierany być nie może z przyczyny tey, że dozorca bez zapłaty nie chce być przynaglany do pilności dzieci“ і т. d. [55])

Подібного ворога мала школа в Ступниці. Перед нами документ такого змісту:

Z. 396. Wohllöbliche k. k. Kreisbehörde! Nachdem von der

---

[53]) Архів тов. Бойківщина в Самборі Том III. 453/3.

[54]) І. Филипчак: Школа в Стрільбичах іст. нарис.

[55]) Школа в Стрільбичах і Архів Тов. Бойківщина III в Самборі Том III. 453/32.

Seite des Wohllöblichen k. k. Kreisbehörde für die Nothschule in Stupnica angestellte Ortsschulaufseher Constantin Horodyski laut der vorliegenden Anzeige des Ortsseelsorgers und laut persönlichen Uiberzeugung des Unterzeichneten sich gegenüber der Schule feindlich ~~becimt~~, den Lehrer in keiner Schulangelegenheit unterstützt, auf eine ergiebige Schulbeschickung nicht einfliesst, ja nicht einmahl zur Schulvisitation zu erscheinen pflegt: so waget der Unterzeichnete achtungsvoll zu bitten, Eeine Wohllöbliche k. k. Kreisbehörde wolle mittelst des Podbużer k. k. Bezirksamtes gefälligst veranlassen damit dem Konstantin Horodyski das kreisbehördliche Anstellungsdekret zum Ortsschulaufseher abgenommen, und derselbe seines Postens entsetzt werde.

Die Anstellung des ferneren Ortsschulaufsehers ist nicht von Nöthen, weil die frägliche Schule nur eine Nothschule ist, und seit ihrem Bestehen d. s. seit dem J. 1852 bis nun zu einer Pfarrschule nicht bestattet wurde.

Hruschow am 23. September 1864.

Korosteński. [56])
dzt. Sch. Aufs.

Взагалі пятьдесяті роки XIX ст. не сприяли розвоєві народнього шкільництва. Після весни народів запанував абсолютизм, темнота залягла знову нашу землю. Тут і там бачимо деякі проблиски й охоту поодиноких людей до ширення освіти до закладання шкіл. До таких винятків в тім темнім куті Бойківщини належав о. Григорій Живчин, парох села Ластівки, котрий посилав письмо за письмом до шкільної влади, щоби йому прислати конечно якого дяковчителя для його парохіяльної школи, бо діти дичіють. Він один зі всіх тодішних священиків підписувався на всіх письмах: ruthenischer Pfarrer замість gr. kath. Pfarrer. Письма його писані дуже гарним почерком:

Hochwürdigste ruthenische Schuldistrikts-Aufsicht des Alt Samborer Dekanats!

Fast seit einem Jahre erfreut sich Ergebenst Gefertigter keines Lehrgehilfen bei der Łastówka Pfarrschule, die zum Besuche der Schule bestimmte Jugend müssig ohne einen Lehrer bleiben muss; und keiner unter den Pfarrkindern in den Kirchen Ritualien bewandert ist, der mir Gefertigten in der Kirchenan-

---

[56]) Архів Бойківщини в Самборі XIII б. стор. 124.

dacht aushilflich wäre, dem mit Hochen Erlass des Hochwürdigsten Konsistorium dtto 25-ten Jänner l. J. Zahl 43. nach Łastówki als Kirchensänger bestimmten Lehramtskandidaten Alexius Wołczuk, ein anderer Posten verliehen ist; — deshalb zeigt in aller Ehrfurcht Gezeichneter Einer Hochwürdigsten Schuldistrikts-Aufsicht mit der Fussfälligsten Bitte, scheunigst wie möglich das Hochwürdigste ruthenische Konsistorium um die gnädigste Zusendung eines Lehrgehilfen hierorts vom Przemysler Institute der Lehrer und Kirchensänger gehorsamst anzugehen, womit die bei der Lastówker Pfarrschule erledigte Stelle besetzt, und der nun auskommende Lehrkandidat in seine Genüsse eingeführt werden könnte. Łastówki den 24-ten May 1853.

На це письмо, дістав отець Живчин зараз кандидата цей думав собі що Бог зна які великі ті „Genüsse“ тимчасом з табелі: Über den Zustand der Volksschule in Łastówki за 1854 рік [57]) переконуємося, що дяковчитель Йосиф Радкевич в Ластівках мав річної пенсії за виконування двох урядів, дяка і вчителя 15 зр. 30 кр. річно! Після року, подибуємо знову в актах [58]) письмо о. Гр. Живчина до старосамбірського деканату, як шкільного надзору такого змісту: Hochwürdige ruthenische Schuldistrikts-Aufsicht des Starosamborer Dekanets!

Der von mir interim aufgenommene Kirchensänger und Lehrgehilfe Ioseph Radkiewicz hat nach dem Verstrichen des vollen Jahres sich von Łastówki entfernt, und Gefertigte verbleibt wieder ohne einen Kirchensänger u. Lehrer.

Eine Hochwürdige Schuldistrikts-Aufsicht wird ergebenst gebeten, falls sich solcher Kirchensänger suchend einen Dienst bei Hoch denselben melden würde, denselben zum Gefertigten schicken zu geruhen. Łastówki den 14 August 1854.

На цю просьбу дістав о. Живчин зараз кандидата Онуфрія Андрухова, однак вже не за 15 зл. але за 22 зл. річної платні, котра з часом, за кілька літ зросла до суми 25 зл. річно.

На тій мізерній посаді учителював і дякував Онуфрій Андрухів довший час.

Отець Живчин мусів про школу дуже дбати, бо його звіти і письма відсилані до шкільного нагляду в Старім Сам-

[57]) Архів тов. Бойківщина Том III. 453/32.

[58]) Архів Національного Музея у Львові ч. 25316/6.

борі і до Консисторії в Перемишлі, повні змісту, незвичайно гарно, старанно і чисто писані.

Подібну діяльність як о. Живчин у Ластівках розвинув також адміністратор Капелянії в Ступниці і Котовані о. Даміян Гнатишак.

Цікаву історію переходила ця парохіяльна школа в селі Ступниці, мокрянського деканату. В однім з найстарших учительських шематизмів перемиської спархії п. з. Status Scholarum Nationalium за рік 1837, бачимо в селі Ступниці парохіяльну школу в котрій виказано 20 дітей здатних до науки, а дотація вчителя виносила тоді 116 fl. W. W. (Wiener Währung) — однак в тім році жадного вчителя в Ступниці не було, значить школа була лише на папері, бо в році 1840 тодішний адміністратор Ступниці о. Гнатишак дістав від деканального шкільного наглядача о. Антона Котовича пароха в Брониці дня 27 жовтня, до ч. 95 таке письмо:

Ponieważ w Stupnicy niema lokalnego kantora, przez co mieyscowy Duszstarownik Nabożeństwo w swoim czasie i regularnie odprawiać i inne Duchowne Obowiązki sprawować, ani też Szkołka dla ćwiczenia się młodzieży w początkach religii zaprowadzić się nie może gdzie i sami Parochianie w takich Okolicznościach wygody należytey nie maią. Przeto posyła się Wielebności Waszey za kantora do Stupnicy z Instytutu Diaków i Nauczycieli Ioann Wasylkiewicz którego parochianom z tem wezwaniem ogłosić należy, aby na utrzymanie tegoż cała Parochia Deklaracyę uczyniła, która potem do potwierdzenia Urzędowi przedłożoną bydź ma — wspomnianego zaś kantora obowiązkiem będzie, nie tylko przy należytem uszanowaniu swego Przełożonego usługę Cerkiewną w Odśpiewaniu Nabożeństwa w Niedzielę i Święta należycie pełnić, lecz także szkółkę zaprowadzić i Dzieci pilnie **przynajmiej w języku ruskim uczyć** (підкреслення наше) w takowym zaś razie o lokalność postarać się i tu do Urzędu, kiedy Szkółka zaprowadzoną będzie zawiadomienie uczynić należy. [59])

Деклярація ця зараз того самого дня вислана зістала до Снупниці і оголошена людям, аж дня 8 падолиста, 1840 під числом 96. На цю деклярацію прийшла до шкільного нагляду в Брониці така відповідь:

---

[59]) Архів Бойківщини в Самборі XIII. стор. 19.

Relacya: Nadesłany od Przewielebnego Urzędu Dziekańskiego pod dniem 27/X. 1840 l. 95. Ioann Wasylkiewicz do tuteyszy Cerkwi na Kantora i na Nauczyciela Szkółki parochialney bardzo mie ucieszył, sądziłem, że już raz będę miał w domu wygodę, lecz niestety! lud nieugięty, przyzwyczajony przez kilkanaście lat, by ani sługi, ani pałomarza ani też kantora przy Cerkwi nie było, nie da się żadnym sposobem skłonić by miejscowego Regenta przyjąć i utrzymać. Dwa tygodnie biedaczysko trudził się, to do Drohobycza idąc to z tamtąd nazad do Stupnicy, a to wszystko bez skutku. Ja podług rozporządzenia przewiel. Urzędu Dziek. ogłosiłem w Cerkwi, lecz tak wójtowie iak i prefekt i inni parochianie rozeszli się bez dycyzyi. Po południu, w ten sam dzień ogłoszenia już się byli niektórzy cokolwiek skłonili do przyjęcia; lecz gdy im Wasylkiewicz powiedział: że, ja żądam od Was cokolwiek zboża naprzód dla wyżywienia siebie (albowiem dochodów z parochii całkiem niema) jako też i cokolwiek z pieniędzy bym mógł sobie, dołożywszy coś ze swego jakie takie odzienie na zime sprawić — temu się zaczęli wszyscy sprzeczać, że my napered nycz ne damo, i do tego ieszcze prestata absurda pletli.

Ze strony za tem Urzędu parochialnego Uwiadamiam Urząd Dziekański, że znów bez Regentego zostaie, i tylko czytaną Mszę Świętą odprawiać będę. — D. Hnatyszak. [60])

В три роки пізніше 1843 цей сам о. Гнатишак написав обємисту реляцію мокрянському шкільному наглядові, як відповідь на урґенс, чому не закладає школи. В тій реляції жалуєся о. парох, dass nach viermaligen aller seitigen Vorstellung wie nothwendig und vortheilhaft die Einführung einer Pfarrschule sey — und die Gemeinde sich keineswegs dazu bewogen fand, um durch bestimmte Geldbeiträge eine Lokalquelle zu eröffnen, aus welcher ein Pfarrlehrer sein Unterkommen haben könnte.

Дальше жалуєся на страшенний упір громадян і вичисляє головні перешкоди, між якими перша, це громадський уряд ніяким ладом не хоче школи та складає вину на розкинення села на 8 частей, які попереділювані лісами, водами, узгірями і кожний з горожан мусить мати свого пастуха, котрого обовязки сповняють шкільні діти, в кінці на брак готівки у селян, щоби збудувати школу і визначити дотацію для дяковчи-

[60]) Архів Бойківщини в Самборі. Том XIII б. стор. 18.

теля. Однак підписаний не тратить надії, що з часом таки удасться йому заложити тут школу. [61])

В році 1847 післав о. Гнатишак знову таку саму реляцію шкільному наглядові до Брониці, навіть тими самими словами стилізовану, [62]) а в 1848 році, висилаючи виказ здатних дітей до школи пише, що в селі нема ні шкільного будинку, і школи, ні дотації для вчителя. Доперва в 1852 році заложено в Ступниці парохіяльну школу як Nothschule. Переходила вона „тверду школу“ життя, як і її вчителі, про що дальше.

XI.

Настали 60-і роки минулого століття. Австрія по невдачах воєнних забиралася до переведення конституційного уладу до нового життя. Сойми заговорили знову про освіту народа, преса їм вторувала.

Львівська ґубернія письмом з дня 31 грудня 1861 віднеслася до окружних циркулів і до консисторій, щоби зневолювали підчинені собі власти до закладання шкіл, що центральне правління жадає шкільного примусу, що через освіту підіймеся народ, настане добробут. . . .

Наші Консисторії зачали зі своєї сторони „тиснути“ на деканів, щоби брались за орґанізацію шкіл . . . .

Декани, як шкільні повітові наглядачі покликуючися на ті всі розпорядки вимагали від сільського духовенства, щоби конечно закладали школи, та зневолювали через свій моральний вплив народ до освіти. Існуючі тривіяльні школи наказали переорґанізувати і піднести на вищий уровень, закладати нові, управильнити парохіяльні школи, а де їх не має, конечно закладати нові.

Священики забрались до роботи. На проповіди в церкві, при всяких зборах в громаді, вияснияли людям потребу освіти, однак з малим успіхом. Малий лише процент сіл заявився добровільно за школою решта відтягала на пізніше, засланялися тяжкими часами, в деяких селах упір селян був непоборимий. Декотрі священики відписували своїй владі, що без цивільної політичної помочі влади, школи не дасться заснувати, а конечно її потреба . . . Священик Паславський парох Лужка Горішного пише, що: in Łużek górny von der Gemeinde

[61]) Архів Бойківщини в Самборі Том XIII б, стор. 29.
[62]) ibidem XIII б, стор. 45.

eine Nothschule aus eigenen ohne Concurrenzbeträge errichtet worden ist, welche sich in gutem Zustande befindet, und zur Dotirung des Schullehrers hat die besagte Gemeinde von jedem zu 35 kr. c. m. jährlich zu geben sich protokolarisch erklärt, was zur Erhaltung eines tauglichen und eifrigen Individuums nicht hinreichend ist und zu einer besseren Dotirung lässt sie sich durch keine Vorstellungen bewegen. In Bussowisko hingegen, wo eine abgesonderte Schule unumgänglich nothwendig ist, weil die Entfernung beider Dörfer 5 km. beträgt, weshalb die Kinder von diesem Dorfe die Schule in Łużek górny regelmässig nicht besuchen können, ~~leist~~ sich die Gemeinde ungeachtet mehrmaligen eindringlichen Vorstellungen zur Dotirung des Schullehrers nicht bewegen.

Obwohl die beide Gemeinden den Nutzen und auch die Nothwendigkeit der Schulbildung in diesen Zeiten sehr wohl einsehen, und nicht zuwider wären, wenn eine ordentliche Schule eingeführt sein wird, jedoch wollen sie sich selbst nicht dahin bestimmen in dem sie sich mit den theueren Zeit vielen anderen Auslagen ihrer Armuth und meistens damit entschuldigen, dass sie keinen Last auf sich übernehmen wollen. [63])

Священик Григорій Живчин з Ластівок надіслав під 3 днем січня 1863 року до старосамбірського шкільного нагляду подібне таке письмо:

In Befolgung der Hohen k. k. Staathalterei Verordnung vom 31 Dezember 1861 Nr. 83975 und des Löblichen k. k. Kreisbehördlichen Erlasses vom 9-ten April 1862 Zl. 1015 und durch das hochwürdige ruthenische Staro-Samborer Dekanats-Amt hier geleiteten Auforderung hat der Gefertigte alle mögliche Mittel angewendet, und die seiner Seelsorge anvertrauten Pfarrkinder zur Errichtnng einer regelmässigen Pfarrschule und Dotirung des Schullehrers anzueifern versucht, aber Alles war vergebens — **Ohne einer thätigen Mitwirkung der politischen Behörde** d. i. des betreffenden Bezirksamtes ist es nicht möglich; dass ein so wichtiges Geschäft, wie die Schule ist, bei unserem unaufgeklärten Gebirksvolke einen guten und erwünschten Erfolg nach sich ziehe. [64])

Цілком подібне письмо прислав парох з Ясениці замкової о. Іван Матковський, що: Jasienicer Pfarramt hat den Nu-

[63]) Архів тов. Бойківщина в Самборі Том III 453—25.
[64]) Архів тов. Бойківщииа в Самборі Том III 453/23.

tzen und die Nothwendigkeit der Schule und Schulunterrichtes der Jasienicer Pfarrgemeinde nach Möglichkeit ans Herz gelegt, und dieselbe Pfarrgemeinde ist bereitwillig die Schule und den Schulunterricht zuhaben — nur dass die allein den sämtlichen Schulgeld zuerhalten wegen ihren schlechten Lokalwirtschaftsgründe nicht im Stande ist, welche fasst allgemeine hochspitzige und Steinbergige, Sand u. Steinackergründe sind und die Feldfrüchte derselben durch öftere Elementar Ereignissschade d. i. Hagelschläge, Fröste, Wolkenbruchgüsse, Sonnenbrand u. d. g. zu Grunde gehen müssen, wodurch dieselbe Pfarrgemeinde in einem armen Zustande sich immer befindet, jedoch will dieselbe Pfarrgemeinde auch in betreff der Schule nicht die letzte bleiben, sondern nach der grössten Möglichkeit zur Erhaltung der Schule beitragen. [65])

В кождім разі ця заява трохи дивна, хочби тому, що зложена так, якби ці елементарні нещастя, лише на Ясеницю замкову спряглись.

В іншім знову стилю прислав звідомлення отець Василь Погерецький парох з Ісаїв, що його парохіяне хотять школу навіть признали що: die Errichtung der Pfarrschule für eine gute und nützliche Sache erkannt ist, aber zur Dotirung des Schullehrers nicht mehr als 10 fr. 50 kp. öst. Wäh. jährlich beizutragen versprechen. [66])

Отець Олександер Гошовський парох Смільної прислав шкільному наглядачеві звідомлення, що його парохіяни der Gemeinde Smolna und Zdziana mehr negativ als affirmativ in der Beziehung der Schulerrichtung und Dotirung des Schullehrers beantworteten.

Громада Ясінка Масьова устами о. пароха Ільницького хоче також школи такої, щоби учитель сповняв функції дяка, за що громада відступає доходи із старої облігації з року 1809, і з нової з року 1850. Перша облігація номінальної вартости на 248 fl. 33 kr. а друга на 200 злр., і обіцюють по весняних роботах приступити до будови шкільного будинку. Цей дяковчитель мавби річного доходу зі згаданих облігацій 25 злр.

Деякі громади самі упоминалися о школу, самі просили заложити школу, а коли не могли діждатися рішення, як гро-

---

[65]) Архів тов. Бойківщина в Самборі Том III 453/22.

[66]) Архів тов. Бойківщина Самбір Том III 453—21.

мада Недільна, тоді громада ця написала до шкільного нагляду до Старого Самбора письмо такого змісту:

Seine löbliche gr. kath. Schuldistriktsaufsicht wird nun ersucht gefälligst anher eröffnen zu wollen, ob die Schule in Niedzielna aktivirt wurde, oder nicht, und in letzteren Falle, welche Anstände dagegen obwalten? Es wird hiernach bemerkt, dass zu Gunsten dieser Schule zwei von der gedachten Gemeinde Obligations Anweisungen über 30 fl. 45 kr. und 20 fl. 24 kr. ö. W. bei demhierortigen k. k. Steueramte im Deposite erliegen.[67])

Громада Сторонна зобовязується до цілорічної дотації на річ учителя квотою 105 зр. і до вибудування шкільного будинку, на ерекціональному ґрунті, на що годиться місцевий парох о. Григорій Кульчицький. Перемиська Консисторія годиться на цю заяву під умовою, щоби громада зобовязалася бодай найменшою навіт грошевою квотою винагородити ерекцію за відступлення цього грунту, вже надає користи, але для законного порядку, або в інший спосіб винагородити парохіяльний маєток. [68])

Громада Туре устами свойого пароха о. Єроніма Калужняцького просить, подібно як громада Недільна, о чим скорше заснування школи, для котрої призначила вже відповідну дотацію, і просить прислати вчителя, щоби з початком шкільного 1862 року міг розпочати науку.[69])

Отець Іван Гвоздецький парох з Волосянки Великої відписав іменем своеї громади, перший по українськи, тодішною правописю і мовою так: „В слѣцтвѣ чеснаго окружнаго послания з дня 2-го грудня 1862 до Чесла 93 дорученого мы на дню 5-го сѣчня с. г. а маю за обовязок Всечесному и Високопреподобному Уряду донести же зарас пры первом собранию Громад на Хвалу Божу Желаниє Высокого Правительства в зглядѣ школы і дотацій на научителя оголошеным зостало, и абы громады лутше до того наклонити офыровалым 5 р. а. в. и дерева до будѣвлѣ шо кольвек до школы потребного. Але пожал ся Боже! Вправдѣ всѣ узнают потребу школы але будовати таковою и фундуш на научителя поднести, всѣ того на тепер ôттягаются: и так що ся тычыт

[67]) Архів тов. Бойківщина в Самборі Том III 453/28.

[68]) Архів тов. Бойківщина Том III 453/30.

[69]) ibidem III 453/51.

Волосянке великой ужалаются, же ест мала и убога громада, же мают много запомоги выплатити, же мусѣт того року за репарацию будинкôвъ прихоцких болше як 400 р. а. в. выплатити и так ся всѣ тымчасово ôттягают.

Волосянка мала але повідает, що з малой до великой Волосянки далеко и висока гора а за тим не подобно ест дѣти там до школы посилати, що в самой рѣчи правдовъ ест стого поводу до фондушу школи въ Волосянцѣ великой не хотят ся нич причинити, єднач же мовлят йесли будем в станѣ будемося о нашу власну школу и учителя старати, але коли тотоназтупит не освѣдчили.

Додатково и тое предкладаю, же Волосянка велика з Ч. 55 нумерôв з каждого по 28 кр. а. в. а Волосянка Мала з Ч. 55 нумерôв по 40 кр. а. в. до сего время виплачуют на дяка котрий разом и обовяски громацкого писаря випôвняет.[70])

Парох з Лопушанки о. Антін von Коростенський відповів коротко в такий спосіб: Die Pfarrjugend wird im Sommer zu Vieweiden und Feldarbeiten verwendet, im Winter aus Mangel der Kleider und Stiefel sitzt selbe zu Haus.

Die Gemeinde der grossen Armut wegen ist nicht im Stande den Lehrer zu erhalten und Schulgebäude herzustellen, somit kann es in dieser schweren Zeit keinenfals zu einer Schule kommen.[71])

Парох з Тершова о. Теофіль Калужняцький прислав шкільному надзорові знов таке письмо:

Пôдписаный увѣдомляє Всечестнійшое Надзирательство, що купно съ своими прихожанами привелъ до того, що будинокъ школьний въ селѣ Тершовѣ совершенно устроеный и во всѣ потребы заосмотреный, и що дѣти съ началомъ текущого года вже школу туюжъ прилѣжно посѣщаютъ, дальше, вымôгъ пôдписаный на своихъ прихожанахъ и тое, що тіи обовязались, як залученіи грамоты посвѣдчаютъ, оплачувати учителя той школы, который разомъ и дякомъ быти має а то: громада Тершовъ по гарцю жита отъ кождого нумеру и 45 ґульденôвъ а. в. а громада Спасъ такожъ по гарцю жита отъ кождого нумеру и 20 ґульд. а. в. що разом около 4 корцей жита и 65 ґульд. а. в. виноситъ.

---

[70]) Архів тов. Бойківщини в Самборі Том III 453/24.

[71]) Архів Національного Музея у Львові 25316—1/5-152.

Абы реченную декларацію еще больше забезпечити и школу помянуту управильнити, проситъ подписаный абы Всечестнѣйшое Надзирательство къ той цѣли одповѣдніи мѣри повзяти благоволило.[72])

Подібне письмо оставив нам мокрянський повітовий шкільний наглядач о. Іван Коростенський, котрого деканат під оглядом організації шкіл на Бойківщині стояв найвище. Людина ця невсипущою працею заслужилася дуже на полі піднесення освіти нашого народа у свому деканаті. Всіми силами старався він о добір учительського персоналу, вельми дбав про розвій шкіл, йому залежало на тім, щоби вчителі за свою працю дістали відповідну нагороду.

В письмі до о. Івана Козловського завідателя Ступниці пише о. Коростенський так:

Подписавший-ся мае усильну волю школу Ступницку до наконечного управильненія допровадити. Дѣло тое волочеся уже пиняво 12 лѣтъ!...

Благоволѣть длятого всечесный отче донести подписавшемуся:

1. Яковое єсть состояніе громад Ступниці і Котованѣ, чи много посѣдають они орной землѣ, сѣножатей і пасовищъ, яковый станъ єсть громадской худобы роговой и коней, чи затрудняютъ ся тамочніи мешканцѣ яковымъ промысломъ и гандлемъ и чи маютъ они въ мѣстци або въ близкой окрестности яковыи жерела до заробкованія?

2. Много посѣдлостей ґрунтовыхъ и домовыхъ числятъ обѣ громады, много душъ населенія и много здобныхъ до школы дѣтей отъ 6 до 12 лѣтъ и заключно:

3. изявѣть Ваше Преподобѣе совѣстное мнѣніе свое, чи возможно єсть безъ оскробленія податковой сили (Ohne Schmälerung der Steuerkraft) на оба населенія єжегодну дотацію учительску въ дорозѣ повелѣнія 100 р. А. В. наложити и управильнити.

4. Яковое єсть отстояніе села Котованѣ отъ матерной громады Ступницѣ? Ласкавый ожиданый отвѣтъ можете Ваше Проподобіе въ нѣмецкомъ язицѣ счертати понеже таковый В. ц. к. Статгальтеріи предложеный буде.

---

[72]) Архів тов. Бойківщина в Самборі Том III 453/29.

Грушева дня 2 цвѣтня 1864. Іван Коростенскій мокрянській повѣтовый Надзиратель школъ. [73])

Цей вступ оснуванння тривіяльної школи в Ступниці і Котовані потягнувся ще два роки, бо о. наглядач з парохом о. Козловським таки не хотіли силою в дорозі розпорядження накинути громадам тягару, але таки не довели в кінці до добровільної угоди, що бачимо з сього письма.

Laut der mit h. g. Bericht von 16-ten DM. Zhl. 917 vorgelegten Verhandlungsakten haben sich die Gemeinden Stupnica und Kotowania behufs der Einführung eines geregelten Schulunterrichtes in Stupnica das Schulhaus stets im guten Stande zu erhalten, die Schuleinrichtungsstück an und nachzuschaffen, die Schulsäuberung zu besorgen, dass von der Gutsherrschaft zugesicherte Brennholz abzustocken und zuzuführen, eventual 3 Klafter Brennholz beizugeben; endlich jeweiligen Lehrer, welcher zu gleich den Kirchensängerdienst versehen soll, mit jährlich 66 fl. und falls derselbe auch den Gemeindeschreiberdienst besorgen sollte noch mit 34 fl. zu dotiren. Da die Vereinigung das Lohn und Gemeindeschreiberdienstes von Amtwegen nicht genehmigt werden kann, so erscheint die zugesicherte Lehrersdotation unzureichend, und der Bestand einer geregelten Schule dermalen nicht sichergestellt.

Es unterliegt jedoch keinem Anstande, dass mit der erwonten Dotation eine Nothschule in Stupnica eingeführt werde. K. K. Staathalterei den 19 May 1866 Zhl: 27409.[74])

І школа в Ступниці, котру заложено в 1852 році стала дяківкою, або парохіяльною школою, в котрій учив дуже гарний дяковчитель Михайло Моцьо, а завідатель парохії о. Козловський був йому дуже помічний в тім, що морально зневолював людей до посилання дітей до школи, а недбалих виказував на кару до повітового Уряду у Підбужі [75]) котру то кару по 50 кр. по 1. до 2 злр. стягано, або 8 днів арешту людей засуджувано.[76])

Наука в ступницькій школі, де вчителював згаданий Михайло Моцьо, видавала такі гарні результати, помимо того, що громада не хотіла згаданому дяковчителеви платити, але

---

[73]) Архів Бойківщини в Самборі XIII б. 127.

[74]) Архів Бойківщини в Самборі Том XIII б, стор. 150.

[75]) Архів „Бойківщини“ в Самборі Том XIII б, стор. 138.

[76]) ibidem

за ним постояв шкільний наглядач о. Коростенський, що бачимо з такого письма:

В слѣдствіе предпринятой дня 8 липня мин. года Визатації школьной в Ступницѣ, причинился нинѣ подписавшійся до ц. к. окружного Уряду о споводованіи, щобы вся Ваша въ залеглости остаючая Дотація Вамъ заплаченою была. Слибы на тое предстательство до 4 седмиць не было скутку, вольно Вамъ прошеніе Ваше до подписавшогося поновити.

Грушова дня 2. цьвѣтня 1864. Коростенскій.

Однак після відходу з завідательства о. Козловського, школа парохіяльна в Ступниці зачала підупадати, бо наслідник о. Михайло Лисикевич дістав з шкільного нагляду 27. IV. 1866 таке письмо:

Парохіяльна школа в Ступницы приналежала до найлучших школъ в тутейшомъ повѣтѣ. Понеже по виступленію пр. Игнатія Козловського посѣщеніе школьное въ Ступницы дуже змалѣло, то пôдписавшыйся видитъся споводованымъ быти, Вашему Преподобѣю поручити, що бысьте недбалыхъ въ обсыланію школьномъ родичей кождого тыждня упоминали, и выказы залишеній школьныхъ кождого мѣсяца до ц. к. повѣтового чина въ Пôдбужи пересилали — бо инакше зредукуется школа Ступницька на зеро.

Совмѣстно упрашаеся також повѣтовый ц. к. чин о споводованіе. Грушова дня 27 цвѣтня 1866. Коростенскій.[77])

XII.

З наведених звітів приходимо до переконання, що з цієї муки не напечено хліба. Наш Народ все любить нарікати на біду, на тяжкі часи, і все відкладати на пізніше, а тимбільше школу, як щось нового, яку уважали люде в деяких селах за панщину, котрої за всяку ціну не треба допустити до села. Деякі священики, ідучи по лінії найменшого опору, відписали в тім дусі, щоби й своє начальство вдоволити, і людей собі не наразити; зложили все на біду, на градобиття, на хмароломи, на соняшну спекоту, і сиділи дальше між темним народом, як у Бога за дверми.

Отець von Коростенський відписав просто, що школи не треба, бо його Pfarrkinder пасуть в літі худобу, а в зимі сидять босо на печі, і так повинно бути дальше, бо пощо

[77]) Архів Бойківщини в Самборі XIII б, стор. 149.

бойкові завертати голову якоюсь школою. Були й люде відважні, як о. Теофіль Калужняцький, [78]) котрий умів до людей промовити, заложив школу, постарався о всі шкільні прилади, постарався о вчителя, і доніс начальству, що у нього наука вже відбувається. Таких людей було мало. Длятого то, та ціла робота ішла якось пиняво і протягом 60-их років XIX ст. не видала пожаданих овочів, і довела до цього, що держава по 1867 році відобрала школу з наших рук, з рук нашого духовенства — а передала цю школу чинникам, котрі вміли вести мудрішу політику, котрі сказали: „przy Tobie Panie stoimy i stać chcemy". — Вони взявши у свої руки нашу школу, повели її по лінії своїх національних інтересів, а нам позволили протестувати, жалуватися на кривду, а самі робили своє дальше, бо знали що школа, є найважнішим чинником виховання народу, а їхній фільософ Лібельт голосив тоді ідеї, що nauczyciel narodowy, samego Boga kapłanem.[79])

Тепер придивімся, як виглядали наші народні тривіяльні і парохіяльні школи, після реформи переведеної протягом 60-х років, на західній Бойківщині в тих самих деканатах.

[78]) був предсідником львівського синоду в р. 1891.

[79]) Pisma K. Libelta.

Фрекфенці в тривіяльних школах в році 1867.

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Самбірський	Бабина основ. 1817. Теод. Федорович	33	223.12
"	Береги осн. 1865. —	41	100
"	Гординя осн. 1865. Ілія Присташ заст.	35	86.14
"	Кульчиці осн. 1865. Тома Фандарий	69	155
"	Манастирець 1862. —	60	72.69
"	Вільшаник осн. 1862. Мих. Снилик заст.	28	100
"	Пинани осн. 1863. Фр. Сілецький пров.	23	42

ДЕКАНАТ	НАЗВА СЕЛА І УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Самбірський	Містковичі осн. 1865. Мелянко Дм. заст.	63	80
"	Радловичі осн. 1851. Ів. Фарило заст.	47	105
"	Зарайсько осн. 1864. Вас. Коблянський заст.	26	50
"	Черхава осн. 1866. —	46	65.66
"	Чуков осн. 1864. —		41
"	Торгановичі осн. 1864. Гр. Кузняк	16	100
Височанський	Бітля 1818. Іл. Лісквоцький пров.	37	75 і нат.
"	Либохора 1818.	21	100 і нат.
"	Яблінка вижна 1818. Ат. Топольницький	18	100 і нат.
"	Яблінка нижна 1818. Петро Лужецький	49	100 і нат.
Дрогобицький	Болехівці 1818. Ал. Блій	48	100
"	Гаї 1842. Йос. Карпинський	73	130
"	Доброгостів 1818. Вас. Левицький	47	100
"	Кавсько 1818. Йос. Любінський пр.	66	105
"	Лішна 1816. Щас. Бовський пров.	33	200
"	Модрич 1818. Вас. Степан	53	200
"	Орове 1818. Вас. Стубан пров.	42	70

ДЕКАНАТ	НАЗВА СЕЛА І УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Дрогобицький	Рихничі 1865. Іл. Костирко	69	200
„	Солець 1818. Пав. Левицький	40	160
„	Стебник 1818. Сим. Вітошинський	65	105
„	Уличо 1818. Фил. Менцінський	60	105
Жукотинський	Вовче 1818. Гр. Скрипух	61	107
„	Лімна 1817. Ант. Лещинський	20	106
„	Хащів 1818. Як. Антоневич	20	106
Мокряньський	Білина Велика 1853. Фр. Луцький	62	200
„	Брониця 1862. Із. Чопоновський	•37	189
„	Волоща 1864. Сем. Констанкевич	54	180
„	Дорожів 1817. Ів. Несторович	120	200
„	Літиня 1865. Вас. Харів пров.	39	180
„	Лужок долішний 1865. Ігн. Смишкевич пров.	28	180
„	Нагуєвичі 1818. Йос. Шиманський	48	200
„	Опака 1819. Ант. Ступницький	39	105
„	Підбуж 1819. Як. Білинський прв.	66	215
„	Татари 1818. Ст. Кульчицький	42	200

ДЕКАНАТ	НАЗВА СЕЛА І УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учтеля
Мокрянський	Якубова Воля 1818. Дан. Господаревський	40	200
"	Ясениця Сільна 1818. Ст. Даців	48	200
"	Білинка Мала 1865. —	50	80
"	Городище 1845. —	41	88
"	Пруси 1817. Ат. Білецький	23	80
"	Тинів 1853. Лев Вощик		60
Старосамбірський	Білич 1818. Пет. Левіцький	54	183
"	Лінина Велика 1818. Мих. Завалкевич	50	150
"	Страшевичі 1819. Ів. Варивода	39	127
"	Стрільбичі 1817. Пет. Бущаковський	54	200
"	Сторонна 1864. Ник. Дідух	40	84
"	Берестяни 1861. Тф. Копистинський	21	105
Старосільський	Бнличі 1863. —	35	105
"	Воютичі 1849. Сем. Біликовський	51	105
"	Ракова 1861. Дм. Матковський	24	108
"	Сушиця Велика Ів. Сайко	23	120
Бірчанський	Добра 1866. Андрей Дуда	32	120

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Бірчанський	Глудно 1862. Іоак. Круць	83	152
"	Явориик руск 1865. Ів. Поливка	25	80
Добромільський	Грозьова 1865. Тд. Копистенський	15	80
"	Квашенина 1835.	23	176
"	Тарнава Лев Бущаковський	57	200
Затварницький	Чорна Амб. Дмуховський	50	160
Ліський	Тирява сільна 1828. Сп. Кичор	65	105
"	Ліщовате Ст. Пашкевич	30	58
Устрицький	Устрики дільні 1861. Ант. Горняткевич	50	180
Бали-городський	Балигород 1862. Ів. Ціханський	21	200
"	Терка 1862.	96	100
Всіх учеників у школах тривіяльних було в 1867 р.		3020	8723
Школи парохіяльні			
Дрогобицький	Борислав Пав. Полох, дяк	10	
"	Вороблевичі Діон. Дуб, дяк	54	
"	Горуцько Вас. Фещишин, дяк	99	
"	Губичі Ва. Пацлавський, дяк	15	
"	Добрівляни Он. Самагальський	34	

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Дрогобицький	Кропивник Нов. Ник. Кравців	18	
"	Кропивник Стар. Ів. Урбанович	10	
"	Криниця Пав. Білинський	10	
"	Летна Он. Кибинський	56	
"	Попелі Як. Топільницький	35	
"	Ролів Сим. Паращак	37	
"	Ріпчиці Павло Горуцький	31	
"	Трускавець Ємерик Шастний	26	
"	Тустановичі Йос. Галобут	40	
Мокрянський	Биків Ант. Чистогорський	27	
"	Грушова Дільна Харкавців Ілія дяк	31	
"	Грушова горішна Губицький Мих.	17	
"	Лука Павлик Мих	10	
"	Манастирець Ташак Теод.	10	
"	Мокряни Дм, Михайляк	21	
"	Новошичі Ер. Бандровський	10	
"	Озимина —	—	

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Мокрянський	Ортиничі Ал. Білинський	6	
„	Сілець Ал. Манастирський	26	
„	Ступниця Мих. Моцьо	30	52
„	Шаде —	44	
„	Урож Вас. Огар	19	
Сатаросамбірський	Бистриця Мих. Грицеський	7	
„	Залокоть Мат. Кропивницький	7	
„	Лужок Лев. Романюк	42	
„	Ластівки Андр. Курилак	15	
„	Туре Мих. Яник	43	
„	Явора Ів. Яворський	14	
Старосільський		—	
Балигородський	Волковия Ант. Нижинкевич	7	
„	Гочів Анд. Кухта	19	
„	Должиця Гр. Криницький	2	
„	Жерниця Федор Костик	8	
„	Лопінка Ів. Тилавський	3	

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Балигородський	Смерек Дан. Гошан	8	
Бірчанський	Глумча Ів. Морозко	16	
„	Коштова Сп. Іванечко	31	
„	Липа Ів. Крайник	18	
„	Паткова Ів. Онишко	16	
„	Руське село Ів. Ярош	40	
„	Улюч —	141	
Добромільський	Папортно Ів. Голинка	18	
„	Мігова (Воля) Ів. Подляшецький	12	
Затварницький	Боберка Ант. Пагулич	9	
„	Дидьова Анд. Губицький	5	
„	Лютовиська Кон. Котула	11	
„	Поланчик Душпастир учить.	4	
„	Райське Як. Лозина	6	
„	Тернова Ор. Цар	11	
„	Шандровець Пет. Вашатка	7	
„	Звинач Пав. Ридош	6	

ДЕКАНАТ	СЕЛО і НАЗВА УЧИТЕЛЯ	Число дітей	Річна плата учителя
Ліськім	Монастирець Теод. Поливка	19	
„	Завадка Он. Пашкевич	15	
Устрицьким	Бандрів душпастир учить.	9	
„	Гошів душпастир учить.	4	
„	Лопушниця Сим. Паславський	5	
	Всіх учеників у школах парохіяльних в р. 1867 було	1294	

З наведених урядових зіставлень бачимо, що ця ніби „реформа шкіл“ в 60-х роках не принесла жадного хісна українському народові, навіть загальне число чинних шкіл упало о 4.

В 1836 році, чинних тривіяльних і парохіяльних шкіл було разом 112, а в трицять літ пізніше в р. 1867 всіх чинних шкіл на зах. Бойківщині було всього 108!

Це було недбальство супроти народа, супроти тих овець котрі стрижено, а не кормлено! Це було дурення народа, дурення властей після засади: ut aliquid fecisse videatur... В цифрі 108 шкіл містилося 69 тривіяльних і 39 парохіяльних (дяківок).

На око в порівнанні з роком 1836 прибуло тривіяльних шкіл 38 а разом з попередніми було 69 тривіялок, до котрих ходило 3020 молоді, значить майже 2 рази тільки як перед 30 роками. За це тривіяльні школи в 1867 році були два рази дешевші, бо за науку в 69 тривіяльних школах на тій самій бойківській території заплачено вчительському персоналові всього 8723 зр. коли за науку у 31 тривіяльних школах 1836 р. заплачено 7555 зл. Це все відбулося коштом учительських жолудків, і добору вчительського персоналу, до котрого горнулися всякі приблуди.

Парохіяльні школи так звані дяківки не піднеслися цілком, а на загал упали, бо з 81 чинних в 1836 році, осталося 39, а прочі або перемінилися у тривіяльні, або цілком зане-

пали, на сором тим людям, від котрих залежав їхній розвій!

Наука одної дитини в році 1836 коштувала в тривіяльній школі 6 злр. 78 кр. а в трицять літ пізніше в р. 1867 тільки 2 злр. 88½ кр. Кілько коштувала наука дитини в парохіяльній школі навіть не подано в урядових жерелах. Надійшов катастрофальний для нашої школи рік 1868. Галицький Сойм відобрав нам з наших рук народну школу, а польські краєві часописі, так політичні як гумористичні висмівали в немилосерний спосіб наш заряд шкіл.

XIII.

Образованням учителів для тривіяльних і парохіяльних шкіл, з днем проголошення конкордату занялась перемиська епископська консисторія. Вже в 1851 р. основано в Перемишлі дволітній приготовно вчительський курс, або „пространная препарандорія“. Умовою приняття до цієї препаранди було покінчення головної чотироклясової школи в Лаврові, Дрогобичі або Самборі. Принимали також кандидатів латинського обряду, котрі в інших городах покінчили головні школи. Однак кандидатів з укінченою головною школою було мало, бо вони сподівалися кращої карієри в державних установах. Тому принимано також таких кандидатів, котрі покінчили лише три кляси головної школи, або в інший спосіб, набули подібного образування, найчастійше у якогось учителя, як його помічники.

Наук уділяли в тій дволітній препаранді вчителі головної і нищої реальної школи і професори богословського факультету, так українського, як і польського, а за свою працю мали окрему від годин винагороду.

В дволітній препаранді вчили на першім місці

1) німецької мови, граматики й методики

2). науки богочестія (реліґії) і науки виховання, котрих то предметів уділяли професори богословія, один нашого, другий латинського обряду, оба вчили цих предметів по німецьки.

3). науки рахунків, котра була получена з наукою ґеометрії, рисунків, каліґрафії, садівництва і бджільництва (!)

4) науки ґеоґрафії,

5) наука української і польської мови була в одних руках

6) науки глухо-німих

7) науки церковного співу. [80]) Інших наук не було.

Для образування дяковчителів для парохіяльних шкіл служило: „Заведеніе пѣвческо-учительськое“ основане в 1818 році епископом Ів. Снігурським при катедральній церкві в Перемишлі. До цього „заведенія“ принимано хлопців, котрі покінчили сільську тривіяльну школу, або навчилися при якім талановитім дяку читати й писати. В тому заведенні вчили катедральні сотрудники читати церковні книги і бодай трохи їх розуміти, релиґії, передусім літурґіки, церковного устава. Церковного співу вчив управитель катедрального хору, як і в препаранді, дещо писати, рахувати і давали деякі поняття також з науки методики і виховання.

Кандидати на вчителів тривіяльних шкіл на підставі міністеріяльного рішення з 22. V. 1858 до ч. 6446 мали допомогу з державного фонду по 63 злр. на рік, коли на це заслугували і були бідні. Не було їх більше, як 25—30 кандидатів. Кандидати на дяковчителів діставали цілковите удержання з фонду еп. Снігурського. Бувало їх звичайно по кільканацять, всі мешкали у капітулі і обслугували каноніків, як і нині. Найвищими зверхниками цих наших шкіл були три визначні мужі, котрі протягом 50 літ управляли всіми школами.

1). Др. Іван Лавровський архидіякон капітули etc.

2). Др. Григорій Гинилевич схоляр собора крилошанин etc.

3). Павло Левицький настоятель наук в духов. семін. etc.

XIV.

Наша нездарність і незрозуміння справи виховання молодого покоління тоді, як ми мали школу у своїх руках, і заведення для образування народних учителів, виявляється нині в цілій повноті! Наші предки не думали тоді про можливість будови якоїсь Руси—України. Вони вдоволені були тим, що позбулися панщини, щасливі були, що дістались під Австрію, де чулися трохи людьми, навіть горожанами. Уніятське духовенство в 40-х і 50-х роках XIX віку, все було вже вице образоване. Майже все виховане було в німецькім дусі, на німецькій культурі, було переняте австрійським патріотизмом. Воно вдячне було Австрії за зрівнання його в правах з латинським, тішилося опікою держави, яка дала йому рівновартне з латинським університетське образування. Національність свою

---

[80]) Schematismus Premisl. 1857.

бачило воно лише в обряді і церковщині. Дома говорило ще по польськи, з хлопом по українськи, для себе тримало німецькі журнали й часописи, а рештки давнього полякуючого духовенства тримало Gazet-у Narodow-у Плятона Костецького.

Весна народів (1848) довела нас до свідомости, що ми окремий народ. Ми тоді станули як оден муж за наші права, але не на довго. В 50-х роках проявляються вже перші проблиски поділу на партії. В 60-х і 70-х роках цей поділ робить що раз виразнійші риси в нашій національній будівлі, а протягом 80-х і 90-х років і першого десятка XX в. приходить у політичнім життю до цілковитого розриву. Поділ на „твердих“ і „мягких“ спричинив страшне ворогування між собою обох партій. Більше як 50 літ пропало нам марно на безплідній боротьбі за мову, правопис за букви ъ, ы, ѣ, — а темний мужик стояв у виду цієї боротьби як німий свідок, прислухувався апатично до речі, котрої не розумів. Так ми докотились до світової війни, котра принесла нам много розчарування. Жаль тої другої половини XIX в., в котрій можна було далеко більше зробити на полі народнього шкільництва, колиби перша половина XIX в. була ліпше нами вихіснована тоді, як ми мали нашу народню школу у наших руках.

За час від 1817—1867 (за 50 літ!) ми заснували на західній Бойківщині всього 3 чотироклясові (головні) школи, 69 лихих тривіяльних шкіл і 39 найнищого роду дяківок, котрі були радше пародією школи! За 50 літ праці ми спромоглися ледво на 111 шкіл і 126 учительських сил.

До тих шкіл ходило около 4400 дітей переважно на науку силябізування і читання чисел, бо крім головних шкіл, рідко котра тривіялка стояла на висоті задачі.

Жаль серце тисне, що ця перша наша рідна школа не піднесла вчительського персонелу на вищий ступінь образування. А можна було много зробити тоді, колиби в наших предків була інша національна свідомість, інше оформлення наших ідеалів, наших стремлінь.

Вони може тому й не винні, були між ними також люде високих ідей і праці. Вони вірили у вічність Австрії, вірили у справедливість тих монархів, під портретами котрих читали напись: Iustitia fundamentum Regnorum.

Наші сусіди діставши власть у краю, взяли у свої руки також і школу і надали їй такий напрям акцій їм був потрібний.

Через 50 літ праці (1868—1918) вони опанували наперед всі міста і місточка, а при помочі еврейського елементу, котрий все йде з сильнішими, потворили більшеклясові школи зі своєю мовою навчання, нераз серед протесту нашого населення. Протест цей відбився нераз сильним відгомоном в краєвім Соймі і в державній Раді, а школи робили своє дальше, як ця вперта капля води, і праця їх увінчалася повним успіхом. За 50 літ праці, заложили вони на західній Бойківщині в згаданих 6 повітах около 500 шкіл ріжного типу в котрих перед війною вчило 1063 учительських сил [81]) разом з катехитами, яких доля була обезпечена законом. Цей персонал учив яких 45.000 дітей! Між тими школами находиться кілька десятків шкіл T. S. L., котрі працюють по всіх найтемніших закамарках Бойківщини, де лише бодай кілька родин латинників находиться. Всі ці школи тепер на державнім етаті. Прочі школи одно або двоклясові, які давнійше мали нашу мову навчання, в послідних часах зутраквізовано, а наших шкіл на цілій західній Бойківщині осталось всього кільканацять, в котрих вчать переважно не наші люде.

XVI.

ДОДАТОК.

В чиїх руках школа, того будучність!

Школа виховує молодь, уроблює душу народу, виковує характери . . . але тільки рідна школа. Перед війною був звичай в Чехах, що в кожній реставрації, в кожнім склепі, в кожній кооперативі, в кожнім клюбі, касині, читальні стояла пушка з написом на „Ческу Школу“—до котрої кожний чех, чи пан чи хлоп, чи служниця, кинула бодай оден гріш. Вечерами по реставраціях ходив знову якийсь Чех, каліка без ноги, з великою запечатаною пушкою і подзвонював нею перед кожним гостем. І не було випадку щоби хтось відмовив, на таку ціль, як ческа школа, одного сотика. Так чехи доробляли ся, і нині мають за це свою независиму і богату державу. За це нині з чехами цілий світ рахується, цінить їх, входить з ними в інтереса, вони мають всюди кредит, мають пошану . . . . .

[81]) Szematyzm nauczycielski za rok 1914.

Вчімся від Чехів!

Хай у нас в жаднім „Клюбі“, „Читальні“, „Бесіді“, в жадній кооперативі, в жаднім склепі не бракне пушки з написом: „На Рідну Школу“! Жертвенність на „Рідну Школу“ на Бойківщині не дуже велика, не поширена масово. Тільки невеличкий гурт сільської інтеліґенції, головно сільського вчительства, та деякі парохи складають постійно свої датки на „Рідну Школу“.

Мійське і сільське населення на Бойківщині де доцінює ще значіння „Рідної Школи“ — бо темне, на потреби її дає мало, або тільки тоді, коли йде традиційна збірка на „Рідну Школу“.

Бойки і Бойкині! памятайте, в чиїх руках школа в того будучність . . . памятайте, що на Бойківщині є ще богато сіл, де нема жадної школи.

Не вміли ми будувати шкіл давніше, як було легше, стараймось тепер, як тяжше, будувати свою рідну школу і впишуймось всі як один муж в члени „Рідної Школи“ — хай там ні одного Бойка і Бойкині не бракне! [82])

---

[82]) Статті ці буде редакція продовжувати, о скільки Родимці пришлють новий матеріял до Тов. „Бойківщини“ з бувших шкільних інспекторатів: мокрянського, дрогобицького, самбірського, затварницького, височанського, ліського, добромільського, сяніцького, бірчанського і балигородського (прим. ред.)

Ізидор Пасічинський.

Ізидор Пасічинський (* 1853 — † 1930).

Родився в селі Краснім, пов. Турка, де його батько був парохом і деканом височанським. Мати Софія з Трильовських. Батьки знали й любили Бойківщину і любов сю передали свойому синові.

Ізидор вже від 10. р. життя починає збирати народні пісні, перекази, а маючи дар легкого римування починає писати вірші, байки, приказки. Пише все народньою мовою і від сеї засади не відступає ціле своє життя.

До народньої школи ходив у Яворові, до ґімназії в Дрогобичі, де познакомився з Іваном Франком.

З VI. кл. ґімн. забрано його до війська; перебув кампанію в Боснії, опісля вертає в свої гори та господарить на своїх 300 морґах в Задільськім, де й умирає маючи 77 літ. Виховав кількоро дітей, з яких найстарший син Ярослав є священиком в Коблянській Волі.

Ціле своє життя не жалує жертв на народні цілі, виві- новує читальню Просвіти в Должках, обдаровує багато читалень Просвіти книжками, записує частину майна Тов. Просвіта у Львові та „Рідній Школі".

Твори його розкинені по всіх галицьких та ін. журналах, видавництвах та появляються окремими відбитками.

Найбільше їх в Рускій Раді, Ластівці, Науці, Руськім Слові, Проломі, Новім Проломі, Галичанині, Новім Галичанині, Листку (Ужгород), Неділі (Будапешт), в численних календарях, та виданнях Тов. ім. Качковського, та Ставропіґійського Інституту.

Легкість римування зєднала йому назву „Соловія Бойківщини".

Велику скількість матеріялів т. є. віршів, приказок, збірок народніх пісень (кілька тисяч), збірку рисунків, переважно з Бойківщини, передав о. Ярослав Пасічинський до архіву тов. „Бойківщина". Після опрацювання сих матеріялів появиться в чергових числах нашого „Літопису" основніша моноґрафія.

Цікава постать сього правдивого сина Бойківщини жде своєї моноґрафії, до опрацювання якої запрошуємо всіх охочих. Всякі матеріяли надсилати до „Т-ва Бойківщина."

Матеріяли до статистики Бойківщини.

Др. ВОЛОДИМИР ГУРКЕВИЧ.

Бойки за 100 літ у числах.

I. ЧАСТИНА.

Товариство Бойківщина в Самборі призбирало шематизми перемиської Епархії за роки: 1828, 1830, 1833, 1835 до 1837, 1840 до 1860, 1863, 1864, 1867, 1868, 1870, 1875, 1877, 1879 до 1894, 1896, 1897 (за еп. Чеховича цілий по латині!), 1898, 1900, 1902, 1909 до 1913, 1918, 1928, 1930 (крім сього 58 дублетів), львівської Архиепархії шематизми за роки: 1841, 1844, 1845, 1860, 1913, 1928, 1930, станиславівської епархії за рр. 1927 і 1929, мукачівської Епархії за рік 1861 а лат. перем. дієцезії за 1907 р.

Перший шематизм подарував „Бойківщині“ перед трома роками Іван Яновський, емерит. офіціял суду в Самборі і від нього саме започаткувалося збирання шематизмів, на які досі мало зверталося уваги. Сим шематизмам варто блище приглянутися, а навіть їх докладніше розслідити, бо через се можна (хоч у части) виробити собі погляд на одно століття. Покищо на підставі шематизмів, які маємо під рукою, треба з жалем сконстатувати, що наші прадіди в перших шематизмах, послугуючися через 22 літ аж до року 1849 латинською мовою, імовірно несвідомо самі польонізували назви місцевостей і назвиска (прізвища).

Шематизм за 1850 р. подає назви місцевостей на першому місці по „українськи“ а в дужках по польськи, опісля шематизми (від 1851 до 1874 р.) знову завертають взад, подаючи майже через чверть століття на першому місці спольонізовані назви місцевостей, а в дужках по „українськи“, за еп. Ступницького, який походив з дрібної шляхти зі Ступниці (самбірського повіту) починає від 1875 р. подаваги топоґрафічні назви на першому місці а побіч в дужках по польськи, одначе по найбільшій части паламарщиною, а доперва

від 1918 друкуються шематизми літературною українською мовою і фонетичним правописом. Отже майже століття минуло, заки народня течія перемогла польщину і паламарщину атимсамим зпів століття опізнилася за світською літературною мовою.

На підставі шематизмів можна прослідити багато священичих родів яких чотирі ґенерації взад, багато назвиск, як прим. Błoński, Dwernicki, Frankiewicz, Gałecki, Grabski, Haszczyc, Koniuszecki, Kuczyrkiewicz, Leligdowicz, Sozański, Stroński, Truskawiecki ітд. сьогодні спольонізованих і навіть ніхто не догадуєгься, що вони в третій або четвертій ґенерації були ще чисто українськими родинами.

Але також зі самого матеріялу можна зачерпнути багато цікавих відомостей, як н. пр. про шкільництво, про деканальні бібліотеки, яких закладання, здається, започаткував еп. Іван Снігурський, уроженець Берестян, пов. Самбір. В своїм завіщанні в 1847 році писанім по польськи (сьогодні воно нам дивним видається) призначив він навіть поважну на тодішний час суму на вдержування бібліотеки при капітулі в Перемишлі. Сьогодні із сих деканальних бібліотек остали лише незначні рештки, порозкидувані по церковних хорах або захристіях, по найбільшій части знищені вогкістю, о скільки їх не поїли миші. В одній деканальній бібліотеці знайшли ми Йосифа Лозинського „Рускоє весілє“ друковане латинкою, яке за чотири роки буде обходити столітній ювилей і ся замітна книжка не була навіть порозтинана. З сього виходить, що ідейні наміри еп. Снігурського не полишили слідів і заразом є вказівкою, що такі бібліотеки повинні закладатися не по селах як деканальні, лише по окружних а що найменше по повітових містах як підвідділи українських повітових книгозбірень. Блище розглянення шематизмів полишаємо на пізніще, а тепер подаємо нище лише вибрані статистичні дані що до населення Бойківщини за 100 літ, беручи під розгляд півстоліття.

Бойківське племя, яке розділене є між дві держави, на Передкарпатській (Підгірській) Бойківщині належить до двох Епархій, а то перемиської і Архіепархії львівської. До перемиської належать головно західні повіти як Балигород, Ліско, Устрики долішні, Лютовиска, Бориня, Турка, Старий Самбір, Самбір, Лука, Дрогобич, Підбуж, Мединичі, а до львівської

Архіепархії східні повіти: Стрий, Сколе, Болехів, Долина, Калуш і Рожнітів.

В поданому нище зіставленні подаємо лише сирий матеріял що 50 літ, при чім статистичні дані за роки 1835, 1836, які були перші зібрані, оставляємо для контролі першого річника. Зі зіставлення I до XII виплинає, що відсоткове відношення бойків (73.28%) становить майже $^3/_4$ части населення відносно до лат. (14.40%) і жид. (12.14%) та 1.8% інш. Відсоткове число населення за перших 50 літ піднеслося (2 рази велика холера!) ледви о 5.91%, в другім півстолітті від 1880 до 1930 о 39.01%, а за ціле століття о 49.36%. Зате в округах повітових судів від XIII до XVIII піднеслося воно в часі 90 літ о 105.98%.

З огляду на тісні культурні звязки подаємо також статистику сумежних судових округів: Добромиль (XIX) і Бірча (XX), зате Солотвину покищо полишаємо.

Шематизм за 1880 рік роздобули ми доперва в останнім часі, длятого подаємо статистику за рік 1879. Се найцікавіший шематизм за ціле століття. Богато документального матеріялу зібрав о. Др. Юліян Никорович, який навіть сьогодні має велику вартість, на що вказує обставина, що на нього покликується не лише проф. М. Грушевський, але цитують його також польські історики і длятого для вшанування памяти автора сього шематизму беремо за підставу статистичних даних сей шематизм з 1879 року. Ріжниці одного року будуть дуже незначні.

При зіставленні статистичних даних розділюємо матеріял після округів повітових судів для ліпшого перегляду, беремо цілі судові округи, хоч вони не зовсім покриваються з етноґрафічними границями Бойківщини, бо в части як на заході та сході дещо уривають з бойківської території, а за се на півночі дещо причиняють населення. Тут отже вже в практиці показується трудність докладного означення меж Бойківщини, а ще більша трудність вирине при означуванні археольоґічних, антропольоґічних і лінґвістичних ознак та устійнюванні т и п у бойківського племени, його міто-демонольоґії й його с т и л ю головно в архітектурі, вишивках, музиці, співі й танцю.

На підставі теперішнього матеріялу число Бойків в 1930 році на Передкарпатті (Підгірї) приняти можна приблизно на 626.634 так, що пересічно на одну громаду разом з містом

(686 осель) припадає 920 мешканців. На жаль до Закарпаття не маємо досі зібраних матеріялів, а колиб ми приняли те саме пересічне число для яких 388 місцевостей Закарпаття, то його населення повинноби виносити около 356.960. Коли приняти, що около 50.000 бойків находиться на еміґрації в Америці, тоді загальне число бойківського племени приняти можна приблизно на один мілiон.

Сі сирі матеріяли треба ще провірювати й доповнювати, бо в шематизмах є богато помилок, так що деяких сіл згл. присілків не можна віднайти, прим. Дебелівка. Села беремо після Дра Савчака (Збір. зак. адм.), хоч його зіставлення не є точне, деякі села прим. Олексичі (стр.) Головсько (підб.)... пропущені. Длятого загал бойків, а особливо інтеліґенції, який досі не доцінював значіння статистики, повинен на місцях статистичні дані провірити і всякі завважені помилки спростувати найкраще через безпосередний контакт з нашим видавництвом.

Статистичні матеріяли місцями є недокладно подані в шематизмах, а нераз з повним легковаженням справи. Відноситься се в першій мірі до статистики населення міст і містечок. Для прикладу наведемо лише дані про місто Самбір, де за 1930 р. подано українців на 4.500 (?), поляків 11 500 (?) а жидів 6.000 (?), для Дрогобича подано 9.000 (?) українців, поляків 8.000 (?) а жидів 17.000(?), для Турки українців 5.000 (?), поляків 1.200 (?), жидів 6000 (?) і т. д. Дані за рік 1930 пер. епархії роблять враження, начеб були відписані зі шематизму за 1928 р. (Шематизм за 1929 р. не появився).

Те саме легковаження статистики завважити можна по селах, де прим. часто число жидів подається не на основі числа душ, лише родин. В шематизмі львівської Архіепархії не подано взагалі латинників, жидів і інших національностей і сю хибу доконче требаби вже в найблищому шематизмі доповнити, як се роблять Консисторії в Перемишлі і в Станиславові. Тоді доперва будемо мати свою власну статистику, з якої слідна буде флюктуація, релятивний і абсолютний приріст населення Бойківщини та відношення між поодинокими національностями, відношення між селами а містами і містечками. Заразом добре зібрана статистика буде контролювати офіціяльні видання.

Нище поданий матеріял має служити також як причинок

до збирання топоґрафічних назв. В тій ціли зазначуємо над деякими місцевостями наголос, а доповнити сей матеріял повинні самі громадяни. Розходиться о докладне устійнення назви кожної місцевости після народнього виговору, а при тім очевидно після квестіонара проф. Дра Мирона Кордуби, який окремо передруковуємо, записувати треба назви присілків, поодиноких нив, рік, гір і т. д. Подана в шематизмах назва місцевостей часто не є згідна з народньою назвою. Для прикладу зазначимо: село Кульчиці, Бурчиці нарід вимовляє Кільчичі, Бірчичі ітд. але нинішні мешканці самі вже уживають спольщених назв Кульчиці, Кульчицький а се головно завдяки метрикальним книгам і сі спольщені назви тепер дісталися до ґрунтових книг, тимсамим до публичних грамот. Відшукати й устійнити справжню назву деколи можна тільки на основі уживаної номенклятури в сумежних селах, на що треба звертати особлившу увагу. До польонізації причинилися значно також шематизми, де замість народніх назв читаємо прим. Bystrzyca, Dniestrzyk, Gaje, Krzywe, Olchowiec, Olszanik, Sielec, Starzawa, Strzelbice, Turze, Ustrzyki, Więckowice і т. д. Винуваті в значній мірі ми самі, прим. навіть в „Укр. Заг. Енцикльопедії“ стрічаємо назву звісної купелевої місцевости на Лемківщині „Іванич“ (в часописях стрічаємо Івоніч, Івонич) хоч сусідні села уживають назви „Іванче“ і т. д. Для прикладу наведемо місцевість Урич, яку й українці приняли, хоч нарід говорить Уріч, а саме положення вже й назва вказує на стару українську оселю. „Уріч“ — нагадує „Устрики“ = старинним „Устеріки“, які не лише на Бойківщині нераз повтаряються. Те саме відноситься до ономастики.

Коли заглянемо лише до польських наукових жерел як Акта ґродзке і Земске, (анальоґія Бойківщини з Лемківщиною, якої акти найкраще збереглися), Яблоновського Зьрудла Дзєйове, Т. XVIII., W. Hejnosza Ius Ruthenicale у видавництві проф. О. Бальцера, Studya nad historyą prawa polskiego, Rewizya teoryi o pierwotnem osadnictwie, праці проф. Домбковського і т. д. то переконуємося, що майже усі місцевости на Бойківщині існували вже за княжих часів. Виказання й ствердження сього факту, як і написання бодай короткої історії кожного села є конче потрібне тимбільше, що дехто зовсім у ненаукових ціллях поширює

між населенням Бойківщини брошури, що ціла Бойківщина аж до XVI ст. була пустим і незаселеним краєм.

Після доповнення низше поданого сирого матеріялу буде можна приступити до докладного його розроблення, а опісля порівняти його з офіціяльними статистичними австрійськими й польськими даними.

Длятого звертаємося з гарячим проханням у вище наведеному напрямі матеріяли доповнити, збирати топоґрафічні назви й особові назвиска а всякі уваги й матеріяли надсилати до Товариства Бойківщина в Самборі.

В кінці вважаю своєю повинністю зложити подяку Вп. Стефанії Рожицькій за підпомогу в вишукуванні поодиноких дат а інж. Омелянові Вецові за перечислення зіставлень і відсоткове обчислення зібраного матеріялу.

Самбір-Корничі, дня 27. VII. 1930 р.

I. БАЛИҐОРОД.

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
1. Балигород	192	198	235	115	315	400	1000
2. Бальниця	422	427	431	423	150	—	—
3. Бережниця виж.	281	270	270	330	200	70	—
4. Бистре	51	97	116	78	88	3	гл. 1
5. Бук	204	206	213	223	393	—	9
6. Буковець	246	252	284	363	475	10	—
7. Ветлина	600	678	678	743	899	10	6
8. Волковия	422	605	404	250	290	247	55
9. Воля Матіяшова	199	280	240	290	290	1	10
10. Воля Мигова	525	539	542	587	510	35	210
11. Габківці	127	127	127	166	167	—	12
12. Городок	313	410	454	402	814	3	25
13. Горянка	273	379	237	225	293	57	38
14. Горянська Воля	133	379	189	275	201	9	—
15. Должиця	237	279	353	309	364	6	6
16. Жерденка	78	78	78	93	194	3	—
17. Жерниця вижна	428	429	429	581	1070	58	36
18. Жерниця нижна	150	137	137	240	340	110	—
19. Завізь	287	246	246	227	383	—	—
20. Завій	87	95	127	145	216	—	—
21. Загочеве	286	478	300	440	658	50	56
22. Зубенсько	369	581	394	318	369	—	7

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
23. Зубраче	168	202	227	193	340	—	—
Ростоки	—	—	—	—	—	—	—
24. Кальниця балигород.	104	128	399	152	132	5	15
25. Кельчава	130	128	129	125	211	—	—
26. Колониці	170	163	206	180	230	—	6
27. Криве над Сяном	252	268	290	341	947	10	27
28. Криве тіснянське	189	278	162	197	184	7	—
29. Лішня	135	159	159	179	202	—	—
30. Лопінка	224	266	265	220	313	4	14
31. Лубне	46	ад 4	55	85	105	—	ад 1
32. Луг	132	540	177	170	198	—	6
33. Лупків	496	540	568	456	567	65	39
34. Манів	386	400	412	443	415	—	—
35. Мичків	181	192	192	259	372	280	24
36. Мхава	344	344	238	240	429	348	21
37. Новосілки	198	478	202	975	470	35	9
38. Полянки	187	186	210	245	307	—	—
39. Полянчик	235	231	231	245	403	150	76
40. Присліп	89	ад 27	110	112	173	1	—
41. Радева	206	194	214	189	202	—	—
42 Райське	344	597	105	375	1232	8	38
43. Рибне	224	ад 8	210	160	194	—	—
Підліщини, Чаків	—	—	—	—	—	—	—
44. Ростоки дільні (?)	152	128	130	133	256	6	14
45. Рябе (балигор).	69	159	199	320	335	10	20
46. Смерек	400	402	417	480	658	47	49
Стубовиска	—	—	—	—	—	—	—
47. Смільник балиг.	531	538	338	357	1325	16	24
48. Солинка	292	339	463	496	520	10	30
Забродє	—	—	—	—	—	—	—
49. Стежниця	510	523	536	620	740	20	ад 1
50. Студене	151	174	184	196	331	—	16
51. Творильне	462	450	460	470	917	—	18
52. Терка	254	263	267	287	327	132	48
53. Тісне (Цісна)	175	197	197	182	177	75	80
54. Тискова	77	79	86	130	205	—	10
55. Тисовець	111	гл. 36	111	206	229	2	9
56. Щербанівка	144	173	165	147	150	—	—
57. Яблінки (-а?)	265	261	297	284	465	2	6
58. Яворець	281	280	358	359	504	—	6
	14224	16420	15454	16991	22909	2336	2075

II. ЛІСКО.

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
1. Бахлява	132	гл. 10	135	185	295	13	—
2. Безмігова дол.	486	535	494	649	710	400	25
Безгімова гор.	—	—	—	—	—	—	—
3. Бережниця ниж.	149	535	270	141	200	2	12
4. Береска	566	596	569	618	900	4	14
5. Бібрка	386	410	425	425	685	74	80
6. Бреликів з Ропенкою	402	818	294	389	465	—	—
7. Ванькова	764	486	513	656	699	380	120
8. Веремень	215	298	230	385	393	56	—
Лучки	—	—	—	—	—	—	—
9. Глинне	92	352	99	гл. 11	188	96	—
10. Гочев	262	412	278	294	552	99	43
11. Гузелі	175	368	290	304	258	117	—
12. Дзюрдзів	247	228	228	266	524	22	—
13. Забродє	92	гл I 48	56	115	170	65	—
14. Завадка	278	295	298	408	625	900	55
15. Здвижень	172	173	181	153	340	25	–
16. Кальниця (ліска)	392	393	393	452	472	—	—
17. Камянки	208	211	220	215	285	—	—
18. Лесько (Ліско)	318	323	324	446	299	1017	3106
19. Лукавиця			235	255	370	44	20
Лози залузькі	—	—	13	—	33	—	—
20. Лукове	576	558	594	671	1002	30	22
21. Мичківці	324	321	333	252	396	193	—
22. Монастирець	872	878	671	904	1000	106	56
23. Вільхова	125	гл. 37	162	149	259	230	—
24. Ольшаниця (Віль).	865	876	630	579	1050	—	—
25. Орелець	226	228	224	280	221	230	16
26. Пашова	674	701	707	708	1110	—	—
27. Пораж і Мокре	?	581	206	467	?	—	—
28. Посада ліска	100		84	132	67	86	—
29. Постолів	379	190	380	285	451	12	—
30. Постолова воля і Хижки	100	100	220	315	455	30	—
31. Ропенка	402	218	523	566	719	—	—
32. Руденка	322	332	330	375	525	25	11
33. Середне велике	721	721	89	783	1128	8	40
34. Середне село	349	400	415	561	880	500	14
35. Станкова	317	325	350	356	633	—	—
36. Суковате	326	329	327	293	396	—	—
37. Тернава гірна	392	392	408		?17	700	9

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
38. Тернава долішна	224	гл. 37	246	273	170	250	—
39. Угерці мінеральні	406	406	418	530	729	300	50
40. Хоцень	191	196	222	260	321	—	8
41. Чашин	452	614	445	770	1010	201	р. 3
42. Янківці	250	гл. 9	263	406	347	93	гл. 18
	14673	14387	12739	15965	18208	5527	3653

III. УСТРИКИ ДОЛІШНІ.

1. Бандрів	1056	965	947	692	890	—	16
2. Береги долішні	530	550	550	495	782	106	43
3. Гошів	57	204	150	154	176	34	89
4. Гошівчик	353	587	484	352	496	—	—
5. Гучвиця	65	67	101	142	159	—	—
6. Дашівка	252	170	171	364	505	201	р. 20
7. Дзвинячдолішний	573	579	670	775	1100	—	—
Романова воля	—	—	—	—	—	—	—
8. Жолобок	208	225	225	227	307	—	—
9. Задвіре	257	гл. 5	220	160	200	—	—
10. Ліщовате	545	550	562	596	882	24	45
11. Лобозів, Лобізва	548	462	574	760	930	150	27
Воля Матійова	—	—	—	—	—	—	—
12. Лодина	520	532	550	490	655	6	—
13. Мочари	400	463	485	406	531	—	—
14. Рівня (Ровень)	510	544	564	71	785	18	21
15. Рябе (устерицке)	69	429	465	320	427	10	20
16. Середниця	842	848	882	910	1214	—	—
17. Соколова воля	—	230	309	257	457	—	—
18. Соколе	237	248	248	185	410	—	—
19. Солина	292	339	282	220	480	300	гл.I.39
Заброде	92	—	—	—	—	—	—
20. Стефкова	788	820	792	769	1216	600	56
21. Стрвяжик	223	246	253	150	407	27	гл. 26
22. Телесниня ошвар.	297	284	288	346	582	—	—
23. Телесниця сянна	502	521	521	570	846	18	18
24. Устіянова горіш.	365	365	470	242	1504	162	119
25. Устіянова доліш.	519	507	568	616	—	—	—
26. Устрики долішні	439	438	424	510	1084	560	2103
27. Чорна горішна	529	548	548	556	1211	15	150
28. Чорна долішна	660	693	673	441	830	—	—
Гарвати, Млин	—	—	—	—	—	—	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
29. Ялове	300	?74	555	82	344	30	50
Замлине	76	—	—	—	—	—	—
30. Ясінь	349	361	391	210	530	240	гл. 26
	12102	11450	14562	14493	21207	2212	2800

IV. ЛЮТОВИСКА.

1. Береги горішні	475	420	694	388	420	3	28
2. Беріжки	57	76	78	167	205	—	12
3. Волосате	417	460	457	584	948	—	?
4. Гільське	135	159	162	209	381	—	9
5. Дверник	381	390	395	436	658	8	26
6. Журавин	220	314	354	354	719	—	—
7. Затварниця	475	484	491	437	1024	4	24
8. Кривка	164	180	206	227	295	—	—
9. Лютовище (-ска)	419	504	515	451	719	90	1211
10. Паницщів	526	518	518	626	702	21	32
11. Пасічне	233	гл. 22	235	152	230	—	—
12. Поляни	364	667	609	334	546	510	85
13. Протісне	162	гл. 18	215	230	гл. 18	гл. 18	гл. 18
14. Росолин	148	168	207	172	234	—	гл. 12
15. Росохате	?174	869	889	240	308	—	гл. 19
16. Руське	131	141	146	150	267	—	5
17. Середне мале	713	667	194	280	489	—	гл. 12
Видрне	—	—	—	—	—	—	—
18. Смільник	531	534	338	357	978	10	85
19. Скородне	702	869	889	652	983	23	110
Ходак	—	—	—	—	—	—	—
20. Ступосяни	313	355	330	278	546	8	68
21. Устрики горішні	149	230	230	304	412	11	23
22. Хміль	376	299	301	200	410	—	10
Хмельничок, Острицек	—	—	—	—	—	—	—
23. Хревт	229	562	582	470	813	52	47
24. Царинське	399	553	382	330	420	5	6
	21228	21596	23119	19797	12263	744	1726

V. БОРИНЯ.

1. Багновате	460	390	398	280	376	6	85
2. Беньова	100	134	280	306	640	15	100
3. Бітля	1500	1655	1655	1282	1700	3	245

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
4. Бориня	872	879	877	885	1612	350	400
5. Ботелка вижна	600	482	533	507	630	1	100
6. Ботелка нижна	532	545	565	542	840	—	—
7. Висіцьке вижне	1916	1772	2125	17118	2776	10	220
8. Висіцьке нижне	600	784	786	781	1200	10	160
Ропавско (Щукавець)	169	—	—	196	240	—	—
9. Буковець	120	100	172	200	385	5	15
10. Гнила	663	840	781	764	1236	7	80
11. Гусне вижне	652	660	660	667	1180	12	60
,, нижне					401	—	15
12. ~~Доложки~~ Должки	147	262	270	356	гл. 12	—	—
13. Завадка	466	503	525	652	1527	13	151
14. Задільсько (-е)	550	568	599	674	1130	—	32
15. Івашківці	190	200	246	254	360	6	—
16. Комарники	1671	1750	1205	966	2611	12	60
Тростянець	—	—	—	—	—	—	—
17. Красне	250	260	320	424	820	—	34
18. Криве	230	174	191	232	ад 13	—	—
19. Кривка	500	450	490	479	799	20	24
20. Либохора	800	1370	549	1261	2308	20	200
21. Матьків	500	679	725	687	1443	3	37
22. Мита	181	225	223	289	380	—	48
23. Молдавсько	100	104	110	96	198	—	—
24. Мохнате	539	559	600	580	900	—	34
25. Риків	300	300	312	245	238	—	—
26. Росохач	444	372	372	565	540	6	80
27. Соколики	331	368	371	355	974	59	132
28. Сухий потік	211	116	116	174	180	—	25
29. Сянки	200	214	280	214	655	100	120
30. Турочки вижні	265	460	463	332	495	—	96
31. Турочки нижні	394	546	546	441	487	—	—
32. Яблонів	185	283	284	392	459	4	120
33. Яворів	632	618	615	830	810	—	50
	19170	18822	18045	18430	30360	662	2523

VI. ТУРКА.

1. Бережок	217	гл. 15	255	193	312	—	10
2. Боберка вижна	375	401	401	372	550	—	—
3. Боберка доліш.?	768	806	806	737	1050	10	50
4. Вовче горішне	1000	859	1786	1732	708	700	40
5. Вовче долішне	919	887	894	812	743		

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
6. Волосянка вел.	468	492	514	400	517	—	28
7. Волосянка мала	339	388	399	350	421	—	26
8. Гвоздець	668	682	697	800	685	—	18
9. Ґоловецько гор.	411	409	395	340	350	—	1
Бабича	—	—	—	—	—	—	—
10. Головецько дол.	1157	1075	1199	1118	1385	—	50
11. Дидьова	654	662	662	765	906	—	100
12. Дністрик голов.	596	603	628	710	600	8	50
13. Дністрик дубовий	529	482	450	417	645	—	13
14. Дзвинячгорішний	691	653	694	720	1150	20	250
15. Жукотин	818	1023	816	282	1018	—	20
16. Ільник землян.	500	559	563	561	780	—	—
17. Ільник закіпці	506	591	601	411	658	43	150
Королівський	—	—	—	—	—	—	—
18. Ільник запорож.	500	473	479	385	632	—	—
19. Ісаї	1122	897	897	804	1780	5	80
Ісаї зарічні, Річка, Бережанець	—	—	—	—	—	—	—
20. Кіндратів	234	246	250	216	290	—	—
21. Липе	480	460	513	433	563	—	25
22. Лімна	1285	1204	1336	1150	1493	150	350
23. Локоть	341	332	332	386	510	—	гл. 11
24. Лопушанка-лехн.	456	428	416	683	508	—	8
25. Лосинець	538	878	861	742	824	р. 2	?31
26. Мельничне	200	542	553	338	гл. 36	гл. 36	гл. 36
27. Михновець	880	900	930	829	1113	р. 1	р. 4
28. Присліп	829	908	908	990	1200	—	—
29. Радич	300	230	224	231	284	—	—
30. Рипяни	673	680	688	574	750	—	37
31. Розлуч	791	758	840	1002	1100	?90	82
32. Свидник	357	463	464	385	496	1	20
33. Смеречка	578	545	527	423	503	—	24
34. Тарнава вижна	285	385	394	466	652	18	110
35. Тарнава нижна	389	318	323	426	699	203	127
36. Турка Звіринець	300	306	326	451	5000	1200	6000
„ Передмістє	500	218	221	272	—	—	—
„ Братківщина	355	335	337	330	—	—	—
37. Хащів	804	742	813	989	783	—	22
38. Шандровець	780	859	885	644	1210	—	96
39. Шумяч	385	583	594	519	895	2	37
40. Яблінка вижня	1260	1206	1009	960	1470	2	?100
41. Яблінка нижня	1463	1474	1473	1185	2580	15	?500
42. Ясениця замкова	879	925	936	980	1470	20	40

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
43. Ясінка масьова	776	772	788	665	869	17	58
44. Ясінка стецьова	231	231	234	246	250	—	—
45. Явора горішна	663	682	706	760	736	45	70
46. Явора долішна	615	423	494	460	630	—	—
	28668	29930	29323	27837	46530	2570	8694

VII. СТАРИЙ САМБІР (СТАРЕ МІСТО)

1. Бачина	262	265	280	358	312	15	8
2. Березів	238	235	235	680	550	р? 4	р? 9
3. Білич горішний	1134	964	967	670	1436	700	?100
4. Білич долішний	1000	1026	1034	1030	—	—	—
5. Болозів горіш.	325	353	353	476	708	—	—
6. Бистре	450	450	430	446	599	—	р. 1
7. Буньковичі	181	284	199	210	574	—	11
8. Бусовиска (-ще)	872	821	810	613	884	16	14
9. Вичів (Виців)	360	365	378	355	346	—	—
10. Волошинова	925	926	931	700	1004	—	6
11. Вовче долішне	494	516	516	504	743	700	40
12. Воля райнова	482	478	480	312	490	—	—
13. Головецько гор.	411	409	395	340	350	—	11
Головецько дол.	1157	1075	1199	1118	1385	—	50
14. Городовичі	618	638	643	660	910	30	—
15. Ґрозьова	943	921	976	932	1141	—	р 5
16. Ґалівка	557	559	560	725	547	—	10
17. Коблянська воля	669	673	689	510	1000	2	15
18. Кобло старе	621	581	581	540	720	4	р 6
19. Корів	450	464	464	528	862	198	24
20. Лаврів	313	345	343	532	360	—	—
21. Лінина велика	1206	1208	1209	1003	1368	—	р. 9
Лінина мала	326	325	567	329	485	—	10
22. Лібухова (-ора?)	341	338	542	374	459	—	6
23. Лопушанка хом.	405	364	409	420	737	9	—
24. Лужок горішний	1224	1155	1229	761	1326	11	12
25. Ляшки муровані	482	482	491	315	670	300	8
26. Мшанець	1129	1078	1101	1001	1250	5	—
27. Нанчілка велика	406	409	481	321	400	—	12
Нанчілка мала	486	472	424	238	260	—	25
28. Недільна	501	646	646	615	873	—	—
29. Плоске	474	474	479	530	685	—	—
30. Поляна	364	667	335	528	662	—	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
31. Потік великий	440	306	420	289	400	—	10
32. Розсохи	755	731	743	846	854	—	16
33. Слохині	297	338	342	365	254	—	—
34. Смільниця	73	—	942	189	331	—	—
35. Созань	297	319	321	574	399	—	—
36. Спас	277	1078	306	300	317	57	45
37. Стара Сіль	1056	2855	1665	2521	3415	1000	228
Стара Ропа	—	—	—	—	—	—	—
38. Старий Самбір	710	1372	1130	1510	2545	700	2100
Посада гор. і дол.	—	—	—	—	—	—	—
39. Страшевичі	1139	1136	1141	944	1171	27	190
40. Стрільбичі	1309	1236	1239	1391	1550	30	100
41. Стрілки	721	757	812	825	1396	30	96
Млини, Лисиці	—	—	—	—	—	—	—
42. Сушиця велика	1816	1402	1412	1416	1752	7	31
43. Сушиця рикова	305	315	333	390	455	15	2
44. Терло	705	683	701	580	1070	29	101
Смеречна	—	—	—	180	254	—	—
45. Тершів	619	1098	623	570	923	38	49
46. Тисовиця	748	809	808	896	764	—	12
47. Туре	1306	800	783	783	1690	25	200
48. Туре горішне	778	763	788	581	740	—	—
49. Тиха	324	341	354	гл. 26.	350	—	20
50. Товарня	203	224	224	259	322	157	6
51. Топільниця	1155	1098	1098	923	1296	—	—
Силовці	—	—	—	—	56	—	—
52. Фельштин	443	454	462	522	550	?900	?800
Фельштин. Посада	—	—	—	—	—	—	—
53. Хирів	964	732	795	1520	820	3500	?200
54. Посада хирівська	550	735	428	—	613	—	—
55. Шумина	148	257	210	315	100	85	5
	36926	39780	37697	37142	47180	7869	5296

VIII. САМБІР

1. Бабина	995	951	951	1000	1681	2	20
2. Баранецька воля	248	261	334	370	630	45	—
Копань, Волиця	—	—	—	—	70	?	—
3. Баранчичі	600	615	697	1080	1300	12	18
Вигадівка, Мале село	—	—	—	—	—	—	—
4. Береги	615	576	611	842	1050	—	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
5. Бережниця	731	689	689	631	700	3	р 5
6. Берестяни	498	510	509	553	936	250	—
7. Биличі	938	998	1015	1027	1436	—	100
8. Бисковичі	290	247	247	225	120	—	—
9. Блажів, Спринька	505	702	1298	594	1190	8	50
Волянка	—	—	—	—	—	—	—
10. Блажівська Воля	418	440	432	417	540	24	41
11. Букова	615	628	537	838	1004	6	15
12. Бірчичі старі	230	242	232	270	434	—	16
Бірчичі нові	нім.	кол.	—	—	—	—	—
13. Ваньовичі	751	787	782	782	982	126	150
14. Викоти	898	884	941	810	1426	50	8
15. Воютичі	1675	1668	1668	1466	1700	475	25
Вільшаник гл. 41	—	—	—	—	—	—	—
16. Вя(-є)цковичі	419	485	457	505	950	15	—
17. Глубока	283	289	295	гл. 55	360	300	—
18. Городище	665	658	719	697	906	10	28
19. Гуменець	715	711	715	836	998	3	—
20. Дубрівка	403	404	413	295	450	3	—
21. Завидівка (гл. 40)	254	205	196	—	—	—	—
з Найдорфом від 1835	—	—	—	—	—	—	—
22. Зарайсько гл. 40	300	294	307	347	443	—	—
23. Звір	470	470	521	478	535	25	28
24. Калинів Kaiserdorf	61	гл. 1	2	—	10	—	—
25. Кільчичі руст.	1795	—	—	—	519	—	123
Кільчичі шляхот.	—	1735	1808	1720	1923	9	87
26. Ковиничі	321	298	315	360	616	—	—
27. Корничі	305	297	429	404	860	р1	—
28. Котованя	гл. 54.	гл. 54	гл. 54	327	580	—	—
29. Кружики	190	?433	269	238	431	104	4
30. Лановичі	135	118	203	200	180	800	—
Луневичі							
31. Лопушна	332	306	315	319	467	40	24
32. Лукавиця	314	290	306	327	331	11	20
33. Лютовиска(-ище)	348	330	324	424	601	2	12
34. Максимовичі	162	163	170	200	431	420	—
35. Містковичі	579	534	652	447	801	16	15
36. Мокряни	652	696	708	764	1670	20	75
37. Монастирець	530	512	538	668	1820	8	10
38. Морозовичі	397	352	336	440	482	—	—
39. Надиби	243	215	215	283	345	550	—
40. Найдорф Задніс.	21	нім.	кол.	—	—	—	—
41. Вільшаник Ольш.	915	907	919	1245	1250	500	35

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
42. Пиняни	559	580	580	761	959	—	—
43. Пя(-є)новичі	542	548	560	830	920	130	—
44. Радловичі (Ладр.)	631	655	655	560	750	—	—
45. Райтаро(-е)вичі	620	628	629	651	1239	30	30
46. Ракова	627	635	648	684	1105	150	—
47. Рогізно	500	491	493	330	1979	99	14
48. Садковичі	374	371	373	415	860	86	8
Владиполь	4	—	—	—	—	—	40
49. Самбір	757	1346	1346	2049	4500	11500	6000
50. Сіде	460	465	470	388	619	—	—
51. Сілець	847	1549	836	620	825	15	70
52. Сприня (велика)	435	464	471	604	749	10	12
Сприньна (гл. 9.)	—	—	—	—	55	—	—
53. Стрілковичі	77	—	70	76	—	—	—
54. Ступниця руська	809	795	795	1197	1560	910	15
Ступниця польська	—	—	295	—	65	—	—
55. Сусідовичі (гл. 17)	5	289	4	368	154	1000	—
56. Торгановичі	557	495	495	420	580	3	50
57. Торчиновичі	1055	995	1026	859	1271	2	40
58. Угерці Заплат.	294	312	300	312	200	700	9
59. Хлівиска	170	126	170	?—	260	8	—
60. Чаплі	552	567	573	673	1100	55	5
Заріче, Дрижполь	—	—	—	—	—	—	—
61. Черхава	454	443	456	511	738	48	49
62. Чишки	403	463	469	511	685	700	—
63. Чуква(-ів)	498	515	531	524	527	2500	—
64. Янів	гл. 60	гл. 60	гл. 60	307	гл. 60	—	—
	31705	32143	33045	35777	54815	19712	7046

ІХ. ЛУКА

1. Білина велика	792	1120	1283	1893	1890	50	90
Білина мала (Білинка)	300	618	521	—	1005	—	—
Монастир	100	118	21	—	—	5	—
Заруде	23	18	—	—	—	—	—
2. Биків	480	255	489	465	696	—	—
3. Волоща	915	1121	958	1245	1650	800	90
4. Глинне	107	107	109	125	279	—	10
Тужів, Вигади	—	—	—	—	—	—	—
5. Гординя руст.	845	885	1054	1000	900	60	24
Гординя шляхот.	—	—	—	—	421	5	28
6. Дорожів дол.	471	996	1002	802	1311	2	р. 20

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
Дорожів вішний	777	456	280	411	742	—	—
Дорожів серед.	1029	937	?937	914	1415	—	—
7. Дубляни	689	683	683	1185	720	—	—
8. Корналовичі	670	514	660	765	1347	408	55
9. Кранцберґ	нім.	кол.	—	—	—	—	—
10. Лука руст.	743	869	729	869	1320	20	300
Лука шл. Фороща	—	—	—	—	—	—	—
11. Майнич, Зади	282	—	242	281	430	гл. 3	гл. 3
12. Новошичі	270	271	297	307	590	гл. 15	гл. 15
13. Озимина	329	346	346	гл. 7	—	—	—
14. Ортиничі	230	255	261	344	483	—	15
15. Пруси	481	480	486	706	743	158	71
16. Сокирчичі	287	—	306	315	620	3	12
17. Татари, Підгайки	729	745	845	836	1018	30	39
	11030	10794	11507	12463	17580	1141	784

X. ДРОГОБИЧ.

1. Баня котівська	496	510	380	885	985	600	800
2. Болехівці	946	791	849	875	2972	302	22
Найдорф, Диброва	—	—	—	—	—	—	—
3. Борислав	530	501	930	470	2074	7431	7806
4. Брониця горіш.	490	759	787	930	897	—	—
5. Брониця нижна	500	511	458	600	920	25	49
6. Вацовичі	260	265	263	308	417	261	88
Підгора	—	—	—	—	120	44	—
7. Воля якубова	1166	1127	1243	?	1458	33	—
Котички	—	306	—	—	—	—	—
8. Ґаї вижні	гл. 9	—	—	—	1090	—	—
9. Ґаї нижні	1674	1678	1699	2597	2480	250	60
Ґрехи, Ґолдани	—	—	—	—	—	—	—
Конт, Луцьове	—	—	—	—	—	—	—
Буйніч, Лісове	—	—	—	—	—	—	—
Потік, Березина	—	—	—	—	—	—	—
Тергоців	—	—	—	—	—	—	—
10. Ґассендорф	нім.	кол.	—	—	—	—	—
11. Губичі	736	656	658	791	1570	730	150
12. Делява	281	251	154	260	634	52	5
Матринопіль	—	—	—	—	—	—	—
13. Дережиці	285	265	273	311	620	—	—
14. Доброгостів	1214	1170	1245	1426	2421	99	24
Бистре	—	—	—	—	—	—	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
15. Дрогобич	1149	4081	833	640	9000	8000	17000
16. Колпець	545	488	505	626	—	13	—
17. Лішня	1008	988	1008	1138	1560	11	20
Фільварок Загор.	—	—	—	—	—	—	—
18. Лужок долішний	755	847	682	1362	1203	11	45
19. Медвежа	946	915	921	1128	1483	—	5
20. Михалевичі	926	932	938	1006	1465	—	—
21. Монастир дереж.	174	174	177	132	350	—	—
22. Монастир лішн.	215	220	226	189	263	гл. 17	гл. 17
23. Модрич	756	627	672	797	1239	37	42
24. Мразниця	244	259	220	308	729	899	176
25. Нагуєвичі нижні	1000	864	1087	1614	2522	72	76
26. Нагуєвичі вижні	922	946	892	гл. 25	—	—	—
Слобода	—	—	—	—	—	—	—
27. Найдорф Нове Село	—	—	—	—	188	—	—
28. Орове (Орів)	1862	2024	2028	2314	3870	4	150
Зимівки або за Ділом	—	—	—	—	—	—	—
29. Попелі горішні	382	450	469	361	760	100	35
30. Попелі долішні	463	426	429	537	1440	гл. 29	гл. 29
31. Почаєвичі	—	274	272	292	640	45	8
32. Раневичі і Млини	481	436	849	439	116	1	—
33. Рихтичі	582	584	583	584	824	161	—
34. Солець	761	675	680	811	2093	43	29
35. Снятинка	425	428	430	480	860	4	—
36. Станиля	332	314	335	458	758	1	—
37. Старесело	92	92	93	206	189	126	—
Раковець	—	—	—	—	—	—	—
38. Стебник	876	796	826	1130	2403	408	261
39. Східниця	464	453	451	641	1121	708	650
40. Трускавець	883	833	922	1651	1651	286	5240
41. Тустановичі	1087	1118	1120	1193	3500	7500	000
Волянка, Загараєць	—	—	—	—	—	—	—
Поперля	—	—	—	—	—	—	—
42. Уличнo	1345	1300	1320	769	2970	3	30
43. Унятичі	424	418	426	769	1017	6	43
44. Ясениця сільна виж.	760	794	875	660	2100	10	25
Ясениця нижна	827	831	8 02	623	—	—	—
	31070	26583	32901	33182	64980	28310	32839

XI. ПІДБУЖ.

1. Бистриця	635	671	670	550	373	23	18

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
2. Винники	526	522	548	763	592	гл І.36	—
Мости	—	—	—	—	—	—	—
3. Головсько	319	323	329	527	592	1	4
Крентята Бувка Зубриця	111	130	133	гл. 3	124	4	3
4. Долге підбужське	784	781	820	644	1081	—	—
5. Долге заріче	237	781	273	425	681	—	—
6. Жданна	281	303	303	300	296	—	—
7. Залокоть	869	876	876	806	1294	40	57
8. Кропивник новий	1095	824	1097	978	1973	—	—
9. Кропивник стар.	804	1042	833	937	1589	28	79
Коротище	—	—	—	—	—	—	—
10. Ластівки	1061	261	1191	607	1285	8	50
Заріче	—	—	—	—	—	—	—
11. Майдан (желіз.)	135	261	275	175	397	—	—
Перепростина	104	265	288	148	гл. 11	—	—
12. Опака вижна	609	875	521	859	859	25	85
13. Опака нижна	749	658	875	521	1538	—	—
14. Підбуж	1509	1599	1117	1996	1996	180	223
15. Підманастирок гор.	292	280	282	130	463	35	13
Вигода	—	—	—	—	—	—	—
16. Рибник	169	454	212	254	790	37	73
17. Смільна	867	942	942	380	875	18	45
18. Сторонна горіш.	573	521	524	394	гл. 18	—	—
19. Сторонна дол.	971	1061	1060	?344	1800	12	17
20. Урож вижний	500	478	409	915	1380	41	17
Урож нижний	400	380	548	гл. 20	гл. 20	—	—
	13510	14288	13126	14653	19578	452	694

XII. МЕДИНИЧІ.

1. Більче	1293	1242	1278	1660	2298	37	38
2. Випучки Ugartsberg	8	2	2	—	—	—	—
3. Вороблевичі	797	954	954	1424	1810	—	—
4. Горуцко	1605	1513	1550	1886	2201	2	12
Халупки на Городишу	—	—	—	—	—	—	—
5. Грушова горіш.	1235	1125	1138	—	гл. 6	гл. 6	—
6. Грушова доліш.	1271	1233	1361	2351	2068	—	—
7. Добрівляни	1427	1469	1436	1610	1947	49	28
8. Долге Мединицьке	397	784	820	644	1081	—	—
9. Коросниця	64	61	68	106	—	—	—
10. Кеніґсав (Рівне)	—	—	—	—	—	—	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
11. Криниця	946	862	996	983	1472	50	20
12. Летня	1403	1336	1425	1510	2100	900	50
13. Літиня Груд. Сол.	2034	2008	1527	2020	2529	6	25
14. Липиці ст. і нові	133	133	141	198	352	10	12
15. Липовець	200	гл. 3	гл. 3	312	370	440	30
16. Мединичі	780	781	785	1048	1515	1618	210
17. Опарі	209	204	206	493	690	—	—
18. Раденичі	567	570	606	627	987	—	—
19. Ріпчичі	606	615	625	826	1307	17	19
20. Ролів	816	1802	823	1088	1612	16	21
Загаттє, Бояри	—	—	—	—	—	—	—
21. Саска комеряльна	412	400	323	338	205	9	17
22. Слонсько	150	204	180	202	393	460	—
23. Тинів	606	552	567	—	684	13	—
	16364	16856	15674	18145	21987	3067	450

XIII. СТРИЙ·

МІСЦЕВІСТЬ	РІК		
	1841	1928	1930
1. Бережниця	350	624	600
2. Братківці	679	1062	1150
Антонівка	—	?50	50
Слобідка	—	238	250
3. Бриґідав	нім.	кол.	—
4. Верчани	681	1273	1235
5. Вівня	287	600	683
6. Ґензельдорф	нім.	кол.	—
7. Голобутів	452	670	680
8. Гірне	1212	2496	2210
9. Грабовець стрийський	—	1055	752
10. Дашава	673	1340	1332
11. Дідушичі великі	909	2290	2094
12. Дідушичі малі	477	1053	1021
13. Добрівляни	282	645	629
14. Добряни	779	1275	1255
15. Довге	398	808	?900
16. Довголука	577	1022	1020
17. Довголуцька воля	301	495	486

МІСЦЕВІСТЬ	Р І К		
	1841	1928	1930
18. Дуліби Грабовець	1400	1502	1268
19. Жулин	572	745	745
20. Завадів	523	830	856
21. Кавсько	963	1568	1568
22. Кавчий кут	504	760	810
23. Колодниця	180	360	430
24. Комарів	309	395	626
25. Конюхів	718	967	540
26. Лани соколівські	—	527	950
27. Лисятичі горіш.	гл. 28	гл. 28	2076
28. Лисятичі доліш.	1506	2110	гл. 27
Луг Лисятицький	—	—	—
29. Лопатники	106	(?)2255	250
30. Лукавиця вижня	449	624	650
31. Лукавиця нижня	297	600	587
32. Любінці	560	646	662
Хромогорб	—	—	232
33. Монастирець	377	474	470
34. Моршин	279	470	500
35. Нежухів	412	1040	1065
36. Олексичі старі	238	610	304
Корчунок	—	—	~~192~~
Ярушинці	113	—	282
37. Підгірці	350	654	636
38. Пукеничі	335	592	573
39. Пятничани	338	604	609
Волиця	—	—	—
40. Розгірче	866	1175	1135
41. Семигинів	992	918	918
42. Сіхів	748	1570	1514
43. Соколів	201	527	гл. 27
44. Станьків	386	770	750
45. Стриганці	291	538	548
46. Стрий	2118	7246	(?) 8000
Лани, Заплатин	—	—	—
Береги і Дуброва	—	—	—
Шумлявщина	—	—	—
47. Стрілків	529	880	?900
48. Татарсько	208	378	380
49. Тейсарів	619	1125	1112
50. Фалиш	269	545	535
51. Ходовичі	266	490	496
Ходовицький луг	—	—	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК		
	1841	1928	1930
52. Угерсько	595	1006	?148
53. Угол(ь)на	359	725	730
	27233	52112	51570

XIV. СКОЛЄ

1. Аннаберґ	нім.	кол.	—
2. Вижлів	396	704	790
3. Волосянка	1037	1526	1580
4. Головецько	1870	1012	996
Планець, Лази	—	—	—
5. Грабовець скільський	217	262	267
6. Гребенів	261	373	390
Зелемянка	—	—	—
7. Жупанє	540	924	898
8. Кальне	359	520	521
9. Карльсрдорф	—	—	—
10. Климець	300	662	648
11. Козьова	722	720	?800
12. Коростів	493	728	760
13. Корчин рустикальний	698	1100	1100
Корчин шляхотський	—	—	452
14. Крушельниця руст.	1239	1530	1493
Крушельниця шлях.	—	—	—
Монастир, Заріче	—	—	—
15. Лавочне	510	950	972
16. Лйбохора	610	701	(?)1000
Клява	—	—	40
17. Межиброди	249	300	318
18. Опорець	500	940	980
19. Орава	647	776	686
20. Оравчик і Ростока	878	920	?900
21. Підгородці	1598	2370	2355
22. Плавє, Бренівка	437	1457	1600
Вандрусівка (нижня?)	656	—	—
23. Побук	557	852	900
24. Погар	244	547	572
25. Риків	251	387	385
26. Рожанка вижна	644	696	1050
27. Рожанка нижна	343	1054	756
28. Сколє,(-е)	1170	1760	1360
Колодка, Святослав	—	—	100

МІСЦЕВІСТЬ	РІК		
	1841	1928	1930
Демня	—	—	300
29. Славсько	1134	1862	(?)2000
30. Сморже	316	465	416
31. Сопіт	515	738	920
32. Синевідсько вижне	1434	3340	3270
33. Синевідсько нижне	779	1293	1223
34. Стинава вижна	745	1258	1240
35. Стинава нижна	711	1465	1347
36. Тарнавка	490	886	890
37. Тисовець	113	150	126
38. Тишівниця	249	394	427
39. Труханів	1038	1090	1120
40. Тухолька	487	758	760
41. Тухля	819	1380	1486
42. Уріч	683	1120	1200
43. Феліціенталь	нім.	кол.	—
44. Хащоване	202	462	465
45. Хітар	734	1014	1012
46. Я(-Є)линковате	418	768	685
47. Ямельниця	735	942	800
	23560	35790	43387

XV. БОЛЕХІВ

1. Белеїв	460	1032	1012
2. Болехів	1286	(?)1518	1643
Болехів руський	—	—	1295
Гірка, Новий Вавилон	—	—	16
3. Бряза	340	717	732
4. Бубнище	360	1175	385
Поляниця, Ямерсталь	221	—	802
5. Витвиця	856	1266	(?)1000
Вигадівка, Кривець,	—	—	—
Путна, Малиновище,	—	—	—
Солотвина, Береги	—	—	—
6. Волоське село	1468	1520	1562
7. Воля задервацька	388	972	1198
8. Ґериня	351	676	658
9. Гошів	698	1195	1150
10. Гузіїв новий	330	945	12
Гузіїв старий	—	—	938
11. Должка	278	420	489

МІСЦЕВІСТЬ	РІК		
	1841	1928	1930
12. Задеревач	379	610	679
13. Камінка	535	775	776
14. Липа	244	368	438
15. Лисовичі	1362	1935	(?)2000
16. Лужки	205	340	414
17. Нинів горішний	302	(?)416	350
18. Нинів долішний	564	908	870
19. Підбереж	453	986	1018
20. Пехерсдорф	нім.	кол.	—
21. Розтічки	630	965	989
22. Слобода болехівська	364	810	919
23. Соломова гірка	гл. 2	гл. 2	160
24. Станківці	230	624	349
25. Сукіль	163	608	514
26. Танява	272	498	520
27. Тяпче	384	768	(?) 800
28. Тисів	1299	1967	(?)2000
29. Церківна	423	824	880
30. Чолгани	1150	2230	2130
	15995	26828	26698

XVI. ДОЛИНА

1. Велдіж Тересівка	614	1560	1780
2. Вигода пациківська	гл. 22	240	249
3. Вишків	281	444	471
4. Гофнуґсау	нім.	кол.	—
5. Грабів	702	1270	1385
6. Дебілівка (?)	—	—	—
7. Долина	1290	3560	2300
Загіре	—	—	700
Гусаків	—	—	680
8. Енґельсберґ	нім.	кол.	—
9. Кальна	389	900	(?) 900
10. Княжолука	975	1668	1450
11. Ілемня	505	1060	1100
12. Липовиця	427	1016	1046
13. Лопянка	837	1572	1530
14. Лолин	426	1060	1020
15. Максимівка	128	360	310
16. Мізунь	—	—	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК		
	1841	1928	1930
Мізунь новий (ад 16)	671	1538	1538
17. Надіїв	865	1635	1609
18. Новошин	418	936	1200
Людвиківка	—	—	—
19. Новоселиця	357	928	928
Горішна і долішна	—	—	—
20. Няґрин	115	275	280
21. Пациків	259	810	?900
22. Пшеничник	?	486	486
23. Раків	692	1642	1600
24. Рахиня	545	869	799
25. Сенечів(-л)	719	1047	1057
26. Слобода долинська	470	810	833
27. Солуків	370	754	816
28. Суходіл	404	977	942
29. Тростянець	622	1436	1470
30. Туря велика	1210	2495	2150
31. Туря мала (гнила?)	131	280	307
32 Яворів	364	505	545
33. Якубів	219	803	843
	15327	33603	32644

XVII. КАЛУШ.

1. Баня (ад 16?)	—	—	—
2. Бережниця шляхот.	750	1402	1424
3. Берлоги	1091	1510	1400
4. Болохів	275	476	430
5. Верхня	645	?199	1955
6. Вістова	719	1080	1100
7. Голинь	1008	1245	1854
8. Грабівка	540	1360	1300
9. Добрівляни	478	986	1000
10. Довла Калуська	664	1224	1259
11. Завадка	1115	1940	1835
12. Завій	633	2104	2000
13. Загіреє	457	439	530
14. Збора	724	—	1600
15. Кадобна	650	1552	1549
16. Калуш	2127	3508	3200
17. Калуш новий (ад 16)	—	—	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК		
	1841	1928	1930
18. Камінь	1010	1646	1490
19. Копанка	637	1506	1540
20. Красна	1259	1650	1661
21. Кропивник	1020	1832	1827
22. Льдзіне	623	1098	1100
23. Ляндестрай	—	—	—
24. Майдан	310	703	726
25. Мислів	517	1110	1068
26. Мостиска (Мостище)	699	1412	1442
27. Небилів	1270	2100	2020
28. Новиця горішна	1013	3605	3672
Новиця долішна	971	—	—
29. Петранка горішна	1561	2560	2618
Петранка долішна	—	—	—
30. Підгірки	738	1436	1537
31. Підмихайлє	1254	2230	2300
32. Пійло	894	1507	1498
33. Прислоп (Луква)	486	896	940
34. Рипянка	369	726	675
35. Рівня	763	1246	1990
36. Сівка Калуська	643	1079	1061
37. Сливки	754	998	1100
38. Слобода Небілівська	248	570	566
39. Слобода рівнянська	гл. 34	гл. 34	256
40. Станькова	636	—	1700
Улятівка vulgo Вилки	—	—	—
41. Топільсько	319	573	575
42. Тужилів	850	1560	1596
Уґартсталь	нім.	кол.	—
43. Угринів середний	934	1360	1328
44. Угринів старий	354	875	890
45. Хотінь	580	1510	1540
46. Ясень горішний	1848	3112	1603
Ясень долішний	—	—	1627
47. Яворівка	195	455	456
	24631	57398	64918

XVIII. РОЖНІТІВ.

1. Брошнів	476	1003	1003
2. Дуба	611	1308	1320

МІСЦЕВІСТЬ	РІК		
	1841	1928	1930
3. Дубшара	202	276	279
4. Князівське	585	1051	1026
5. Креховичі	876	1592	1775
6. Лецівка	513	758	778
7. Луги	175	486	486
8. Вільхівка	261	584	564
9. Перегінсько	3307	7084	8757
Підлюте	—	—	—
10. Ришняте	310	700	675
11. Рожнітів	701	1440	1400
12. Ріпне	459	787	900
13. Сваричів	1423	3035	3032
14. Спас	909	1372	1392
15. Струтин вижний	825	1227	1121
16. Струтин нижний	1126	2693	2716
17. Цінева	1001	1755	1663
18. Янівка	370	750	2597
19. Ясеновець	558	858	834
	14688	30514	32318

XIX. ДОБРОМИЛЬ.

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
1. Арламів	611	712	711	709	990	—	—
2. Бориславка	531	538	544	540	745	—	—
3. Боневичі	329	282	286	403	922	128	33
4. Велике	224	238	182	221	324	3	14
5. Волиця	193	200	248	255	220	—	—
6. Городиско	140	159	137	166	175	25	—
7. Грабівниця	161	130	211	233	380	100	—
8. Губичі	353	350	658	610	665	—	—
9. Гувники	170	151	197	266	—	—	—
(Угники), Грушова	—	—	—	—	—	—	—
10. Гійско	578	573	577	634	884	160	—
Військо	—	—	—	—	—	—	—
11. Гучко	672	1067	674	626	886	гл. 12	лг. 12
12. Добромиль	400	20	405	405	560	2400	2900

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
13. Кальварія пацлавська	125	—	—	126	14	390	—
Пацлав	—	—	—	—	—	—	—
14. Катина руст.	415	356	—	—	526	13	—
15. Катина шляхот.	—	—	—	—	—	—	—
16. Квасинина	752	749	710	723	997	25	40
17. Княжпіль	400	363	573	620	1100	29	р. 6
18. Комаровичі	—	364	365	360	618	214	6
19. Копистно	347	393	395	401	542	10	8
20. Коростно	845	946	932	809	1520	130	300
21. Кропивник (діль.)	36	412	596	306	321	—	5
22. Лісковате зі Смільницею	1110	1105	—	1117	2024	9	31
23. Лімна	636	519	511	475	685	2	40
24. Ліщини	192	187	221	196	—	—	—
25. Лопушанка	200	470	264	196	218	—	—
26. Лопушниця	592	658	656	530	637	19	29
27. Ляцко і Жупа	735	721	736	763	1100	—	—
28. Макова	325	324	339	298	1201	498	70
,, руст.	—	—	—	—	—	—	—
29. Мігова	502	521	593	457	746	12	9
30. Нанова	598	614	613	442	770	10	—
31. Новемісто	254	716	79	87	16?	583	287
32. Новосілки дидин.	86	87	160	74	155	180	—
33. Оберсдорф	нім.	кол.	—	—	—	—	—
34. Папортно	700	453	613	660	915	8	13
35. Пацлав	125	—	140	126	—	—	—
36. Передільниця	542	510	490	704	1000	3	7
37. Поляна	317	296	291	339	465	—	12
38. Посада рибот.	598	—	460	590	683	560	23
39. Посада новоміська	469	463	480	467	700	—	р. 2
40. Прінценталь	нім.	кол.	—	—	—	—	—
41. Пятниці	710	525	550	618	712	367	35
42. Розенбурґ з Поляною	317	296	300	339	465	—	—
43. Рудавка нановс.	287	330	338	432	680	—	—
44. Риботичі	920	1788	1085	804	990	150	00
45. Смеречна	214	242	—	280	254	—	4—
46. Смільниця ?	72	—	70	189	331	—	—
47. Сопітник і Кропивник	58	412	316	280	341	—	—
48. Старява (Сяніць.)	612	621	625	687	1146	150	150

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
49. Стебник	876	796	826	279	150	—	—
50. Тарнава	560	509	526	560	750	113	60
51. Трушевичі	385	387	417	482	796	6	—
52. Фалькенберґ	10	157	18	4	—	—	—
53. Штайфельс	нім.	кол.	—	—	—	—	—
54. Юречкова	402	430	430	388	756	207	42
	20448	21710	20118	21769	31570	6132	4482

XX. БІРЧА.

1. Бірча	224	245	260	339	?325	4000	1000
2. Бірча стара	284	298	306	420	450	—	—
3. Береска	613	716	716	779	1246	26	53
Бреска гута	15	69	69	94	32	—	—
4. Богушівка Бу-	гл. 14						
шівка, Корінець	28	—	—	—	—	—	—
5. Брижава	572	610	620	846	1390	180	26
Береска							
6. Войтківка	—	—	—	—	105	56	50
7. Войткова	570	614	620	560	824	213	83
8. Грозьова	743	730	761	692	940	170	80
9. Добра рустикаль.	гл. 7						
Городці, Лехмани, Па-	10						
люхи, Тверде, Озґі							
10. Добра шляхот.	1394	1536	1566	1136	2045	170	50
Стежки, Червоноволь	129						
11. Добрянка	251	гл. 26	250	282	415	25	16
12. Енґельсбрун	—	12	8	—	—	—	—
Млин василіяиський	—	—	—	—	—	—	—
13. Жогатин	553	360	360	770	1008	82	64
Заріче	25	—	—	—	—	—	—
14. Корінець	49	—	92	гл. 26	—	—	—
15. Корінецька воля	231	232	230	309	478	—	—
16. Котів	224	269	272	296	435	—	—
17. Крайна	400	118	177	180	260	9	—
18. Креців	304	634	374	319	635	45	40
19. Воля крецівська	167	—	195	40	—	—	—
20. Кузьмина	169	703	213	227	320	721	100
21. Ліщава горішна	550	650	643	737	790	160	—
22. Ліщава долішна	359	408	396	501	730	547	—
23. Ліщавка	302	329	246	215	510	413	—

МІСЦЕВІСТЬ	РІК						
	1830	1835	1836	1879	1930	лат.	ж.
24. Липа	797	780	794	957	1410	140	19
25. Лодинка горішна							
„ долішна	300	221	237	326	495	80	—
26. Лімна	139	519	511	475	685	2	40
27. Ляхава	143	гл. 17	159	—	650	—	—
28. Малява	374	638	388	440	692	114	14
Монастир	20	20	—	16	—	—	—
29. Нове село	141	245	162	271	275	—	—
30. Новосільці козиц.	200	236	238	? 74	112	240	18
31. Пяткова (руська)	1279	1339	1359	1238	2120	196	115
32. Ростока	177	180	199	199	302	5	14
33. Розпутє	130	139	200	262	410	—	—
34. Рудавка бірчан.	287	330	338	432	680	—	—
35. Сівчина(Суфчина)	435	531	541	650	949	123	23
36. Тарнавка	11	587	602	? 3	30	400	?
37. Трійця	452	459	484	442	617	7	6
38. Тростянець	974	1529	1051	893	1662	62	67
39. Ямна горішна	520	541	527	518	742	13	? 8
40. Ямна долішна	716	798	766	783	992	? 1	7
41. Явірник руський	436	454	462	706	1035	86	102
Борівниця	—	—	—	—	37	—	—
42. Ясениця Сівчин.	32	—	69	—	15	—	—
	15719	18159	17321	17148	25370	8786	1860

Примітка. З технічних причин треба було пропустити дані зібрані за 1928 р. з округів I—XII і XIX—XX. Через се відпало яких 1631 дат, які мали служити для контролі річника 1930. З тих також причин пропущено в цих округах дані, що відносяться до інших (акат. протест.) віроісповідань за 1930 р. Вже підчас печатання спростовано деякі завважені похибки (прим. Соколя (мост. пов.) 1224 мешк. зам. Соколє (устр. п.) 248 мешк. за 1836 р. Головсько (підб.) 592 м. за 1930 зам. 124 м., Далява (дрог.), (не Дальова) мильно подано 2080 мешк. за 1835 р. зам. 251), через що остаточне зіставлення не буде всюди точне (особл. округа Підбуж за 1930 р.), одначе ріжниці не повинні бути значні.

Також топоґрафічні назви й наголоси треба докладно провірювати (прим. дехто наголошує Матьків а дехто Матьків, дехто говорить Ладровичі зам. Радловичі, Літиревичі зам. Райтеревичі ітд.

ЗАГАЛЬНЕ ЗІСТАВЛЕННЯ.

	Повітовий Суд	Рік 1830	1841	1879	1928	1930		гр.-кат. %	лат. %	жид. %
I	Балигород	14224		16991		22909	2336 л. 2075 ж.	83.97	8.11	7.92
II	Ліско	14673		15965		18208	5527 лат. 3653 ж.	66.50	21.88	11.62
III	Устрики дол.	12102		14493		21207	а. 597 р. 120 2112 2800	78.74	8.21	10.39
IV	Лютовиска	8270		7724		12263	орієнт. 1 241 л. 1726 ж.	86.11	1.62	12.27
V	Бориня	19170		18430		30360	658 лат. 2353 ж.	90.96	1.97	7.07
VI	Турка	30507		30474		46530	2570 лат. 8694 ж.	80 51	4.45	15.04
VII	Ст. Самбір	36926		37142		47180	7869 лат. 5296 ж.	68.89	17.80	13.31
VIII	Самбір	31705		35777		54815	ев. 9 5 а. 40 19712 л 7046 ж	67.20	24.16	8.64
IX	Лука	11030		12463		17580	ев. 4 781 ж. 1141 лат.	91.18	5.86	2.96
X	Дрогобич	31070		33182		64980	28316 лат. 26839 ж.	59.75	11.28	28.97

	Повітовий Суд	РІК 1830	1841	1879	1928	1930		гр.-кат. %	лат. %	жид. %
XI	Підбуж	13080		14126		18470	447 лат. 677 ж.	94.26	2.34	3.40
XII	Мединичі	16364		18145		21987	3067 лат. 450 ж.	85.93	12.04	2.03
	I-XII Разом	252.079		266.985		376.499	73.996 л. 62.363 ж. 926 акат.	73.28	14.40	12.14 0.08 інш.
XIII	Стрий		27233		52122	51570				
XIV	Сколє		23560		35790	43387				
XV	Болехів		15995		26828	26698				
XVI	Долина		15327		33603	32644				
XVII	Калуш		24631		5398	63518				
XVIII	Рожнітів		14688		30514	32318				
	XIII—XVIII Разом		121434		232255	250135		105.98%		
XIX	Добромиль	20.448		21769		31570	6132 лат. 4482 ж.	70,98	19.27	6.90
XX	Бірча	15.719		17148	14631	25370	8786 лат. 1860 ж.			
	XIX—XX Разом	36167		38.917		56,940				

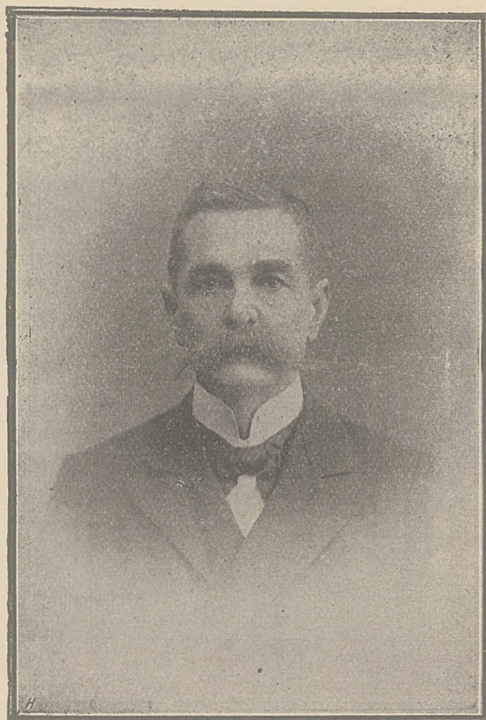

Олександер Борковський.

Олександер Борковський (29. III. 1843 – 5. X. 1921).

Родився в Загутині пов. Сянік, де його батько Михайло був парохом. До шкіл ходив в Перемишлі та Самборі, фільософічний виділ покінчив у Львові 1863 р. Був учителем ґімназії в Самборі, у Львові, Бережанах, знову у Львові, в Коломиї, у Львові. В 1889 р. стає директором ґімназії в Дрогобичі. В 1895 р. пенсіонується й переходить до Львова, де працює довгі літа як співробітник і редактор „Діла". 1910 р. переноситься до Ваньович, пов. Самбір, набуває кількадесять морґів поля, будує дім і живе там до кінця свойого життя.

Кілька сухих дат — а скільки праці, труду, щоденних сірих змагань та високих думок і стремлінь Учений фільольоґ, знавець клясичної культури, автор грецької та латинської граматики.

Знаток старинних мов тимбільше полюбив рідну мову, бо її знав та вмів через порівнання оцінити.

Се великий сторож чистоти та правильности української мови.

При всіх своїх заняттях находить час на переклади з французької та польської мови.

Осібної моноґрафії вимагає оцінка його праці як автора оповідань, нарисів, перекладача, редактора Батьківщини, Зорі, видань тов. Просвіта та Діла. По цілонічній праці не раз не два заставало його ще при праці сонце.

Олександер Борковський се педаґоґ зі серцем, що рівночасно вміє твердою рукою виховувати та в боєву лінію життя виводити разпораз сильні характери.

Се піонір, що без книжок, підручників, граматик, словарів береся працювати в нашому середньому шкільництві — йде вперід і веде за собою—що більше находить час і вміє своїм пером формувати світогляд української суспільности.

Освітлення діяльности й заслуг Покійного жде свойого дослідника. Родина бл. п. О. Борковського передала його бібліотеку (близько 1000 томів) нашому Товариству.

Матеріяли до бойківського словарця.

о. ЮРІЙ КМІТ.

Бойківський словарець зі села Гвіздця.[1])

У нас водиться — що коли не знаємо якогось терміну, якогось слова, тоді повертаємося в чужий бік, значить, шукаємо його в чужій мові, а стрінувши, переводимо на своє, або на чужій основі намагаємося витворити щось підхоже до свойого. Та звичайно даремий труд, бо переведене, або утворене стоїть далеко від рідного . . По мойому, нам поперед усього треба вертатися до **своїх говорів,** сього завжди живого, завжди близького жерела. Деякі з наших діялектів справді вельми богаті й дуже гарні. До таких прим. належить **бойківський** діялект, що зберіг у собі чимало останків з давньої давнини та визначається великою чистотою, правильністю, влучністю, придатністю й пластичністю.

---

[1]) Сей словарець був надрукований в „Ділі" (ч. 132, ст. 6—7 з 1914 р., а тепер Вп. автор на наше прохання його переглянув і додав наголоси. В пересланім рівночасно листі до Старшини нашого Т-ва Вп. автор пише між іншим:

„Тут згадаю про прикру й сумну для мене історію з моїм „Бойківським Словником". Перед війною переслав я його Н. Тов. ім. Шевченка. Його обговорювали на секції й мали друкувати, як звістив мене С. Томашівський. Пок. Іван Калинович (бібліоґраф) почав видавати мою збірку **„Тремтіння душі",** яку пізніше видало Н. Тов. ім. Шевченка, бо видавець попав у грошеві недостачі... Збіраючись видавати, задумав долучити до цієї збірки словничок бойківських висловів. Я дозволив йому покористуватись моїм словником, або таки передрукувати сей, що лежав у То. вім. Шевченка. Він забрав його й мені не звернув до своєї смерти. І я по нинішній день не маю його в руках... **Цей Словник коштував мене багацько праці!** Я у великій трівозі, чи не затратився, або чи не помандрував світами...

Все те вказує, що крайна пора дійти справжніх, управильнених найменувань...

З сього теж діялекту виймаю декілька річий, що, по моїй думці, повинні увійти в наше письменство і принятися тут.

Розстіль — дер Ефеи, плющ, прочитай (Верхратський).

Дорогітня — дорожнева.

Поледиця — голоморожа — ожеледиця, совгільниця.

Коровій — пахтяр молока.

Вибірка — бранка рекрутів, усяке вибиранне,

Новитиця — перестенець малий (Верхратський), канянка, (Діе кляйне Зайде).

Привітитися — привитатися, поздоровити.

Закрута — вир (Вірбель).

Чудниця — дивниця, не є чудниця — не дивниця, чудуватися — дивуватися.

Зарядом — по черзі усе.

Самохітно — самовільно, самоволець — індивідуаліст.

Колиб відали, де проживає подруга пок. Івана Калиновича, прохавби міцно, звістити мене... Хочу конечно видістати цю дорогу для мене річ... Мабуть доведеться публично, часописно запитати рідню покійника про це...

Якщо знайшлосьби місце у Вашому видавництві, попрохавби я дуже, порушити в ньому справу мойого Бойківського Словника!

В мене є збірничок загадок — понад 200 — між ними й бойківські, вельми гарні, гомерівські—образові... При найблищій нагоді передам я їх Вам, а при цьому може й дещо іншого...

Як Словник, так теж цей виривок, порівняв я з виданими Словниками. Що вже було поміщене, це вилучив я з мойого словника, або зазначував зміни та інше розуміння."

Крім цього виривку з бойківського словника о. Юрія Кміта знані нам ще: Із. Пасѣчинскій: Малий словарець бойк. русск. слôвъ, уживаныхъ въ щоденной бесѣдѣ. Учитель, 1872, чч. 33—37, Гоцкій Іосифъ: Бойковскій словарець собраный въ селѣ Ясенѣ въ окресности Перегиньска. Временникъ ставроп. Инст. на г. 1897. — Хроніка НТШ. (ч. 69—70 ст. 76) згадує про записки свящ. (Олександра) Яворського з Лопушанки Хоминої (що відносяться до бойківського слівництва). (Ред.)

Плітня — сплітки, сплетня, обмова. „Плітню завели“.
Видится — здається.
Перетися — сперечатися.
Забезрядити — допровадити до безладдя, до анархії.
Безсебе—непритомний, у горячці, несвідомий, безтямний.
Шалений — божевільний, шалений пес—скажений пес, по мойому божевілля, божевільний, слово чуже для нас, запозичене....
Роззиратися—розглядатися, дізріти, доглянути, недозір — недогляд, на визорах стояти — чатувати.
Сить — ситність.
Відмяк — відлива, відволога, попуст.
Метільниця — заверюха, сніговія, заметіль, курявиця.
Переднійшими роками — попередними роками.
По братськи — по братерськи. Ділімся по братськи, рахуймеся по жидіськи.
Відознати — перечути, вивідатися (відерерфарен).
Тягота — вагітність (Шванґершафт).
Оброба — направа (одежі).
Питати — смотрити, мацяти (кури), італійське: бадаре — бадати (при лікарських провірюваннях),
Довязки — обжинки.
Витруть — викид на тілі, міхур.
Літнійший — літами старший.
Відріз — відтинок.
Надвисок — надвижка, звисок, — решта з оставок.
Потверд — карність, дисципліна. „Твердший потверд“ — більша карність.
Зичні гроші — позичені гроші.
Затіч — зайда, (російське: сволоч), голота.
Прибаги — захочування, забаги.
Первосвітний — споконвічний.
Зволоком — зволікаючи.
Женитба — женитьба.
Жаля — ся, що жне.
Полох — страхопуд.
Заслужиняк — сей, що заслугує.
Заклятник — заклинач, чарівник.
Закрутня — закрутанина.
Задатися — удавати.

Замітувати — робити закид.
Згаря — луна.
Зимниця — дрощі, фебра.
Завершений — викінчений.
Зрушений — такий, що має якусь хибу, недостачу, польське: надверенжони.
Зажмурячки — зажмуривши очи.
Зрячий — короткозорий, зизоокий.
Молотник — сей, що молотить.
Гризотник — сей, що робить грижу.
Право-у правець — просто.
Мудрики — мудрагелі.
Відрода — вирід.
Упроміш — в суміш.
Грань — гранка — кант, грань — жар.
Купний контракт — контракт купна.
Обрядця — зарядчик, кермачич.
Визнак — вказівка.
Драбний віз — драбинястий віз.
Щирувати — бути щирим.
Полуйбіда — пів біди.
Провітря — продув.
Спорікати — робити докори.
Отчич — власник батьківщини (неприймач).
Стричаник — братів син.
Стрина — стриянка.
Вуйчина — вуянка.
Тітчаник — син тітки.
Ярівник — сей, що ярує, веснує.
Бевза — пропасть.
Покрадимці — кpадькома.
Відничати — віднапасти, марніти *)
На заставу взяти — на застав узяти.
Оповістися — представитися, зарекомандуватися.
Дільба — поділ.
Навперед часу — перед часом.

---

*) Див. Слово о полку Ігоря: Ничит трава жалощами.

Гл. дискусія на тему походження автора „Слова о полку Ігоревѣ“. (прим. Редакції).

Бити (бути) під припадком — бути виставленим на небезпеку.

Вялий — хоровитий.

Ямар — грабар, копальняний робітник.

Картянка — ся, що викладає карти, ворожиля.

Гнилиць **) — гнилизна.

Корольки — корона цвітів (королля, Блюменкроне).

Тут натякну ще про топоґрафічне найменування, що повинно стати для нас предметом пильного провірення та справлення. Поляки попереводили та поперобляли наші народні назви на свій лад, а ми звичайно аж від них переводимо, а справжні назви доживають свойого віку між народом... Прим. на Бойківщині говорить народ: Вижна і Нижна Тернова, а в шематизмах і урядових титулятурах пишеся вона як Тарнава. За Терновою є село **Соколіка.** Поляки зробили собі з сього Sokoliki, а ми перевели на Соколики. Між народом є **Дзвиняче, Головецьке,** а з того стало Дзвиняч і Головецько. Про страховища як Хлопчиці замість Хлопчичі, Кульчиці зам. Кульчичі (радше Кільчичі—ред.) нема вже що згадувати....

) дуже часто: **и = е, як от: от**и**ць, цирьков, цирьківник (паламар), нидозір.

РОМАН ЛУКАНЬ ЧСВВ.

Василіянська друкарня в Заплатинських Угерцях, пов. Самбір.

Бойківщина може повеличатися культурним своїм осередком — василіянською друкарнею в Заплатинських Угерцях, у самбірськім повіті. В тім селі, літ тому більше як 310, жив у василіянськім манастирі визначний культурний діяч, василіянин, о. Павло Домжив—Люткович, або Люткович Телиця. Був він мандрівним друкарем і заслуговує на осібну увагу, бо зосереджував у своїх руках, — як каже акад. Мих. Возняк [1]) — „і редакційну й технічно-друкарську частину, творячи, як Балабани, своєрідний науковий гурток довкруги своєї друкарні". З своєю друкарнею переїздив він ураз із іншим василіянином, єродияконом Сильвестром, із місця на місце.[2])

Першим таким осідком обидвох наших друкарів були саме Угерці, коло Самбора, маєтність Олександра Федоровича з Шептич Шептицького. [3]) Він—благочестивий член церкви й народу [4]) — заснував у тій своїй маєтності василіянський манастир і в нім друкарню. [5])

---

[1]) Возняк. Історія української літератури. Т. II. У Львові, 1921., ст. 85.

[2]) М. Возняк, l. c., Т. II., 85 ст.

[3]) Свєнціцкий. Початки книгопечатання на землях України. Жовква 1924 р., 32 стор.

[4]) І. Свєнціцкий, 1. с., 32 ст.

[5]) о. Іван Рудович. Митрополит гр. Андрій Шептицький. (Вістник Союза визволення України. II. рік. Відень, 15. серпня 1915., Ч. 23—24., 9. ст.)

о. І. Рудович. Митрополит — засланець. (Календар Тов. „Просвіта" 1916. рік., 101 ст.)

Схиматісмъ всего клира руско-католического епархіи перем. на годъ 1877., 325 ст.

Деякі дослідники подають перші згадки про василіянський манастир в Угерцях і тамошню василіянську друкарню під 1620 р.. [6]) одні під 1619 р., [7]) іншіж під 1618 р. [8]) І так, перша книжечка, що її видав о. Павло Люткович 1618 р., в Угерцях, це „СЪБРАНІЄ Въкратце Словес от Божественнаго писанїа из обїасненїм Изложенїя Стых Аплъ, Двунадесяти Артыкуловъ. Православнои Вѣры. Выдруковано коштом й накладом Благочестиваго єго млП Александра Шептицкого з Шептич. Працею Істараньєм Їеромонаха Павла Домжива Лютковича. Іеродїякона Селивестра В УГОРЦАХЪ Року 1618, Мсца Марта“. [9]) — Змістом тої книжечки, як бачимо, пояснення 12 членів апостольського символа віри. [10]) Всіх листів має та книжечка: 48. [11]) Примірник у Національнім Українськім Му-

---

Схиматісмъ.... еп. перем. на г. 1879, 425 ст.

В. Радзикевич. Короткий курс історії укр. письменства. Львів — 1922., 41 ст.

[6]) М. Коссакъ. Шематизмъ провинціи св. Спасителя Чина св. Василія Великого въ Галиціи,... Во Львовѣ. 1867, 191, 312 ст.

Dr. Julian Pełesz. Geschichte der Union..., II. B. Wien. 1880., 1072. ст., 274 нотка.

о. І. Рудович, l. c., (Кал. Тов. „Просвіта“, 1916 р. 101 ст.)

Д-р І. Крипякевич. Середневічні монастирі в Галичині. Записки ЧСВВ. Т. II. Жовква 1926., 96 ст.

[7]) Історія книжки. (Календар Місіонаря на 1927. рік. Жовква, 120 ст.

[8]) A. Pietruszewicz. Słów kilka napisanych w obronie ruskiej narodowości. Lwów. 1848., 36 ст.

І. Рудович, l. c., (Вістник Союза визволення України. II. р., Відень 1915., ч. 23—24., 9 ст.)

Українська Загальна Енцикльопедія. Том І., 1156 ст.

[9]) Пор. facsimile тої книжечки в І. Свєнціцкого (Початки книгопечатання..., III. с. Річеві прилоги, ч. 56.) — Про видання тої книжечки пор.:

Я. Головацкій. О первомъ літературно-умственномъ движеніи Русиновъ въ Галиціи..., Науковий Сборникъ 1865. Вып. II. Во Львовѣ, 85 ст., примітка.

И. Каратаевъ. Описаніе славяно-русскихъ книгъ напечатаныхъ кирилловскими буквами. Томъ первый. Спб. 1883., ч. 243.

зеї у Львові має 36 л. [12]) (від Антона Петрушевича 1905 р.) Перепис тої книжечки, враз із переписаним наголовком, находиться в однім рукописнім збірнику з 17. віку в святооніфрівській манастирській книгозбірні під 4. ч. на к. 311.—347. к. об. [13])

Цікавою являється вістка, що її подав 1865 р. ще Я. Головацький (Наук. Сборникъ Гал.—русс. Матицы. Годъ изд. первый. 1865., 85 ст.), опісля й Іван Франко („Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р., У Львові, 1910., 59 ст.), що український друкар, Павло Домжив—Люткович, видав в Угерцях книжку: „Выкладъ вѣры“ (Головацький), або: „Виклад Вѣри“ (Франко) ще 1611 р. — Та ці вістки видаються дуже проблематичні. Мені видається, що обидва згад. вчені ідентифікують „Виклад Вѣри“ з книжечкою: „Събраніе въкратце словес“..., що вийшла в Угерцях, як знаємо, 1618 року й змістом її: пояснення 12 чeнів апостольського символа віри. — Хоч польський історик, Іполит Ступницький (Galicya pod względem topograficzno-geograficzno-historycznym. Lwów, 1849., 57 ст.) подає: „W. XVI. w. istniał tam (— в Угерцях, помилково подає, що то в тих Угерцях, що в Сяніччині) obronny zamek i klasztor XX. Bazylianów, posiadający drukarnię“, то все таки те не спонукує нас твердити, що вже в 16 в. Угерці мали друкарню, або на поч. 17. віку перед 1618 роком, бо з тих часів угерецькі видання бібліоґрафам невідомі.

Католог҄ъ книгъ церковно-славянской печати. Зладив Д-ръ И. Свѣнцицкій. Жовква. 1908., 137. ст., ч. 93. М. Возняк. Іст. укр. літ. т. II., 85 ст. І. Свєнціцкий. Початки книгопечатання..., 32 ст.

У наведеному в горі наголовку змінено азбуку, заступивши кирилицю т. зв. гражданкою та викинувши титли (скорочення над буквами), а се через брак відповідних черенок. (Прим. Редакції).

[10]) М. Возняк, l. c., Том II., 85 ст.

[11]) Я. Головацкій, l. c., (Наук. Сб., 1865., 85 ст.)

Каталогъ книгъ церковно-слав. печати. Зладивъ Д-ръ И. Свѣнцицкій. Жовква, 1908., 137. ст., 493. ч.

[12]) Каталогъ книгъ..., 137. ст., 493. ч.

[13]) д—р Я. Гординський. Рукописи бібліотеки монастиря св. Онуфрія ЧСВВ. у Львові. (Записки ЧСВВ. Том I., Жовква 1925., 243 ст.; й осібна відбитка. Жовква — 1927., 11 стор.)

Другим виданням в угерецькій друкарні вважають „**Короткий хрональоґічний літописець**“, відомий з московської рукописної копії з кінця 17., або з початку 18. в., що в ній при кінці є записка, що це копія книжки „литовскихъ печатей, печати пана Александра Шептинскаго(!) въ Угорцахъ, лѣта Господня 1619.“ [14])

Третє й останнє видання в угерецькій друкарні вийшло 1620 р. Це були **Апостоли й Євангелія**, [15]) вибрані на неділі та свята на весь рік. [16]) Повний наголовок тієї книжечки осьтакий: „Апостолы и Євангелїя чрез' всѣ неделѣ и праз: и избранним ст на в'весь годъ. Първое изобразися в Угорцахъ Року 1620. въ друкарни Іеромонаха Домжива Лютковича“. [17]) В укр. національнім Музеї у Львові примірник тієї книжечки неповний: 25—69 і 71—101. л. Ту книжечку присвятив о. Люткович Шептицьким. У повних примірниках, що находяться в російських книгозбірнях, бачимо на 2. стор. наголовного листа герб Шептицьких і присвячені стихи на 2. листі „на гербъ ясне велможныхъ Шептицкихъ.“ [18])

Один примірник тих Апостолів і Євангелій, що їх видано в заплатинських Угерцях, зберігається в церковно-словянськім відділі в василіянській манастирській книгозбірні в Лаврові. Відкрив ту книжечку в лаврівській книгозбірні підписаний 19. серпня 1929 р., на основі першої сторінки 55. картки, що її facsimile помістив Іларіон Свєнціцкий (Початки книгопечатаня..., Жовква, 1924., III. ч., Річеві прилоги. ч. 57.)

Лаврівський примірник угерецьких Апостолів і Євангелій, оправлений у півскірку, формату: 14×10 cm, також неповний,

---

[14]) М. Возняк, l. c., T. II., 85 ст.

[15]) М. Коссакъ. Шематизмъ... Во Львовѣ. 1867., 191., 312 ст.

М. Возняк. l. c„ T. II., У Львові, 1921., 85 ст.

І. Свєнціцкий. Початки книгопечатання..., Жовква, 1924., 32 ст.

[16]) М. Возняк, l. c., Том II., 85 ст.

[17]) И. Каратаевъ. Описаніе... Томъ первый. Спб. 1883., ч. 261.

Д-ръ И. Свѣнцицкій. Каталогъ книгъ..., Жовква. 1908., 14 ст., 33 ч.

[18]) Д-ръ И. Свѣнцицкій. Катал. книгъ..., 14 ст., 33 ч.

але більше повніший від примірника в укр. національнім Музеї, бо має картки від 10—133. Після 133 картки бракує, мабуть, лиш одна, або дві картки. — Текст 10. картки в лаврівськім примірнику починаеться продовженням евангельського читання в 4. неділю (Самарянина) по Христовім воскресенні: „...отцу духомъ и истиною ибо Отецъ, таковѣхъ ищетъ покланяющихся єму. Духъ єстъ Бог, и иже кланяєтъ ся єму, духомъ и истиною достоитъ кланяти ся...“

Текст Апостолів і Євангелій кінчиться на першій сторінці 132. картки в лаврівськім примірнику. Опісля маємо 3 сторінки „Оглавлені—я Апостоломъ й Євангеліамъ“... (132. к. об.—133. к. об.) По 133. к. в лавр. прим. вшито 7 карток друкованого „Всечестн—ого параклис—у“ (в невідомій нам друкарні).

Хоч о. Люткович між схизматиками визначився, як видавець малих книжечок, [19]) — усе таки розвинув він, як бачимо, в угерецькій друкарні доволі живу видавничу працю в тих часах і видав в Угерцях аж три книжечки.

Після 1620 р. бачимо о. Павла Лютковича, ЧСВВ., в Минську, де, як ігумен, у грудні 1622 р., надрукував у своїй друкарні: „Казанье на чиненю памяти по зешлом его мл. пану Александрови Теодоровичу Шептицком“, присвячуючи те своє казання про свойого мецената матері покійного—Марії Турянковій Федоровій Шептицькій і молодшому синові її, Петрові Федоровичеві Шептицькому та вдові й дітям покійного. Пізніше о. Люткович живе й працює в селі Четвертні (1625 р.), в Луцьку (1628 р.), в манастирі в Чорній (1629 р.), де також ігуменував. У згад. тих місцевостях видав 4 книжки. 23. V. 1630. р. дарував ігумен Павло свою друкарню свойому товаришеві, Сильвестрові, й василіянам у святоспаськім манастирі в Чорній і переселився до печерської Лаври в Києві, де й умер 1634 р. — Більше про видавничу працю й друкарні о. Лютковича після 1620 р. не говоримо, бо те переходить межі цієї статейки. Докладніше про те найде шан. Читач у акад. Михайла Возняка (Іст. укр. літ. Том II. У Львові, 1921., 85-86 ст.) й в І. Свєнціцкого (Початки книгопечатання на землях України. 32—33 ст.)

Лаврів, 23. VII. 1931., в день св. Антона Печерського.

---

[19]) Dr. J. Pełesz: Gesch. der Union, II. B., Wien, 1880., 416 ст.

Др. А. КНЯЖИНСЬКИЙ.

Як записувати твори „усної словесности“?

Багато людей записує залюбки народні пісні, оповідання, пословищі, загадки тощо, дехто для себе без дальшої мети, дехто з ціллю: передати їх згодом якійсь научній установі, або самому їх колись вихіснувати. Сі записи, якщо вони зроблені з такою ціллю, можуть в інтенції збирача мати безпосередню, або посередню вартість; безпосередню—коли н. пр. бажаємо прослідити зміст самого записаного твору, посередню — коли у записаному творі бажаємо зберегти якісь признаки мови сього чоловіка, від якого ми даний твір почули.

Довільно ми можемо поводитися із заслуханим твором, коли самі бажаємо його вихіснувати, та мусимо підчинити себе певним вимогам, коли списуємо дані твори для вжитку когось другого, якоїсь научної установи. Тоді нам невідомо, що з даного твору схоче вихіснунати якийсь дослідник і ми повинні дати йому такий матеріял, який для нього мавби вартість. Мусимо — значить — даний твір записати так, щоби хтось другий читаючи його негільки зрозумів його зміст, але й міг віддати всі звуки окремих слів так, як вони виглядали в устах їх рецитатора, від якого ми твір записали. Та навіть коли записуємо даний твір для власного вжитку з огляду на його зміст, повинні ми записати його точно, се є вживаючи знаків, під якими крилися би окремі звуки мови рецитатора длятого, що вихіснований через нас твір в одному напрямі (змісту), може послужити згодом за важний матеріял для дослідів в іншому напрямі (форми), через діялєктольоґа. А сього саме вимагає культурність наукової праці, щоби з власних здобутків дати спромогу користати другим дослідникам.

Думаю, що ніхто з читачів не вважатиме моїх слів недоречними, та може й зараз поставить питання: як саме списувати сі твори?

Не торкаючи технічної сторони сього питання, (бо кожний записує даний твір так, як йому найвигідніше), хочу в найбільше популярний спосіб вияснити основи транскрипції (себ-

то списування) творів т. зв. усної словесности. Правопис наш, хоч і називаєся фонетичний, для записів сих не надаєся, бо його букви не вистарчають для віддання звуків навіть найбільше поступових говорів. Щоби краще зрозуміти „нефонетичність“ нашого „фонетичного“ правопису візьмім під увагу слово **тісто.** Два рази виступає ту буква **т,** та попробуйте один і другий звук виділити з цілости слова, а замітите відразу їх ріжницю. З другого боку підкладіть основну вартість звука **т** в обі позиції слова **тісто** і вимовте його з сими — що так скажу — правильними звуками **т.** Чи се є те слова, що його все чуємо? Відповідь зайва. Дальший примір: маємо слово: **тільки.** Дехто вимовляє звук **т,** як перший звук в слові **тісто,** дехто, як другий. Записуючи се слово від сих двох людей мусимо вжити ріжних знаків: вживаючи знаків, які війшли в статтю „Межі Бойківщини“ раз писати треба т'**і**л'кі (апостроф після даної шелестівки означає її мякість, товста буква — наголос, який в письмі краще означити апострофом більшим, про що нище,) другий раз т**і**л'кі. Розгляньмо дальше два ріжні звуки, що їх в письмі значимо букзою **в** в слові: **вовк**; перший з них се губно-зубний звук, другий губно-губний; для першого слід оставити букву **в,** другий звук наближений до **у,** і можнаб його зазначити буквою **ў.** Ціле слово писалиб ми: **воўк.** Врешті примір з поля голослівок: провірмо вартість звука **о** у висловах: **не маю дому, іду домів;** перше **о** — що так скажемо — правильне, друге наближене до **у** і його можнаб написати буквою **о̆.** Так само **е,** що наближене до **и** (н. пр. в слові: **мені**) можнаби зазначити знаком **ӗ.** Розуміється, що поміж звуком **е** і **ӗ,** між **о** і **о̆** є ріжні посередні відтінки, які вичути мусить діялєктольоґ, та від нефахового збирача такої точности не вимагається. (Усі наведені приміри беру з мови інтеліґентів). Примірів таких з поля шелестівок і голосівок можна навести безмежно багато, та обмежимо ся до поданих, бо читач розваживши їх заставить себе у відповідну пору прослідити усі зачуті звуки. Провірюючи докладно якість звуків записуваних через нас народніх творів і транскрибуючи їх відповідно, придбаємо собі та другим справді вартісний матеріял.

Перейдім тепер до формальної сторони поставленого вгорі питання. Українські діялєктольоґи не усталили досі зна-

ків на всі звуки української мови з її говорами. По сей бік Збруча приймаєся щораз більше поширена низкою додаткових значків латинська абетка, по той бік доповнена українська азбука. З поміж усіх діялектольоґів замітні два, акад. Ганцов і проф. Зілинський, які займаються цілою площею української мови, не лише окремим говором. Їх отже транскрипційні знаки булиби найвідповідніші для нас. Та й вони досі не дали повної справді фонетичної азбуки. (Обіцяв таку проф. Зілинський, і коли вона появиться, постараємося її спопуляризувати для вжитку найширших кругів.) Можна булоби приняти знаки якогонебудь діялектольоґа н. пр. знаменитого чужинця Олафа Броха, проф. Янова, Др. Панькевича, О. Курило і др., та треба тоді й добути праці сих дослідників, які зрештою може й не лежать в крузі духових інтересів неодного записувача й кожному буде — по моїй думці — далеко вигідніше вийшовши з якоїсь „згрубша“ знаної собі транскрипції (от хочби знаків статті „Межі Бойківщини“) створити собі відповідні знаки в потрібній скількості, та сими знаками списувати народні оповідання, пісні і т. д. Створити треба значить свойого рода шифру, до якої ключ (себто опис усіх знаків) подамо перед своєю збіркою. Коли згодом ми самі, або хто другий вихіснує сі записи до друку, легко буде можна переписати їх принятими, чи санкціонованими через наукові сили знаками.

На закінчення кілька конечних заміток: Обсервуючи й описуючи певні знаки ми повинні найти місце їх артикуляції. Загально принятий ту поділ усної ями на три поземі і три доземі полоси, в яких дані звуки артикулюються. Говоримо про р я д: передній, середній, задній, і п о л о ж е н н я (інші називають се підйомом): низьке, середнє й високе. Н. пр. типове українське и є звуком середнього ряду, високого положення (підйому). Українське **і** є звуком переднього ряду, високого положення. (Від сього бувають в говорах поважні відхили). Понадто голосівки бувають закриті; півотверті й отверті та помічення сього доволі важке і при записах своїх можемо се поминути. Вживаючи прейотованих букв (є, ї, ю, я) класти їх треба лише там, де вони, як звуки, мають свою питому вартість (я = йа, є = йе). Поза тим пишемо мяку шелестівку і сі самі знаки без прейотації н. пр. Л е с ' а (а не Леся), в е с ' і л ' л ' а (а не весілля) і т. д. Шелестівки на-

зиваємо знарядами мови і способом їх вимови (н. пр. губно-зубна, проривна). Ключ до такого означування найдемо в кожній граматиці (н. пр. Сімовича, Смаль—Стоцького), та в своїх записах описувати будемо лише відхилення від звукової вартости і такі звуки зазначимо окремим знаком. При шелестівках треба звертати увагу на степень їх м я к о с т и (п а л я т а л ь н о с т и), при чому краще означувати мякі шелестівки апострофом (як знаком ь). Велику вагу має наголос і його в письмі слід зазначити великим апострофом **після** наголошеної голосівки, (апостроф, як знак мягчення поставимо **над** змягченою шелестівкою). Односкладове слово не потребує зазначеного наголосу, та коли побіч нього стоять слова без наголосу, які опираються о його наголос (т. зв. енклітики) наголос повинен бути зазначений. Н. пр. слово **ліс** у сполуці: г а р н и й л ' і с буде без наголосу, та в сполуці: п о н а д л і с дістане наголос. Може не від речі будуть такі приміри:

„Жіноцька пісня" з села Тисовиця (пов. Старий Самбір).

I. Записана одною людиною, що вважала доцільним змінити деякі вислови на т. зв. літературні, (текст попсований):

Ой, повішу колисоньку
На вербу, на вербу.
Колишися колисонько
Поки я не верну.

II. Тасама пісня записана іншою особою, що принятою азбукою бажала зберегти признаки говору (текст невірний):

Ой, повішю колисойку
На вербу, на вербу.
Колишися колисойко,
Покіль я не верну.

III. Тасама пісня записана правильно у довільній транскрипції статті „Межі Бойківщини" (текст правильний):

Ой, поуіш'у колисойку *)
На уербу-й на уербу.
Колиш'ис'а-й колисойко,
Пок'іл' я не уерну.

---

*) Знаком и зазначено звук и із задньою обниженою артикуляцією.

Як записувати топоґрафічні назви?

Др. МИРОН КОРДУБА
професор університету.

КВЕСТІОНАР.[1])

1. Урядова назва оселі; політичний повіт (староство).

2. Чи се місто, місточко, село, присілок? Коли присілок, подати до котрого села (громади) належить.

[1]) Сей квестіонар проф. Д-ра Мирона Кордуби виданий Археоґрафічною Комісією Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові передруковуємо — не змінюючи його правопису — з його праці „Земля свідком минулого. Ґеоґрафічні назви як історичне жерело". (Прим. ред.)

Пильну увагу звертати на цінніші назви (нив) як прим.: Бояринa (Сілець, п. Самбір), Бояри (Ролів, п. Дрогобич), Городище, Дворище, Замок, Замчище, Вежа, під Вежою, Башта і т. д. Вказаним булоби зробити малий відручний начерк даної оселі і на ньому виписати всі назви.

Рівночасно треба списувати **особові назвиска** (прізвища). Найкраще виписати назвиска з метрикальних книг і їх опісля спростувати після народнього виговору, з поданням наголосу, притім узгляднити „придомки" (особливо шляхотські) і записати, як народ пояснює повстання назвиск чи придомків. Звертати треба особливу увагу на назвиска як „Русин", „Галич", „Тризуб", „Крецун", „Козар", „Перун", „Тивун", „Ватаман" і т. д. По змозі досліджувати ґенеальоґію поодиноких родів, а бодай зазначити звідки „пращур" і коли до села прийшов. Зробити се може навіть кожний інтеліґентніший селянин, треба лише крихітки доброї волі й охоти.

В. ГУРКЕВИЧ.

3. а) Як нарід називає оселю? Подати також другий та семий відмінок і прикметникову форму сеї назви. б) Як зовуть поодинокого мешканця оселі і всіх разом (однина і множина)? в) Чи оселя не мала давнійше иншої назви і яку? г) Чи між мешканцями є родинні назвиска, від котрих моглаби походити назва оселі? д) Чи околичні села не називають оселі або її населення якою шутливою або глумливою назвою? Може істнують про оселю які приказки?

Ad а) За 2-им відмінком питати: відкіля ви? (прим. з Вердо́ва); за 7-им: де мешкаєте? (прим. у Вердо́ві); за прикметниковою формою: який (чий) се ліс, поле, сіножать? (прим. вердівський). Ad б) прим. мешканець села Ордо́ва (Вердо́ва) зоветься: Вердівець, всі разом: Вердівці Ad г) прим. в присілку Чепелі є родини з назвиськом Чепе́ль, в присілку Заяці з назвиськом За́яць. Ad д) населення даної оселі звичайно не хоче признатися, або признається дуже нерадо, тому затим треба питати по сусідних селах; що до приказок, то в селі Сішні я записав ось яку: „В Сішні роскішно, довкола вода, а в середині біда“.

4. Як називаються поодинокі части оселі (по містах передмістя, по селах т. зв. кути)?

5. Які є окремі назви а) вулиць, б) доріг, в) площий та роздоріж?

6. Які присілки належать до сеї оселі (громади)?

7. Як називаються а) фільварки, б) двірські будівлі, в) млини, г) окремі доми або дворища, що лежать на територіі сеї громади?

Коли громада має присілки, зазначити, чи предмети, вичислені під а—г, належать до головноі оселі, чи до котрого з присілків.

8. Чи є коршми або заїздні доми, котрі мають своі окремі питомі назви?

9. Які назви мають поодинокі частини піль, огородів, неужитків?

10. Які назви мають поодинокі частини сіножатий, пасовиськ, полонин, болот (багон)?

11. Які назви мають ліси, гаї, корчі, зруби, поляни серед ліса?

При відповідях на питання 9—11 подати напрям в якім сі предмети положені від осередка оселі, зазначуючи північ

буквою N, полудне S, схід E, захід W, північний схід NE і т. д.

12. а) Як зоветься ріка, що пливе через територію оселі? б) Які там є потоки і до котрої ріки пливуть? Чи є жерела або криниці з окремими назвами і якими?

13. Як називаються а) глибини та вири, б) броди, в) острови в ріці?

14. Які назви мають стави або озерця?

15. Як називаються пороги і водопади в ріці?

16. Чи є в околиці оселі могили і кургани і які мають назви?

17. Як називається пасмо гір або горбів, що переходить через область оселі (громади)?

18. Які назви мають поодинокі а) гори або горби, б) верхи.

19. Чи на області оселі (громади) є а) скали, б) великі каменюки, в) каміньоломи, г) копальні (глини, піску, вугля, нафти, зеліза і т. п.); чи мають свої окремі назви і які?

20. Як називаються поодинокі долини, проваля, яруги, кітловини?

21. Як називаються дороги, стежки, переходи (просмики), що ведуть на другий бік гірського пасма.

22. Чи на области оселі (громади) є печери, підземні хідники і які мають окремі назви?

23. Чи на области оселі не находять або давнійше не находили яких старинних річий (монет, знаряддя, оружа)? Чи не робив там хто розкопів або пошукувань за такими річами? Чи нема там а) звалищ, замків, б) останків городищ, в) останків валів та укріплень і які мають окремі назви?

При відповіцях на питання 16—23 подати напрям, в якім сі предмети положені від осередка оселі, зазначуючи його так само, як при питаннях 9—11.

24. Чи в оселі є а) церква, мурована чи деревляна, під покровом якого святого (коли празник?), коли збудована? б) Чи є костел, каплиці або біжниця? в) Чи є останки давних монастирів, церков, хрестів (фіґур), цвинтарищ або бодай згадки про них? г) Які промислові заведення находяться в оселі (млини, ґуральні, бровари і т. п.)?

25. Як населення пояснює назву оселі; чому вона так зоветься? Коли є переказ про заснowання оселі, подати його. Подати також перекази і пояснення, які є про котру небудь з инших назв?

При записуванню тих пояснень треба поступати обережно. Часто мужики, щоби не виявити свого незнання, наборзі видумують яку небудь нісетницю. Тому не треба на інформатора настоювати, щоби доконче подавав такі пояснення, та повірювати у других, чи подані пояснення та перекази справді істнують між населенням.

26. Чи є місцеві хроніки, акти, грамоти, записки з давних часів, старі інвентарі парохіяльних, церковних, громадських, двірських маєтностий. Коли є, розвідати, де вони переховуються. Зі старих інвентарів виписати ті назви піль, сіножатий, пасовиськ, лісів і др., котрі там згадані, зазначуючи окремо, котрі з них вже затратилися в памяти місцевого населення.

Miscellanea.

Про назвиска „Бойко“. Слово „Бойко“ часто уживається як особове назвиско в ріжних формах як „Бойко“, „Бойків“, „Бойцун“, „Бойчук“, „Бойченюк“, „Бойкевич“, „Бойченко“.

І так на території Бойківщини занотував я в останнім часі ось які назвиска: Бойковичева з Тенницьких Павлина, Калуш, (Ясінчук—50 л. Рідн. Шк., ст. 232), проф. Бойчук в Дрогобичі („Діло“ ч. 273/30). Бойкович Іван, міцанин в Калуши, (Д. 109/31), Бойко Ірена, Лука (акти пов. суду в Самборі, A VII. 21/29), Іван Бойчук і тов. (Хрон. НТШ. ч. 31 ст. 29).

Частіше приходить ця назва поза межами Бойківщини як: Дм. Бойчук, господар Серафинці, п. Городенка (Д. 257/30), Василь Бойчук, Косів (Д. 262/30), Михайло й Іван Бойко, Баківці п. Бібрка? (Д. 69/31), Др. Бойко, лікар у Львові (Д. 120/31), можливо ідентичний з Дром мед. Михайлом Бойком у Зборові (Д. 269/30), Бойченюк Микола, уч. І. ґім. в Коломиї Справ. Дир. ц. к. реальн. вищ. ґімн. в Коломиї за р. 1878 ст. 108), Бойко, Бібрка (Д. 185/30), Бойчук Володимира, сем. СС. в Станиславові (Д. 41/31), Степан Бойко, господар Лапшин п. Бережани (Д. 68/31),

М. Бойчук, власник друкарні в Коломиї, Ол. Бойцун, ґім. проф. в Станиславові, Бойко, прокуратор в Бережанах, Бойко, польський посол і сенатор, Бойко (Д. 105/29), Бойченко в Бесарабії, Микола Бойкевич син Миколи, Пасічна (с. п. Надвірна) вніс скаргу до окружного суду в Самборі (Цґ. І. б. 297/28,) по польськи, Марія Бойко в Америці (Д. 164/31).

Назвиско „Бойко“ приходить також на Великій Україні як: Бойко в Харкові свідомий Українець—(Е. Чикаленко, Щоденник ст. 90), дядько Бойко, Білоцерківська округа (В. Юрченко, Пекло на Землі ст. 69), — Бойкевич Іван, поет (звідки?), (Нові Шляхи, Львів 1931 ч. 7—8 ст. 329, Михайло Бойчук, мистець в Київі? (Життя і Знання, Львів IV. ч. 10—11 ст. 339), М. Л. Бойчук, арт. маляр (Святицький, Іконопис(ь) Гал. Укр. (3),—В. Бойко (Київ?), (Наше Минуле, Київ 1919 ч. 1—2, ст. 193.

Др. Ст. Томашівський (Жерела, V) напроваджує з теребовельської, львівської і жидачівської землі 9 назвиск „Бойко“ згл. „Бойків“.

Др. Богдан Барвінський в своїй студії про Дра Юліяна Целевича напроваджує назвиска Бойко, Бойчук, Бойчуковий, Бойчучка Олена, ... з Передкарпаття.

В Музею Т-ва Бойківщина находить бронзова медаля з року 1874, де з одної сторони під вирізьбленим хрестом, як памятником, є напис „Braciom Rusinom pomordowanym przez carat moskiewski za wierność dla kościoła i Polski“, а на другій стороні „Wojewodztwa Podlaskie i Lubelskie—Polubicze—Drelów—Pratulin. В середині: Martyrologia polska—Włościanie, де між іншими як: Andrzejuk, Bazyluk, Charytoniuk, Trochim, Osikiuk, Hryciuk, Hawryluk, Pawluk, Romaniuk, приходять також назвиска: Bojko Konstanty і Bojko Łukasz. Отсе памятка з траґедії наших холмщаків. (А де українські памятки, хочби з часів світової війни, як повішені через мадярів бойки зі Синевідська і т. д.?).

Крім сього подано мені Бойко, начальник громади в Луці рустикальній, Бойко—великий конфекційний склеп в середмісті у Відні.

З того бачимо, що назвиско Бойко є значно поширене поза межами Бойківщини, коли назвиско „Гуцул“, „Гуцуляк“ рідко приходить, а назвиско „Лемко“ лише виїмково стрічається.

Вказаним булоби, щоби наше громадянство визбирувало назвиска, що походять від назви племени, а в першій мірі від „Бойків“ та старалося прослідити ґенеальоґію кожної родини якнайдальше в глиб, а може се з часом кине деяке світло на племінну міґрацію бойків та її обсяг, яких територія наглядно особливо під лінґвістичним оглядом — щораз більше звужується в напрямі до гір.

Всякі короткі замітки в тім ділі радо помістимо в дальших випусках „Літопису Бойківщини“.

В. Гуркевич.

Причинки до звичаєвого права на Бойківщині.
Свідоцтво землі. Давним звичаєм на Бойківщині, що загинув під кінець минулого століття, був відклик на свідоцтво землі. Коли ведено спір о межу, а одна із сторін не мала своїх свідків, могла вона посвідчитися землею. Се свідоцтво мало більшу вагу від зізнань хочби найбільшої скількости противних свідків. Відбувалося се так: спірні сторони збиралися з одного кінця ниви. Чоловік, що бажав посвідчитися землею, йшов на другий кінець ниви. На межі, яку собі визначував (по стороні противника), викопував пласт землі (моріг) і з ним вертав до зібраних людей. Ту заклявшися на свою правду і покликавши на свідка землю, клав пласт землі на голову й поспішаючи йшов тією межею, яку собі визначив і за яку спорив. Зібрані з жахом гляділи за ним, певні сього, що „свята землиця“ покарає його наглою смертю, коли він обманув людей в свою користь. Мій інформатор, 88-літній Іван Матківський з Маткова (под. Турка) запевнював мене, що нераз обманці падали мертві посеред своєї дороги, не дійшовши до кінця межі. Колиж хто здоровий дійшов до кінця межі, виграв спір, бо йому свідком була сама земля.

Кара за крадіж на полі. Ще жива (та молодша) ориґінальна кара за крадіж хліборобського добутку (снопів, бараболі, конопель, капусти то що) збереглася на Бойківщині, яку мені довелося бачити в 1912, чи в 1913 році в селі Тисовиця (пов. Старий Самбір). Одному мужикові доказано крадіж снопів на полі сусіда. Громадська рада, чи громадські таксатори (сього не памятаю) присудили йому й його дружині (вони крали в двоїх) нести через село під пахою по одному вкраденому сніпку. В полудне, попереду йшов гро-

мадський „присяжний“ та викликав людей з кожної хати, щоби поглянули на злодія. Яких 20—30 кроків за ним ішли поволі засуджені чоловік і жінка зі снопами в окруженні кількох мужиків (імовірно суддів), за ними юрбою бігла дітвора й глузувала з нещасних винуватців. Коло кожної стрічної хати почули вони немало гірких докорів і глуму. Ішли з похнюпленими головами, аж чорні на обличчі від пекучого согорому. Перейшовши ціле село мусіли ще вислухати довгої промови війта й тоді вільно їм було вернути в хату. Імовірно вже ніколи не забажали сердеги чужого дорібку. Те саме діється, коли хто вкрав інші землеплоди. Цікаво, що визначаючи таку жахливу кару за крадіж на полі, навіть найгостріші судді не вважають злочином красти дерево з ліса; „це—мовляв—дав Бог для всіх“. (Порівняй анальоґічний погляд з буковинського побуту, поданий у Кобилянської в повісті „Земля“: „що діється в лісі не є гріхом“.)

А. Княжинський.

До теорії про кельтійське походження Руси. Сергій Шелухин, професор Українського Університету в Празі видав працю п. н. „Звідкіля походить Русь“? Теорія кельтського походження київської Руси з Франції. З ґеоґрафічною картою. Прага 1929.

Критик анонім В. Щ(ербаківський?) в „Літературно Науковім Вістнику“ (1931, кн. 1 і 4) вправді неприхильно віднісся до сеї праці проф. Шелухина, одначе се отверте для нас питання є дуже цікаве й будемо старатися з ріжних боків до нього підходити. Які будуть висліди інших дисциплін, як архео — і антропольоґії, які щодо Бойківщини є доперва в пеленках, годі очевидно передбачити. Одначе топоґрафія, здається, промовляє за правдивістю сієї теорії.

І так між Пікуєм, а горою Галич (коте 1335), попри село Гусне, перерізує Карпати старинний шлях званий „Руський Пут“.[1]) Недалеко в північнім напрямі наложене є село Волче (в дійсности називане місцевим населенням Воуч'е), часто стрічається особові назвиска „Галич“, як Іван Галич, Федь Галич, Євка Галич, Кася Галич, тощо,

[1]) Треба провірити, чи сумежні села не вимовляють „Путь“, а може навіть і „Руська Путь“, бо від інтеліґентів чується в суміш усі три назви.

в селі Дзвиняч приходить назвиско як придомок „Галич". В селі Волчім, (не в Дністрику дубовім) — як відомо — має ріка Дністер своє жерело. Коли йтимемо руслом Дністра, стрічаємо згадані назвиска; дальше в Старосамбірськім повіті прийдемо до села Волковичі (тепер Бусовиска (-ще), Ґалівки, а далі водою через Волцнів до давньої княжої столиці Галича. Мимоходом кажучи, село Ґалівка дуже характеристичне — на жаль зовсім не розсліджене — заслуговує на особливу увагу, хочби зі сторони антропольоґів і правників (громадський вічевий суд в карних і цив. справах!).

Сі топоґрафічні назви й особові назвиска промовлялиби за правдивістю теорії проф. Шелухина і коли сю теорію поширити на Rutheni et Volcae, (оба сі племена на основі старих мап жили побіч себе в полудневій Франції — Ґалії) стають для бойків зовсім зрозумілими топоґрафічні назви „Галич", „Русь", „руський", „Вовче", які заразом з одного боку вказують на старинність осель, а з другого боку на шлях, на якому кельти у своїй мандрівці довший час мусіли задержуватися.

На жаль одначе на Бойківщині топоґрафічні назви — о скільки нам відомо — є дуже мало, а особові назвиска майже зовсім не розсліджені (гл. М. Зубрицький, Імена с. Мшанця, ЗНТШ. т. 79).

Длятого дуже вказаним є, щоби кождий парох завдав собі троха труду й зробив витяги з метрикальних книг і виписав усі назвиска в своїм селі, подав народній їх виговір, а тоді зіставлення матеріялу в значній мірі може причинитися до вияснення правдивости, чи неправдивости теорії про кельтійське походження Руси. Відноситься се також до Закарпаття.

Завважити треба, що на Бойківщині слово „Русь", „руський" часто повтаряться, а як те запримітив вже Денис Зубрицький ще в 1852 році (Исторія древняго Галицко-русскаго Княжества. Часть I. глава II. примітка 17, стор. 122 і слід.), в тих сторонах на Бойківщині Варягів ніколи не було. Зубрицький каже: „Признаемся, намъ: кажеться неимовѣрнимъ, чтобъ отъ трехъ князей пришельцевъ, и отъ ихъ можетъ бить, изъ двухъ или нѣсколькосотъ лицъ состоявшей дружины, столько большихъ или меншихъ Славянскихъ племенъ и на столь обширномъ простанствѣ земли, називаніе свое (Русь) заимствовало.... Въ Закарпатскихъ странахъ, въ

Венгрiи никогда не господарствовали Варяги, а жители тамошнiе и всегда назвивались, и доселѣ називаются Руссами... Югокарпатскiе Русини, равномѣрно, какъ и ихъ сѣверокарпатскiе, есть исконние, коренние жители занимаемихъ ими странъ... не Русь приглашано, только Русь приглашала на княженiе... какъ Русь и Словѣни, такъ Русь и Варяги не одно и тоже, но или особие народы, или особия племена, или какiято особыя сословiя... трудно вѣровать, чтоби названiе народа нашого, земли нашей, Русскаго народа, Русской земли отъ Варягъ происходило..."

Також другий галицько-український історик москвофільського напрямку Др. Николай Антоневич (Варяги и Руссы, Новий Галичанинъ, Львовъ, Р. I, (1889) ст. 136 і сл.) не признає норманської теорії, полємізує з М. Погодином, наводить проти її стійности цілий ряд влучних арґументів, які й сьогодні не втратили вартости й хоч „Русси свое названiе не ôтъ Норманнôвъ получили... тое же названiе было давнимъ и свойственнимъ земли и народу"..., то однак Др. Антоневич не ставить від себе ніякої позитивної теорії, а закінчує висновком: „откуду то названiе происходитъ, не возможно съ точностiю определити". Думки сих обох істориків для нас тому цікаві, що вони звертали свою увагу на Перед — і Закарпатську Бойківщину.

В шематизмі пер. епарх. за р. 1844 (ст. 186) находимо статтю п. н. „Appendix ad Disertationem de conversionibus Ruthenorum ad Christianismum, ad calcem Schematismi dioec. de an. 1843. impessam". В тій статті автор анонім м. ін. занимає виразно прихильне становище до кельтійського походження Руси: „Denominatio Ruthenia provenit e Gallia meridionali" (ст. 195). В статті подана значна література жерел. Хто є автором сієї замітної розвідки — не вміємо сказати, Снігурський, Йос. Лозинський, М. Левицький, чи може Могильницький. Але Могильницький вже 13 літ лежав в гробі, хибаби се була оголошена його спадщина. Можливо, що розкриття анонiму далося би перевести в архіві перем. капітули.

Короткі замітки на тему кельтійського походження Руси, (як і листи проф. Шелухина прислані до Т-ва Бойківщини) будуть радо поміщені в найблищих випустках „Літ. Бой."

В. Гуркевич.

Міра або мішання на Закарпатті. „Міру“ або мішання обходять всі Верховинці дуже торжественно. Цей сохтач (звичай) існує тільки на Верховині в цих околицях, в яких населення провадить господарку годівлі овець. На долах цього звичаю не має. „Міру“ торжествують Верховинці залежно від того, як скоро приходить яр — звичайно між св. Юрієм а Святою неділею (Зеленими святами). В цей день коли відбувається „міра“ устає всяка праця по домах і на полі, а навіть не має науки в школі.

День перед „мірою“ прибула до мене делеґація на чолі з війтом, якого там титулують старостою або з мадярська бировим і двох божеників (у нас громадські присяжні), які заявили, що саме повертають з Волового (35 км. від Колочави) і приносять мені від інспектора віру (урядове письмо), в якому інспектор подає, що день „міри“ є вільний від науки, а вся молодь шкільна бере участь в „мірі“ разом з управителем школи й учителями. Бирів Гриць Ковач зокрема запросив мене разом з дружиною й дітьми завтра гостити при його кошарі.

Того-ж дня скоро тільки відійшла делеґація, заповів я у школі, що завтрішний день з нагоди „міри“ є вільний від науки, одначе всі як стій о год. 7-мій рано — збірка в школі і відхід парами на „міру“. По полудні пішов з бировим і кішбировим (заст. війта) Якубом Лехманом на полонину „Зелена поляна“ (3 км. від села), де саме завтра відбудеться „міра“ та оглянути те все як то „виглядає“.

Доки долізли до цієї „Зеленої поляни“ то ноги таки добре зболіли, бо по дорозі не один потічок треба було перескочити, а дорога весь час під гору. Ось ми вже на „Зеленій поляні“. Праця кипить. Господарі городять кошари, парібки, й хлопці стинають ліщину, дівчата доносять її батькам до кошар, а діти бігають, гойкають—радуються. Господар кожний городить кошару окремо для себе. Кошара складається з двох перегород — одна призначена для овець, а одна для ягнят. Місця, на яких мають ставити кошари визначують боженики.

Коли кошара готова, старші хлопці й дівчата збігають в село і зганяють овець і ягнят кожний до своєї кошари. Як вівці й ягнята вже в кошарі тоді отвори загороджуюють. До год. 20-тої кінчиться зганяння овець і ягнят, розкладають вогні кожний при своїй кошарі, старі й малі гойкають цілу

ніч, та відстрашують вовків, що почувши блеяння овець і ягнят, стягаються з далеких лісів близше до кошар. Цеї памятної ночі зарвались вовки до кошари Якуба Ваколі, та зажерли йому дві вівці. А мав їх чотирі.

На „Зеленій поляні“ пересидів я день так до год. 23-тої розмовляючи з ними на тему завтрішньої „міри“, опісля з кішбировим Якубом Лехманом повернув домів. Цілу дорогу з „Зеленої поляни“ до Колочави присвічував я електричною лямпкою, та відстрашував світлом вовків, бо іншої збруї крім лямпки та грубих биґарів у нас не було.

Другого дня вже від год. 6-тої жінки, хлопці й дівчата з навантаженими бесагами, святочно прибрані відходили в сторону „Зеленої поляни“, згодом ціле село опустіло, тільки сторожі чеських жандармів повнили в селі службу.

О год. 7-мій уставив я учеників і учениць усіх шкіл та відійшов на „Зелену поляну“. Там ждала вже нас ціла громадська рада й православний батюшка Кеніз. (Колочава—Горб є православною громадою ще від 1922 р.; перейшли всі на православія через мадяронство греко-кат. пароха Васовчика).

Батюшка Кеніз розпочав відправу, а після того виголосив проповідь до мирян. Проповідь батюшки Кеніза обмежувалася до пристрасного виступу проти унії.

Після проповіди почалась справдішня „міра“. Громадська рада покликала до себе вівчарів і з ними токмилися (умовлялись) а решта громади стояла коло них і прислухувалась „токмі“. Як що вівчарі ставили за великі домагання, тоді жінки часто забирали голос і їх збивали (тут жінки активніші, як мужі). По довгих торгах вівчарі приняли таку умову:

1 kg соли для них, а по 5 kg сили для овець, 1 kg солонини, 5 kg мелайної муки від кожного на весь час, 1 пачка тютюну на тиждень і 120 кч. від цілої громади за весь час, та молока скільки зїдять.

По довершеній „токмі“ кожний влазить до своєї кошари і видоює свої вівці. Жінки часто мають під „уяшем“ горнятка з водою, щоб її долити до молока в часі доїння, й придбати для себе більше молока. Але вівчарі й боженики пильно стежать за шахраями, та все-ж таки хто має „протекцію“ або заздалегідь „постарався“ ще перед мірою порозумітися з ними, то й бовтне собі не трохи води до своєї дійниці.

Кожний хто видоїв овець, підносить молоко з дійницею

до вівчарів і представників громади. Вівчарі в їх приявности мірять патичком, скільки того молока є у дійниці, розколюють патичок на двоє і вкидають один такий карбований патичок до своєї торби, а другий передають тому, що давав до міри своє молоко. За вівчарами поступає карбівник і карбує на палиці кожний патичок, який був вкинений до торби. Виміряне молоко зливають до великої ґелетки, а по скінченні міри передають молоко з ґелеткою батюшці. Це залежне від того, кому громада ухвалить, бо може його купити хтобудь, а узискані гроші за продане молоко йдуть до громадської каси на рахунок вівчарів.

Колиб вовк пожер на полонині вівцю, то вівчар обовязаний власникові вівці принести з його вівці голову, а в найгіршому разі вухо з неї. Згадаю, що кожний господар свої вівці значить на одному, або обох вухах.

Кошари зачинають тріщати, господарі ломлять колики і випускають овець. Ще перед тим, боженики витягнуть з кошари одного барана, якого окремо загороджують в кошарі, беруть його за роги і скидають в дебру з окликом „вон з бараном". З кошар остається пустка, всі вівці знайшлись на свободі. Вівчарі дають в гору кілька стрілів з пістолетів, а переполохані вівці мішаються. Помішані вівці відходять попасом разом з вівчарами в полонину, ягнят продають жидам-купцям, яких тут повно, а непродані ягнята пасуться по ґруниках і під вечір зганяє їх кожний до свого дому. Ціла громада стежить за вівцями так довго, доки не щезнуть їм цілком з очей.

В тому часі розсідаються родини купками й починають гостину. Кожний старається в цей день як найкраще „поставитися". Гостину попереджає як звичайно горівка або „мендриґуля" (денатур. спірт) голубці, вареники, каша, усякі печива і т. п. Гостина ця тріває аж до заходу сонця.

У вечері повертають усі до села й починається музика й танці, які протягаються далеко поза північ.

За кілька днів переказують вівчарі, хто котрого дня має прийти по молоко, чи по сир. Цей на кого припадає черга мусить після токми забрати з собою сіль, муку, солонину, тютюн і т. п. сідає на коня, та їде в полонину. Там перебуває 3—4 дні, а навіть цілий тиждень, доки вибере собі належне йому молоко. Молоко кляґають вівчарі таки в поло-

мині, накладають сир у ґелетки, переказують до села, хто є дальше на черзі й відпускають.

Коли цей другий, що є на черзі, не явиться в означений день, тоді вівчарі його молоко можуть продати комусь другому або вилити. Одначе до того майше ніколи не приходить, бо кожний сам пильнує своєї черги.

Євген Рудий.

Дрогобицький Юрій укр. письм.. родом із Дрогобича, проф, унів. в Кракові 1488, пізніше проф. і ректор унів. в Больонії. † 1494. Видав у Римі 1483. книгу: Judicium prenosticon Magistri Georgii Drohobicz de Russia", відому лише в однім примірнику. Це була перша друкована книжка видана українцем.

З „Дзвонів" (Львів ч. 4—5, 1931. стор. 322, нотка 1) переконуємося, що повища замітка, поміщена в „Укр. Заг. Енцикльопедії" на основі статті, яку надрукував проф. В. Заїкин в „Новій Зорі" ч. 91, з 1929. п. н. „Галичанин Юрій Дрогобич".

Отже проф. В. Заїкинові завдячає Бойківщина, що він між старими книжками відгребав забутого й нікому незнаного так визначного бойка, який на цілу Соборну Україну видав першу друковану книжку. Длятого бойки зовсім не мають причини назвою „Бойко" соромитися, коли бойківська земля видала так великих людей.

В. Гуркевич.

Григорій Самбірчик. Переглядаючи книгозбірню й папери бл. п. Олександра Борковського, яких біля тисячу томів передала до Т-ва Бойківщини Вп. Марія Борковська находимо між іншими „Sprawozdanie Dyrekcyi c. k. realnego i wyższego gimnazyum w Kołomyji za rok szkolny 1878". В тім звідомленні поміщена є стаття „Życie i dzieła Grzegorza Wigilancjusza Samborczyka poety łacińsko-polskiego XVI wieku, opisał Marceli Turkawski. Автор вичисляє 21 друкованих творів, які написав, або печатав Григорій Самбірчик в роках 1557—1578. Ті всі твори, головно поезії, писані в латинській мові, а автор підписувався Gregorius Vigilantius „Samboritanus" — „Ruthenus" або „Russus" — а ніколи Polonus. Туркавський вправді подає, що батьки поета Григорій і Анна зі Самбора були „відочне" римо-католицької релігії й польської народности,

одначе ніякими доказами сього не стверджує, а між попередниками, які описували життя Григорія Самбірчика напроваджує між іншим І. Солтиковича, який до „сарматського поета“ Григорія Самбірчика відносився з великою пошаною.

Твори Григорія Самбірчика находяться також в рукописах в ягайлонській бібліотеці, а почасти у Львові в Оссолінеум. Наші історики літератури повинні на них звернути увагу і їх прослідити та виявснити питання, чи Григорія Самбірчика не належить зачислити до українських поетів другої половини XVI ст. Ми тут в провінціональному місті не маємо змоги сього зробити.

В. Гуркевич.

До статті „Про назву Бойки“.

Досліджуючи назву „Бойко“ та відношення самого населення до неї, доходимо до переконання, котре потвердив, а радше піддав добрий знавець Бойківщини о. Мих. Ревакович з Волосянки пов. Сколє.

Загал бойків і в теперішніх часах вправді не хвалиться сею назвою, але й не гнівается, коли їх так назвати, годиться з тим. Одиниці тільки, в першій мірі ті, що бували в ріжних околицях, сердяться, коли їх так назвати, бо відчували, що сусіди відносяться до сеї назви насмішливо.

Прозирливе відношення до назви „Бойко“ поширили між іншим також жиди, що прозивали їх тим словом, котре стало символом нездарности, чогось гіршого, когось, ким можна помітувати, обманювати.

Таке відемне значіння назви „Бойко“ перейшло до війська, де „оферму“, чоловіка нідочого, нетямучого, почали загально прозивати: „ти Бойку“.

Цікаві також замітки проф. І. Филипчака: Мешканці Тиряви Сільної, пов. Сянік і тепер явно і з гордістю називають себе бойками. „Ми Бойки, а Лемки там коло Боська (Беска) — вони кажуть моло́ко, палиця!“

Цікаво булоб прослідити відношення бойків до сеї назви мешканців зі східнього пограничча Бойківщини, в околицях Бистриці Надвірн. і Солотвинської.

На додаток ще кілька співанок:

Ой, ти бойко і я бойко і обасми бойки,
Дамо собі поробити ходаки легойкі.

Ой не кури, бойку, люльку у своїй хатині,
Дим зашкодит на здоровю молодій бойчині.
Ой, бойківська дівчинойка, бойківська, бойківська
Червонийка, чепурнийка, сховайся подільська.

Коломийки ті співають пастухи на пасовиську з одного села своїм сусідам „бо уважають себе, що вони походять з якогось іншого (то є ліпшого) роду“ — подає та інформує селянин Михайло Зинич родом з Жукотина.

М. С.

Примітка. В статті „Бойки за 100 літ у числах“ (ст. 114) подав я, що закладання деканальних бібліотек започаткував імовірно еп. Снігурський. Одначе в дійсності почин до закладання дек. і пар. бібліотек дав австр. цісар, а його правительство навіть проти волі парохів напирало на основування сих бібліотек. Виказує се о. Михайло Зубрицький на основі старих паперів жукотинського деканату, пов. Турка. (Гл. Зап. НТШ. т. ХС. ст. 119—136.) — Мимоходом кажучи, рідня покійного М. Зубрицького повинна нам надіслати світлину й житепис сього високозаслуженого дослідника Бойківщини в ціли поміщення його в „Бойківськім Помянику“.

В. Гуркевич.

Хроніка.

Перші сходини, на яких порішено заснувати „Т-во Бойківщина“ відбулися дня 9. X. 1927. Одначе **перші загальні збори** відбулися доперва 16. VI. 1928, після поборення ріжних перепон. На цих зборах вибрано таку Старшину: Др. В. Гуркевич — голова, В. Курчак — заст. гол., — Др. М. Скорик — секретар, І. Филипчак — завідатель музею, Др. В. Кобільник — касієр, Др. А. Княжинський і М. Івасюк—члени Старшини. Заступниками Старшини вибрано: І. Горбацьо і Н. Лихіцький. Члени провірної Комісії: о. М. Юзьвяк, К. Шумний і В. Бережанський. Ся старшина з малими змінами остає дотепер. Існуючий при Т-ві **Музей** виказує з кінцем вересня 1931 р. 2141 чисел а 6790 предметів. Статут Т-ва Бойківщини затверджений рескриптом львівського Воєвідства з дня 12. VI. 1928. ч. BP 4131, інтимованим старостовм в Самборі дня 13. VII. 1928 ч. 22503/28.

Докладніше звідомлення про життя Т-ва і його діяльність, **виказ жертводавців**, яких число переступило пів тисячі, як також про „фонд будови **Могили Ів. Франка над Дністром“** подасться в найблищих випусках Літопису Бойківщини. Жертви на **Ф. Б. Мог. І. Фр. н/Дн.** пересилати належить на кн. вклад. „Українського Кооперативного Банку“ в Самборі ч. 77.

Т-во Бойківщина так само як Національний Музей та Музей Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові є членом „Związku Muzeów w Polsce“. Приняття наступило дня 15. V. 1931 р.

Т-во Бойківщина одержало **матеріяли** до етноґрафії, топоґрафії, ономастики, слівництва Бойківщини та спомини від: Степана Охримовича студ. філ., Маріяна Міхневича, учителя зі села Жукотина, о. Володимира Данилова з Царинського, о. Й. Камінського ЧСВВ, Зеновії з Полянських Топольницької, Євгенії Кузьмак учит. з Яблінки Нижної, о. Юрія Кміта, Дра Маріяна Глушкевича, Євгена Рудого, Михайла Зинича, селянина з Жукотина, Романа Ґут Кільчицького, студ. прав з Кільчич, Др. М. Скорика, Михайла Кобилецького (спомини про І. Франка), Семена Ручки Кільчицького (спомини про М. Качковського), о. Іларіона Гмитрика і Зах. Павлюха, ґенер. — авдітора, (про Лаврів), учениць учит. семин. Р. Ш. в Самборі: Дарії Городиської, Степанії Захарко, Степанії Сприс, Ярослави Білинської, Теї Рудинської, Вікторії Глухівської, Марії Рудавської, Марії Захаріясевич, Марії Явірської, Марії Масник, Ольги Швадчак, Ярослави Кіт, Елєонори Кільчицької, Юлії Темник, Анни Грицай, Любомири Ґади, Теклі Чайки, Ангелини Заразки, Ірени Стебельської, Мальвіни Іванейко, Вол. Ортинського уч. ґімн. та ін. Матеріяли ті будуть використані в дальших числах Літопису.

Редакція просить всіх охочих надсилати дальше так цінні для Т-ва матеріяли, придержуючися вказівок поданих в І числі Літопису.

Др. Данило Стахура орґанізатор і передовий діяч Самбірщини, розуміючи значіння обласного музею, відступив в порозумінню зі своєю ріднею чотирі гарні убікації в своїй камениці при вул. Тихій ч. 1. в Самборі на безплатне приміщення для збірок музею Т-ва „Бойківщина“ в Самборі.

Тому що згадані убікації занимає приватний льокатор, отрого згідно з охороною льокаторів усунути не можна, Т-во

покищо на жаль не могло обняти згаданого приміщення, що однак не зменшує великої заслуги визначного нашого громадянина.

Старшина Тва „Бойківщина“ складає отсим Вп. п. Др. Данилові Стахурі прилюдну щиру подяку за його високо громадянське й патріотичне діло.

Досліди над городищем в Ступниці, пов. Самбір на підставі принагідних знахідок веде Др. Волод. Кобільник. Вони дали цінні матеріяли з вчасноісторичних та княжих часів. Вислід праці буде оголошений друком в черговім числі.

Так само цікаві матеріяли зібрав Др. В. Кобільник зі Замкової Гори в Спасі, пов. Старий Самбір.

Дня 20. серпня 1930 р. приняв Преосв. Йосафат **Коциловський,** епископ перемиський, самбірський та сяніцький відпоручників нашого Т-ва проф. І. Филипчака та проф. Гната Мартинця.

Преосвященний в довшій розмові виказав велике заінтересування нашими збірками, заявив, що справа збірок нашого Т-ва лежить Йому на серці та зі Своєї сторони все попирати буде заходи Т-ва, а навіть Сам вказав церкви, де й які збірки відповідних церковних експонатів належалоби до Музею забрати, щоби їх зберегти перед вивезенням за границю та врятувати від заглади.

Перший зїзд українських музейників відбувся у Львові 25 дня, квітня 1931 р. у Львові в кімнатах Національного Музею при участи 25 відпоручників всіх українських музеїв і прихильників україн. народнього мистецтва з Перемишля. Самбірський бойківський музей заступали Др. В. Гуркевич, Др. В. Кобільник і проф. І. Филипчак, Коломию радн. Кобринський, Станиславів радн. Чачковський, Яворів Др. Фільц і арт. Харків, Перемишль Ол. Кільчицька та ін.

Др. Пастернак реферував орґанізацію обласних музеїв та їх завдання, Др. Драґан консервацію національних памяток старовини, Др. Свєнціцький участь музейників в Зїзді в Тешині.

По річевій дискусії ухвалено заложити „Союз українських музеїв, книгозбірень та архівів.“

Підкреслено вагу відбування зїздів по обласних музеях для спільного порозуміння й поради.

Між іншим рішено, щоби етноґрафічних матеріялів (писанок, вишивок і т. д.) громадянство не віддавало приватним збирачам, а тільки й виключно музеям.

Доказом, що **нашим Товариством цікавляться** також **селяне** є Павло Зинич, який привіз фірою з Жукотина, пов. Турка (100+100 км — на що треба 2 ночі й один день їзди) давні господарські знаряддя як: некований віз, дерев'яний плуг, цілий ткацький станок і т. п.

Т-во Лемківщина в Сяноці. Дня 27. II. 1931. відбулися перші установчі збори Т-ва Лемківщина, на яких вибрано старшину: арт. маляр Лев Ґец, ґімн. проф. — голова, о. кан. Омелян Константинович — заст. голови, катехит о. Степан Венгринович — секретар, проф. Іван Флюнт — скарбник, суддя Др. Франц Коковський, адв. Др. Василь Блавацький і Олена Романівна. Енерґійна Старшина в короткім часі з'єднала собі довіря й симпатію лемків. Зуміла за пів року придбати з 35 сіл 450 чисел (1100 предметів). Бажаємо братньому Т-ву якнайкращих успіхів, а лемки, знані зі своєї завзятости й відпорности, повинні й на будуче піддержувати свою ідейну та роботящу Старшину всіми силами й цінні предмети складати та звозити до свого лемківського музею!

Товариство „Яворівщина" з осідком в Яворові уконституовалося дня 31. I. 1931. Існуючий при Т-ві Музей „Яворівщина" в Яворові розвивається під проводом адв. Дра Михайла Фільца і секр. Павла Придаткевича дуже гарно. Звертає на себе увагу велика збірка яворівських виробів з дерева, народні вишивки, та бібліотека, що числить 12.000 томів. Бажаємо дальших успіхів!

Конкурс.

Товариство „Бойківщина" в Самборі оголошує конкурс на **моноґрафії** п о о д и н о к и х **сіл та міст на Бойківщині.** Моноґрафія повинна обіймати по можности повний образ даної місцевости (опис землі та людини в історичному розвитку, мови з важнішими діялектичними признаками; топономастику; знимки з природи й типів людей, ноші, будівель, знаряддя, вишивки, писанки й прочі етноґрафічні матеріяли).

Праці надсилати до кінця 1934 р. Найкращі три праці будуть **нагороджені по 300, 200 і 100 зол.** Нагороджені й ненагороджені праці стають власністю Товариства, (о скільки автор не заключить іншої умови), з правом друку також перед розділом нагород.

ТАБЛИЦЯ III.

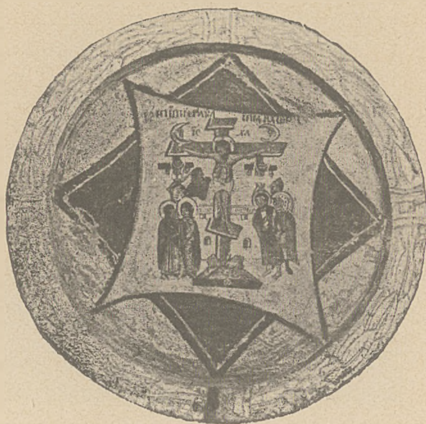

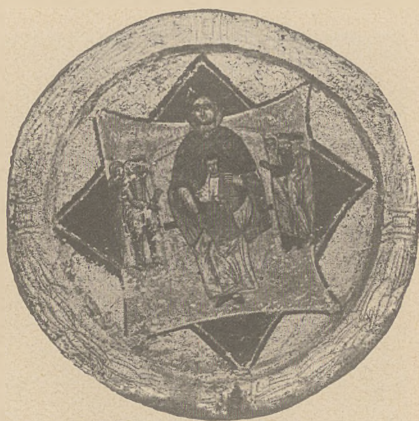

Заолтарний образ XV ст.

(Експонати ч. III—VIII з Музею „Бойківщина“ будуть описані докладніше в черговім числі „Літопису Бойківщини“ разом зі загальним описом Музею.)

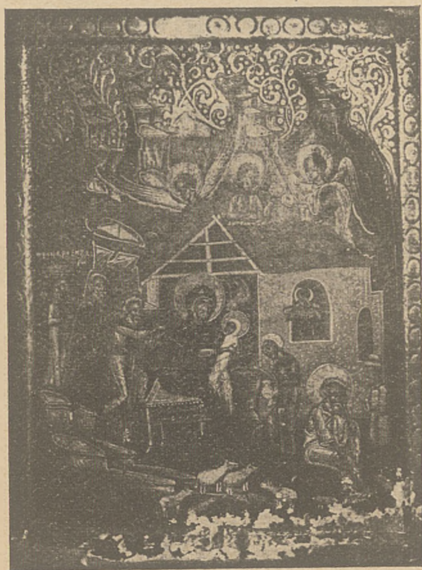

1) Ісус Христос, Цар Слави, XVI. ст.
2) Різдво Христове XVI. ст.

ТАБЛИЦЯ V.

Ѿ луки с҃тое бл҃говѣстїе

нарѡ҇ство уч҇т на пр҇т тѣ кр҇тѣ ѥ іѡ҃а. г҃. а҃.

Понеже оубо мнози начаша чинити повѣсть. ѡ извѣстованых в насъ вещех. ꙗкоже предаша нам. иже искони самовидци и слоугы бывшеи словеси. изволисѧ и мнѣ послѣдовавшоу выше всѣх испытно.

Рукописне Евангеліє XV ст.
(Західна Бойківщина)

ТАБЛИЦЯ VI.

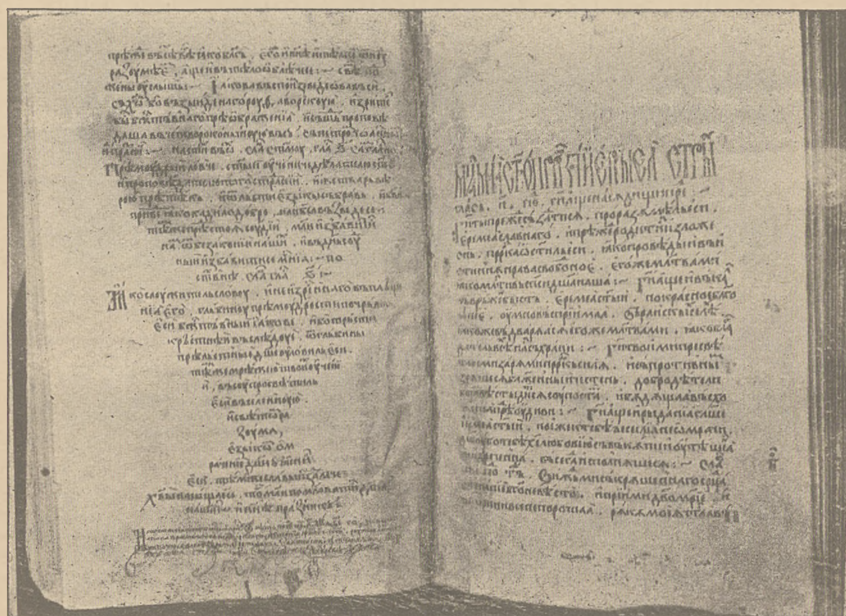

Рукописна Минея з XVII ст. писана в Лаврові черцем Єремичем з Витебська. В тексті багато признак білоруської мови.

ТАБЛИЦЯ VII.

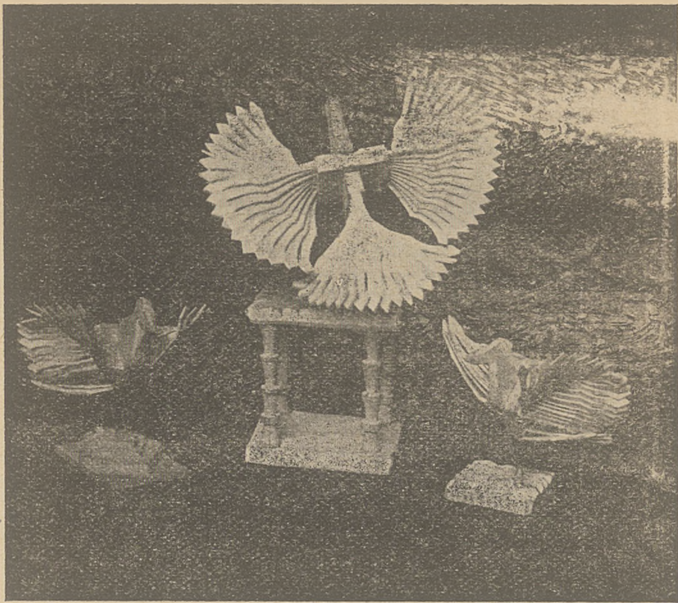

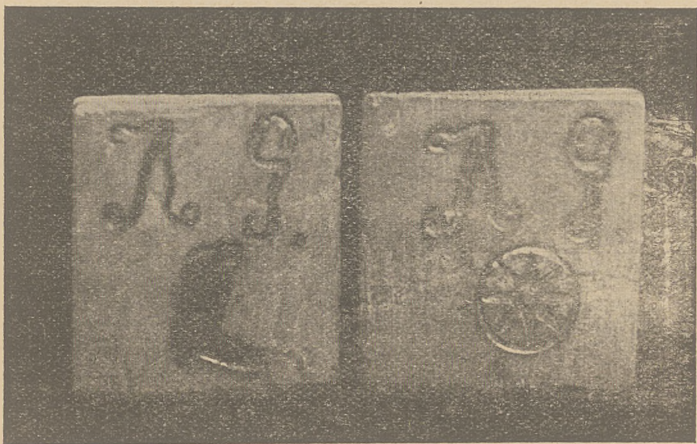

1) Діточі забавки виконані звичайним ножиком з одного куска дерева десятилітним хлопцем Ільком Іваником (Висоцко Нижне пов. Турка)

2) Панщизняні „гроші“ з дерева, взір випалюваний — знаки пішки чи затягом (возом) відбутої панщини, з Містькович пов. Самбір, дарував о. Лев Несторович, Перемишль.

ТАБЛИЦЯ VIII.

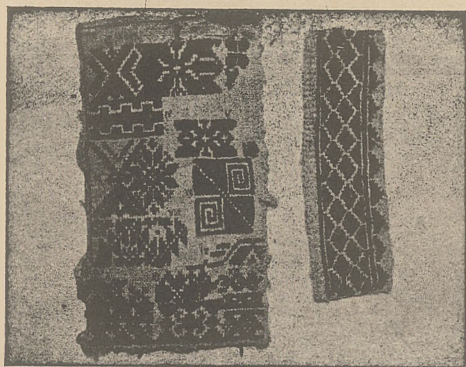

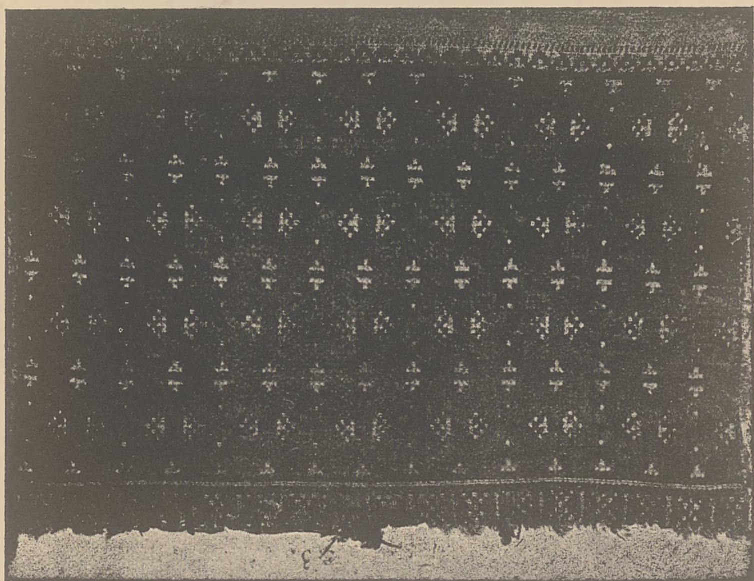

В горі: Взори вишивок селянки Зофії Пізьо літ 60, с. Дорожів для власного вжитку. (В правому розі на горі зубкова обмітка. I.—?, II. мухи з хрестами III. — ?, IV. грабе́лька — взір з хусти чіпця, V. — ?, VI. — ?, VII. ваґони, з хусти чіпця, VIII, кривулька купча́ста, IX. — ?, X. — ?, XI. крилова́те, XII. ко́лочка, з хусти. В долішньому рядку в середині: мушкова́те. Інші два взори з хусток чіпців. Дарувала Зофіа Швадчак уч. II. курсу учит. сем. У. П. Т. Самбір. Побіч на право: Взір зі сорочки вишиваний кінським волосінням, с. Плоске, пов. Ст. Самбір. Дарувала Яц Надія, уч. V курсу учит. сем. У. П. Т. в Самборі. В долині: Старинна вишивка на східні мотиви з Побука п. Сколє.
Дар Др. М. Скорика, Самбір.

ВАЖНІШІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ:

сторінка	рядок	надруковано:	замісць:
1	17 здолу	Рахово	Рахів
1	3 „	на	по
2	2 згори	по слові: Галич,	додати: а далі
2	3 „	по слові: захід	додати: від Лавочного та шлях Вишків — Тороня на захід
3	7 „	по слові: з дерева	додати: соломи
4	3 здолу	із зацікавленням	і з зацікавленням
5	3 згори	місцями	містами
14	4 здолу	перед с. Жукотин	додати: зап. М. Міхневич,
20	13 згори	Звірнай	Зрівнай
23	5 „	свого	сього
24	5 „	хибку	хибну
30	12 здолу	противорічит	противорічить
38	9 „	Клодниці	Колодниці
38	2 „	II.	IV.
39	8 згори	Лашкевич, який найшов	Лашкевич. Найшов
39	3 здолу	100 рр	1000 рр.
47	13 згори	war	rar
47	15 „	vorkommen	vorhanden
49	2 здолу	Nationalum	Nationalium
58	13 згори	X і IX	XI і X
65	1 „	в	6.
69	12 здолу	1892	1842
83	13 „	наложив	належав
83	12 „	прикуло	прибуло
87	5 згори	beeimt	benimt
92	6 „	büsst	lässt
92	11 „	leist	lässt
92	18 „	den	der
93	5 „	ihren	ih er
93	20 „	признати	признали
94	9 „	der	dem
94	10 „	сторонна	Сторонна
94	16 „	недає	не для
96	17 здолу	горовой	роговой
97	18 „	erwönten	erwähnten
98	7 згори	есдмиць	седмиць
112	1 здолу	(Прим. ред.)	(Прим. авт.)
113	14 згори	по слові: шематизм	додати: з р. 1836
114	10 „	ніхто не догадується	мало хто догадується
115	4 здолу	по слові: в архітектурі	додати: малярстві, народній ноші, писанках
116	11 „	душ	мешканців

120	6 згори	Безгімова	Безмігóва
123	14 „	Долóжки	Дóлжки
124	10, 11 здолу	Тарнóва	Тернова
126	5 здолу	воля	Воля
127	4 згори	Берестяни	Берестя (-є) ни
128	3 „	Пиняни	Пиня (-є) ни
129	3 „	вішний	вижний
129	15 „	в другій кольонні додати:	306
129	5 здолу	Делява	Далява
130	8 „	Понєрля	Понерля
131	2 „	Коросниця	Корóсниця *(Josefsberg)*
131	3 „	Довге	Довге
131	14, 15 здолу	Урож	Уро (-і) ж
133	22 здолу	в 3. кольонні пропустити:	192
137	8 „	Довла	Довга
141	20 „	в 1 кольонні: гл. 7	10
145	8 згори	даремий	даремний
148	3 здолу	по слові жалощами додати:	(автор.)
152	16 згори	чєнів	чинів
154	5 здолу	Свєнціцкого	Свєнціцкого
160	18 „	розооріж	роздоріж
165	6 „	Воуч'е	Воуч'е, де
166	6 „	намъ:	намъ
167	8 „	М. Левицький	О. Левицький
176	16 згори	лемків. Зуміла	лемків, зуміла
Таблиця VII.		пішки	пішо

Vol. I. SAMBIR 1931. Annus I.

ANNALES BOICOVIAE

Analecta, quibus historia, mores, litterae, artes Boicoviensis gentis Ucrainiensis describuntur.

Adressa: Galicia, Palatinatus Leopoliensis, Sambir.

INDEX: